כ ד וְאַתָּה תְּצַוֶּה | אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ שֶׁמֶן זַיִת זָךְ כָּתִית

כ וְאַתְּ תְּפַקֵּד יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
וְיִסְבּוּן לָךְ מִשְׁחָא זַיְתָא דַכְיָא
כְּתִישָׁא לְאַנְהָרָא לְאַדְלָקָא

לקט בהיר

מ) דאין לפרש זך בלי תערובת שמן ממין אחר רק שמן זית, שזה פשוט הוא מאומרו שמן זית, ודאי שפירושו בלי פסולת דהיינו בלי שמרים, ועדיין אינו מספיק שאין לדבר זה שיעור, ולעשותו זך בהיר וצלול כמים אי אפשר, אלא ודאי לא עליך המלאכה לגמור, אלא התורה הקפידה שתעשינו באופן שיהיה זך, וגם אמר הכתוב „כתית", שבאופן זה שיהיה כתית ולא טחון יהיה השמן זך ח"כ מה זה שאמר מקודם „זך", אלא ודאי שב' דברים לזה הכתוב שהזית בעצמו יהיה זך וגם מעשיהו יהיה זך, והיכי דמי, כמו ששנינו מגרגרו פי' יטול גרגרים אחדים אחת מכאן ואחת מכאן מרחש האילן מקום שהשמש שלט בו היטב, וזיתים אלו יהיו שמנם זך, וגם בזיתים הללו יהיו מעשיו מיוחדים לְזָכוּת, שלא יטחנו אלא כתשו, וגם אחר הכתישה לא יטול אלא טפה ראשונה (ג"א): מא) ותיבת למאור אך למותר, שהלא כתיב להעלות נר תמיד, אלא למעוטי בת, דוקא למאור חיוב בכתית ופסול בטחון, אבל למנחות כשר אף שמן השני והשלישי, ומיעוט זה לא בא לפסול שמן הראשון למנחות, הגם שיש סברא שבא לפוסלו לפי ששמן הראשון אין בו טעם מתיקות כמו בשני, מ"ל להלן (כ"ט מ') ועשרון סולת בלול בשמן כתית, למדנו שכשר

אור החיים

כ. ואתה תצוה. צריך לדעת למה הוצרך לומר ואתה אחר שעמו היה מדבר, עוד למה אמר תצוה ולא צו, עוד למה אמר לשון ציוי. ורבותינו ז"ל אמרו בזה דרשות מהם אמרו (תו"כ ס"פ לאמור) אין צו אלא זירוז לדר שיש חסרון כיס, ואולי כי לדר שהדבר אינו מן המוסר לצוות ה' שידליקו נרות בבית ה' אשר ממנו תלא אורה, אשר על כן אמר למשה כי מצוה זו לא יאמרנה לישראל על פי ה' אלא הוא יצוה פירוש מפי עצמו שינהגו כבוד זה[א] להבית שמן להדליק, ולזה אמר ואתה, פירוש מלבד מה שצויתיך הוסף אתה לצוותם על זה[ב]. ודקדק לומר תצוה ולא תדבר להגדיק דברינו אלה שיזרזם הוא על הדבר שאם אמר תדבר יהיה הנשמע כי ידבר דברי ה' כסדר הרגיל לדבר מבלי צורך הזירוז, ולזה לא אמר צו שאז יהיה נשמע שיאמר כי ה' אמר אליו לצוות אלא תצוה פירוש מעצמך[ג]. ולא יראה בעיניך כי מצוה זו קלה היא כיון שאינה אלא מפי משה לא כן הוא שאין זה אלא משום דרך כבוד לאל עליון אבל המצוה הרי אנו רואים כי ה' אמר אליו שיצוה. ואולי כי לזה אמר ויקחו אליך[ד] פירוש למה שאתה בדעתך תצוה. עוד ירצה לדר שצוה ה' כל מעשה המשכן ועניניו לצוכח שיראה שמצוה לו שיעשה הוא כל הנדבר אליו ויביא כל הנדבה של המשכן לדר התלהבותו בעבודת ה' גם יעשה מלאכת המשכן ועבודתו, לזה אמר אליו ואתה תצוה פירוש מה שיש לך מהיתרון על כל ישראל אינו אלא מה שתצוה אותם לבד, ולזה אמר תיבת ואתה תוספת הוא"ו לדר שיש עושים לבד משה[ה], ידוייק גם כן אומרו תצוה ולא אמר צו[ו]. עוד ירמוז לדר כי הגיע זמן תת הכהונה לאהרן ברר ה' למשה המלכות והמליכו על ישראל, והוא אומרו תצוה את בני ישראל[ז], על דרך אומרו (ש"א

אור בהיר

א) שבדרך זה כשיעשו מעצמן הוא דרך כבוד, מה שאין כן שהוא ב"ה יצוה נראה שלאור הוא צריך תם ושלוש. **ב)** ומיושב גם כן מוספת וא"ו, שאון מהמצוה שצריך להדליק צריך גם כן שתהא תצוה. **ג)** שתיבת תצוה בעצמו פירושו אתה צו, ומאחר שכפל פירושו אתה בעצמך לו. **ד)** שאינו מובן לכאורה, כי לא אליו אל משה לקחו. **ה)** ופירושו הם יהיו העושים ואתה תהיה הַמְצַוֶּה. **ו)** שתיבת צו יאמר על פרטות ענין א', ותיבת תצוה יאמר על תמידות הצו. **ז)** ופירוש הכתוב, אהרן יהיה כהן ואתה תהיה

אור החיים

(1)

י"ג) וילוהו כ' לנגיד וגו'. והגם שבארץ מצרים אמר הכתוב (לעיל ו' י"ג) וילוס אל בני ישראל ופירשנו שם שעשאם מושלים בעם כאן יחד משה למלכות ישראל ואהרן כהן. ואולי כי לזה נתכוין מה שאמר הכתוב (לעיל י"ט ו') ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש, ממלכת מוחזר אל משה, כהנים אהרן ובניו, וגוי קדוש אלו הלוים. ואולי שירמוז באומרו תצוה על דרך אומרם ז"ל (זהר ח"א פ"ג) כי כל תלמיד חכם יש לו מילון מנשמת משה, ולזה רבותינו ז"ל (סוכה ל"ט.) היו קוראים זה לזה משה כי הוא זה המדבר בבחינת נפש הלומדת תורה, והוא אומרו ואתה תצוה על דרך אומרו (תהלים ל"ח) כי מלאכיו יצוה לך שהוא לשון לוותה ליוי לאיש ישראל הנכבדים[יא], וכבר ידעת כי אין חשיבות אלא באמצעות עסק התורה. ובחר ה' לרמוז רמז זה במצוות שמן כי הוא בחינת התורה שהוא אור העולם. ועיין בפסוק שאחר זה:

ויקחו אליך. טעם אומרו אליך[יב] יתבאר על דרך מה שאמרו במסכת שבת דף כ"ב וזה לשונם מחוץ לפרוכת העדות עדות היא לכל באי עולם שהשכינה שורה בישראל מאי עדות אמר רב זה נר המערבי וכו' עד כאן. והנה אמרו ז"ל (שמו"ר נ"ב) ליצני הדור היו מתלוצצים על משה לומר אפשר שהשכינה שורה על מעשה של משה וכו' עד כאן. הרי כי לא היו מצדיקים אפילו מישראל שאשרה שכינה במשכן וכפי זה הגם ששרתה שכינה ביום א' בניסן עם כל זה אין זה סימן לתמידות שתקבע השכינה מקומה במשכן אבל בגם נר המערבי הוא עדות לכל באי עולם שהשכינה שורה בישראל, והוא מאמר ה' ויקחו אליך פירוש אליך מוגע הדבר כי בזה תתחזק בניאתך שיכירו וילדיקו בניאתך שהשכינה תשרה בתוכם כשיראו גם שיעשה בשמן המאור. ואולי כי לזה נתכוין באומרו ואתה תצוה') לומר שלא שלא יאמנו דבריו להיות הדבר תמוה שידור אל עליון בתחתונים וכמו שכן היה ואם תאמר ומנין ילדיקו ויקחו אליך פירוש בדבר זה יש לך חיזוק והצדקת הדברים כנזכר. ובדרך רמז יתבאר הכתוב על דרך מאמר הובא בספר זוהר חדש (בראשית ח') כי ד' גליות של ישראל כל אחד מהם נגאלו ממנו בזכות אחד, גלות הראשון נגאלו בזכות אברהם אבינו עליו השלום, ב' נגאלו בזכות יצחק, ג' בזכות יעקב, הד' תלוי בזכות משה ולזה נתארך הגלות כי כל עוד שאין עוסקים בתורה ובמצות אין משה חפץ לגאול עם בטלנים מן התורה. וזה הוא שרמז הכתוב כאן באומרו ואתה תצוה את בני ישראל על דרך (תהלים ל"ח) כי מלאכיו יצוה[יא], אז על דרך אומרם ז"ל אין לו אלא מלכות כי הוא ימלוך עלינו לעתיד ותגאי הוא הדבר שיעסקו ישראל בתורה. וזה הוא אומרו ויקחו אליך שמן זית זך ירמוז אל התורה שנמשלה לשמן מה השמן מאיר לעולם כך התורה וכמו דברי הזוהר שכתבנו בסמוך, ודקדק לומר זך שצריכים לעסוק בתורה לשמה בלי שמריס שהם לקנאה חו"ש או להתגדל וכדומה אלה הם שמריה, ואמר עוד כתית פירוש שצריכין לעסוק בתורה ולכתת גופם וכתס על דרך אומרו (במדבר י"ט י"ד) זאת התורה אדם כי ימות (ברכות ס"ג:) וכבר כתבתי ענין זה בחפצי (חפץ ה' דף כ"ח) בענין המימיים בה יעויין שם. ואומרו למאור תתפרש גם כן כפי דרכינו כי בזמן הגלות נחשך מאור הלבנה שנקראת המאור הקטון ונפרד אלוף ממנה ושפחה תירש גבירתה, ולזה יש כי יכוין בשמן זית להאיר למאור וליחדו במכון[יג] גם יכוין אל המאור הגדול[יג], כי כבר ידעת מאמרם ז"ל (מגילה כ"ט.) בפסוק (דברים ל' ג') ושב ה' ממה שלא אמר ושיב, גם מאמרם ז"ל (תענית ה'.)

אור בהיר

ח) כי מיבא בני ישראל מדרגה גדולה יגיד. **ט)** וכי למשה היה, הלא לכבוד הקדוש ברוך הוא ולמקדשו היו לוקחים. **י)** פירוש אחר כל מעשה המשכן שסידר בפרשת תרומה אמר ואתה תצוה את כל אשר אמרתי לך בלין מיתוש שיתלוצצו ממך, שהלא ויקחו אליך לחזק בניאתך. **יא)** והדרך שפירשנו למעלה לשון ציוי ותופת. **יב)** פירוש להעמידו על מכונו. **יג)** זה השכינה הקדושה, כי עמו אנכי בצרה כביכול.

לַמָּאוֹר לְהַעֲלֹת נֵר תָּמִיד: כא בְּאֹהֶל מוֹעֵד מִחוּץ לַפָּרֹכֶת אֲשֶׁר עַל־הָעֵדֻת יַעֲרֹךְ אֹתוֹ אַהֲרֹן וּבָנָיו מֵעֶרֶב עַד־בֹּקֶר

בוצינַיָא תְּדִירָא: כא בְּמִשְׁכַּן זִמְנָא מִבָּרָא לְפָרְכְתָא דְעַל סַהֲדוּתָא יְסַדַּר יָתֵהּ אַהֲרֹן וּבְנוֹהִי מֵרַמְשָׁא

לקט בהיר

הוא אלא שאינו צריך (רא"ם): מב) מדכתיב להעלות ולא להדליק או להאיר שמע מינה שהמדליק צריך להשהות את המדליק אצל הפתילות עד שנאחז האור בפתילה יפה וכבר מושך את השמן והשלהבת עולה ועומד בגובהו ככל הצורך, ובגמ' מסיים ולא שתהא עולה ע"י דבר אחר, ופי' רש"י ולא שתהא צריכה תיקון והטייה עכ"ל: מג) ר"ל אין מינת תמיד קשורה לתינת נר, ולא תטעה לומר שהכתוב קורא למנורה נר תמיד, שהלא אינו נר תמיד שאינו דולק תמיד רק בלילה, אלא להעלות נר מקושרים ביחד, ומינת תמיד שייך על להעלות, וכאילו אמר להעלות תמיד את הנר, כלומר בנ"י יקחו אליך שמן כדי שיהיה לך להעלות תמיד

רש"י

ולא כתיב למנחות: **להעלות נר תמיד.** מדליק[מב] עד שתהא שלהבת עולה מאליה (ת"כ שם - שבת כ"ח.): **תמיד.** כל לילה ולילה קרוי תמיד[מג], כמו שאתה אומר (במד' כ"ח ו') עולת תמיד ואינה אלא מיום ליום, וכן במנחת חביתין נאמר (ויק' ו' י"ג) תמיד, ואינה אלא מחליתה בבקר ומחליתה בערב, אבל תמיד האמור בלחם הפנים (כ"ה ל') משבת לשבת הוא: (כא) **מערב עד בקר.** תן לה מדתה שתהא דולקת מערב ועד בקר[מד], ושיערו חכמים (מנחות פ"ט.) חלי לוג לליל* עבת הארוכין[מה], וכן לכל הלילות, ואם יוֹתֵר[מו] אין

שינוי נוסחאות • תקופת.

את גרות המנורה, ופירושו תמיד בכל לילה ולילה (והטעמים מעידים על זה כידוע שמרכא מקשר את התיבה לשלאחריו וטפחה מפסיק את התיבה מלאחריו, וכן בפ' אמור אצל המנורה כתיב שם ג' פעמים תינת תמיד ובכל פעם הוא באופן זה), ומביא ראיה מקרבן התמיד, שהגם שנאמר עולת תמיד בהכרח שאין פירושו שיהיה תמיד ויעלה תמיד ויערך תמיד, אלא שיקריבנו תמיד ב' פעמים בכל יום, וכן תביתי כהן גדול, משא"כ לחם הפנים יכולים אנו לומר שפירושו שהוא מונח תמיד על השלחן בלי הפסק, ואין תמיד האמור שם שייך על ונתת על השלחן, אלא מקושר הוא לתינת „לפני", כלומר מונח לפני תמיד (וגם הטעם מוכיח כן), וכל זה דוקא בפסוק שבפ' תרומה (כ"ה ל') אבל בפ' אמור (כ"ד ח') דכתיב יערכנו לפני ה' תמיד, הוא ממש כמו במנורה שפירושו יערכנו תמיד וקאי אהערכתו שהוא תמידי בכל שבת (גם הטעם מוכיח כן), והרמב"ן ז"ל בא בטענה שמדרש רבותינו אינו כן, אלא אמרו בספרי ובת"כ תמיד תמיד ממש והוא נר המערבי שאם בא בשחרית ומצאו כבה מדליקו ע"כ, וכבר ענה עליו הרא"ש ז"ל ואמנו אין לגרוע ועליו אין להוסיף כי כל דבריו אמת וצדק, עיין שם באריכות, ותוכן דבריו, שברור ופשוט הוא שלא רק שאין דברים אלו פשוטו של מקרא, אלא אפילו ע"פ דרוש אינו יפותא גמירי אלא אסמכתא בעלמא (וגם רש"י בעצמו מביא דרוש זה בפ' אמור, ואלא להס לרז"ל הדרוש מיתורא דתינת תמיד, כי בשלמא תמיד האמור בשלחן בא לומר שיהיה ממש תמיד שאפילו רגע לא יעמוד השלחן בלי לחם, לזה אמרו שהכתוב רומז שגם במנורה יש תמיד בלי הפסק - ג"א), שהלא נתנו בו שמן כמדת חברותיה ועד ימי שמעון הצדיק היה דולק מעת לעת ע"פ נס, ואם הוא יפותא גמירא איך עשו זאת לסמוך על הנס הלא חייב יש להיות דולק תמיד, ועוד ראיות ברורות מן הכתוב ומהגמ' דשלהי תגיגה, וגם הרמב"ם והסמ"ג כתבו בהדיא מצות עשה להדליק הנרות „בכל יום" שנאמר להעלות נר „תמיד" עיי"ש: מד) כי פשוט הוא שאין פירושו שיהא הכהן עומד עליו כל הלילה ויעסוק בעריכתו, אלא ודאי כאילו אמר שיערוך אותו שיהיה מערב עד בוקר (רא"ם): מה) ומובר רבינו שהפתילות היו שוים בכל פעם, (ובמנחות הביא רש"י גם סברא האחרת), והסברא כן נותנת, שאם הם דקים השלהבת שלהם קטנה ואין זה פאר והדר, וכן אם הם עבים מעלים עשן ואין דליקתן יפה, ולזה היו צריכים חז"ל לשער השיעור בשמן ולא בפתילים (ג"א): מו) פי'

אור החיים

בפסוק ולא אבוא בעיר והבן. ואומרו להעלות וגו' עולה תמיד ותמיד זה אין לו שיעור ולא תשוב לאחבה עוד והיה לה ה' לאור עולם, ואולי שכיון עוד לומר למאור להעלות נר תמיד כי המאור הגדול הוא יעלה הנר תמיד על דרך אומרו (ישעי' ס"ב) נשבע ה' וגו' אם אתן את דגנך והיית רק

(2)

עַד צַפְרָא קֳדָם יְיָ קַיָם עָלָם לְדָרֵיהוֹן מִן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: א וְאַתְּ קָרֵב לְוָתָךְ יָת אַהֲרֹן אָחוּךְ וְיָת בְּנוֹהִי עִמַּהּ מִגּוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְפָנַי יְהוָה חֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתָם מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: ס כח א וְאַתָּה הַקְרֵב אֵלֶיךָ אֶת־אַהֲרֹן אָחִיךָ וְאֶת־בָּנָיו

רש"י

בכך כלום: (א) **ואתה הקרב אליך.** לאחר שתגמור מלאכת המשכן[א]:

לקט בהיר

בגילי סיון ותמוז, ולקו עד אמצע היום מה בכך (רא"ם), אבל במנחות ברש"י איתא ומה שנתייר בנקר זורק לאוץ, וברש"י שם כ"י איתא כמו שכתב הרא"ם, ואיני רואה שום סתירה, דמה שאמרו יהא דולק הוא עד זמן ההטבה הגם שהוא בתוך היום, ואם בא להטיב את הנרות ועדיין דולקים זורקן לאוץ (ב"ב): א) ולא עתה, שקריבה זו הוא להכנסם הבגדים ולחנכם בעבודת המשכן (שאל"כ להיכן יקרבו), אלא

אור החיים

למעלה:

כא. מאת בני ישראל[יד]) יתבאר על דרך מה שאמרו בתוספתא דשקלים (פ"ב) כל קרבנות הצבור שנתנדבו מעצמן כשרים ובלבד שימסרום לצבור עד כאן לשונם, והוא מה שאמר הכתוב מאת בני ישראל פירוש כי שמן זה קרבן לצבור ולזה לו יהיה שיתנדבו יחיד צריך שימסרם לצבור ותהיה הבאתו למשכן מאת בני ישראל:

כח) **א. ואתה** הקרב אליך. טעם אומרו ואתה, גם אמר לשון הקרבה[טו]), גם אמר תיבת אליך[טו]). יתבאר על דרך אומרם ז"ל (שמו"ר ג') כי הכהונה למשה היתה למנה אלא לגד שמאן ללכת בדבר ה' אחר כמה פעמים חרה ה' בו והסירו מגבורת הכהונה באומרו (לעיל ד' י"ד) הלא אהרן אחיך הלוי פירוש שהיה לוי ועכשיו נעשה כהן עד כאן. לזה אמר לו בשעת מעשה ואתה פירוש לא לגד שאני מצוה לבד אלא גם אתה מגד עצמך הקרב את אהרן במקומך[יז]) ותעשה הדבר כאילו אתה חפץ בו כי זה לך במקום קרבן לכפרה על אשר הטאת פניך לפני ה', ואומרו אליך לכפרתך[יח]) בהקריב את אהרן ויתן לו גדולתו אין לך קרבן גדול מזה. עוד ירמוז באומרו הקרב אליך כי על ידי חטא האדם תתרחק בחינת ענף נשמתו שכנגד אותו ענף שבו חטא משורשו הגדול כפי גדלו והקטן וכו', והנה באמצעות ההפלרות שהפליר בשליחות ה' גרם להתרחקות ענף אחד מענפי נשמתו משורשה, והגם כי ה' העניש אף על פי כן כל עוד שלא קבל העונש הפגם עומד במקומו והרחוק עודנו מרוחק, לזה בשעת תכלית הדבר הודיעו כי בזה יהיה מתקרב הרחוק, והוא אומרו ואתה הקרב אליך פירוש הקרב לעצמך[יט]) פירוש לבחינתך שרחוקה באמצעות החטא ההוא, ונתכוון ה' להודיעו כי זה תיקונו, ומזה אני משכיל על דבר שאמרו ז"ל בסוף ברכות (נ"ד.) חייב אדם לברך על הרעה כשם שהוא מברך על הטובה וכו' ומפרש בגמרא (שם ס':) לקבל הרעה בשמחה כשם ששמח בטובה עד כאן. והיה הדבר קלת בעיני רחוק, ועל פי הדברים האמורים בענין הנה היסורין הם מקריבין ענפי הנשמה שהיו רחוקים משורשם, שאין לך רע ומר כעוזבו את ה' אלהיו, ובאמצעות היסורין יתקרב הרחוק ועל זה ישמח לב המשכיל, ואמר ועשית בגדי קודש וגו' לכבוד ולתפארת[כ]) שהם הם סימני השמחה שירלאה שחפץ ודבר לפארו, אשר זה הוא שנאוי

אור בהיר

יד) הלא כבר אמר בני ישראל ויקחו. טו) ולא אמר ואתה תמשח את אהרן וכדומה. טז) ולא אמר אל המזבח או אל העבודה. יז) זה יהיה פירוש תינת הקרב. כלומר, במקום קרוב שאתה בו. יח) כלומר, לעונתך. כאומרו לך לך. יט) כאילו אמר הקרב עצמך לעצמך. כ) שלכאורה למה להקדמה הזאת, הלא מה והולך כל הבגדים בפרטות, ומה גם שחזר ועשה

יהו"ר יצחק יוסף הכהן בעל מפולנא

(תהלים יב) כי גמר חסיד לפי שפסו אמונים מבני אדם וכו' יעו"ש.

ובזה יובן (ו) שתכלית האדם שיכל עת יהיו בגדיך כמו שנאמר (ישעי' כד) ובגד בוגדים בגדו, שיהיו בוגדיך לבנים, ואז ממילא נמשך שפע רב טוב המכוהר לשמן על ראשך לא יחסר לראשי הדור שלך וק"ל, (ז) אך כדי שיחזור למוטב המוטי עם צריך שיתחבר עמהם כמו שזכרתי (יתרו ע' קצ"ו) במשל בן מלך שפשע הסר לבושו וכו', ומלינו צוותא לשון חברותא.

ובזה יובן ואתה תצו"ה, (ח) רצה לומר כשיהי' לך צוותא והתחברות עם בני ישראל, ההמונים שתרד ממדריגתך בשביל להעלות אותם ולהחזירם למוטב אל ירע לבך בשביל שירדת ממדריגתך דגם לך יגיע מזה טובה גדולה, דעל ידי זה יהי' ויקחו לך שמן זית זך, היינו שימשכו גם לך ההשפעה כנאמר ושמן על ראשך לא יחסר, וכפי שנתפרש למעלה.

(ט) אלי' הראה לר' ברוקא על שני אנשים שהם בני עולם הבא, וכששאל אותם מה טובם השיבו שהם בדחנים וכשרואים איש עצב משמחים אותו, ושאל הבעשטה"ק בשמים מה זה הפעולה הגדולה שיהיו בשביל זה בני עולם הבא, והשיבו לו שהם מקשרים מעשה הגשמי שהוא נגד השם אדנ"י במחשבה רוחני שהוא בחינת השם הוי"ה, ובזה נעשה יחוד קוב"ה ושכינתי', וכשרואים איש עצב אינם יכולים להעלותו, ורק על ידי שמשמחים ומסירים עצבונו יוכלו להעלות ולהדביק אותו בהקב"ה.

ישראל להעלותן שיחזרו למוטב, גם לך יהי' טובה גדולה מזה ויקחו אליך שמן זית, שימשכו השפע המכוהר לשמן לך גם כן כמו שאמר ושמן על ראשך לא יחסר וק"ל.

עוד יש לומר דשמעתי בשם מורי פירוש הש"ס (תענית כב.) דכתי תרי בדחי דהוי בני עלמא דאתי, (פ) ועל פי שאלה נאמרה לו, דכתיב דכתי תרי בדחי הי' כל עסקם להתחבר עם כל איש ואיש ויחד קודשא בריך הוא ושכינתי' בכל פרטי מעשה איש, הן בגיהו של כל איש ואיש הו בעסקיו ובכלל ובפרט, זולת מי שהי' לו לצר חס ושלום לא

נועם לתולדות

אמונים מבני אדם, פירוש שגמר חסיד ואין חסיד לפי שפסו אמונים מבני אדם ההמונים, ובאו לו בחלום שאפשר להיפוך דלכן פסו אמונים מבני אדם ההמונים לפי שגמר חסיד, ושניהם אמת, שהדור גורם להראש והראש גורם להדור.

(ו) בהכתוב בכל עת יהיו בגדיך לבנים ושמן על ראשך לא יחסר, בגדים הוא לשון בוגדים הם הרשעים, ואמר שתתאמץ שהבגדים הבוגדים הרשעים יהיו לבנים, היינו שיחזרו בתשובה, ואז השמן שהוא כנוי לשפע הטוב לא יחסר על ראשך שהוא הצדיק.

(ז) אם רוצה להחזיר למוטב ההמונים אז נחוץ שיהי' לו התחברות עמהם, וזה אפשר על ידי שירד ממדריגתו אל ההמונים כמשל בן המלך שנתערב בין הכפריים ולא רצה לחזור לאביו, עד ששר אחד לבש גם כן בגדים כפריים, ובזה האופן נתקרב לבן המלך ועלה בידו להחזירו לבית אביו. (בפ' קדושים ע' רי"ט מביאו בשם מורי).

(ח) ואתה תצוה את בני ישראל, היינו כשיהי' לך צוותא והתחברות עם בני ישראל ההמונים שתרד ממדריגתך בשביל להעלות אותם ולהחזירם למוטב אל ירע לבך בשביל שירדת ממדריגתך דגם לך יגיע מזה טובה גדולה, דעל ידי זה יהי' ויקחו לך שמן זית זך, היינו שימשכו גם לך ההשפעה כנאמר ושמן על ראשך לא יחסר, וכפי שנתפרש למעלה.

(ט) אלי' הראה לר' ברוקא על שני אנשים שהם בני עולם הבא, וכששאל אותם מה טובם השיבו שהם בדחנים וכשרואים איש עצב משמחים אותו, ושאל הבעשטה"ק בשמים מה זה הפעולה הגדולה שיהיו בשביל זה בני עולם הבא, והשיבו לו שהם מקשרים מעשה הגשמי שהוא נגד השם אדנ"י במחשבה רוחני שהוא בחינת השם הוי"ה, ובזה נעשה יחוד קוב"ה ושכינתי', וכשרואים איש עצב אינם יכולים להעלותו, ורק על ידי שמשמחים ומסירים עצבונו יוכלו להעלות ולהדביק אותו בהקב"ה.

3

כי' יכול לייחד יחודו להתחבר עמו, לכן כיון מבדחי לי' בדברים עד שעמה ונתחבר עמו נדבק אתו עמו בו יתברך וכו', והוא כלל גדול וזכור ודפח"ח.

ובזה יובן (י) ואתה תצוה את בני ישראל, להתחבר עמהם בצוותא חדא ולדבקם בו יתברך, ואז גם אליך יבוא שפע רב, וזה שנאמר ויקחו אליך שמן זית זך וגו' וק"ל.

ובזה תבין (שמות ל) כי תשא את ראש בני ישראל, (יא) הוא להעלותן ולדבקם בו יתברך, וזכו כי תשא וגו' וכבן.

הגם דיש לומר דרך פנימי, (יב) כי המדריגות הם כסדרן, א"ת הוא מלכות, רא"ש הוא חיבור יסוד מלכות, , כמו שנאמר (בראשית מז) ויאחזו ישראל על ראש המטה כמו שאיתא בזוהר שם (בשלח נד:), ב"י הם נגא והוד, ישר"אל הוא תפארת, וזה שנאמר כי תשא כשתרצה להעלות המדריגות תראה להעלותן כסדרן א"ת רא"ש בב"י ים"ראל וכבן, ובזה יובן (ויקרא טז) בזאת יבא אהרן אל הקדש מלכות תחלה וק"ל.

* * *

נועם לתולדות

(י) תצוה את בני ישראל, הכוונה שתעשה צוותא והתחברות עם בני ישראל, וגם תעשה צוותא והתחברות בין ישראל לאביהם שבשמים, ואז יהי' גם "ויקחו אליך" היינו שיהי' גם לך הצדיק שפע רב המכונה שמן זית זך.

(יא) נאמר לשון "תשא" לפי שהוא מעלה את בני ישראל ומדבק אותם לאביהם שבשמים.

(יב) המדריגות להעלות הם כסדרן מלמטה למעלה, מלכות, יסוד, נצח, והוד, תפארת, ואמר בזאת יבא אהרן אל הקודש, זאת היא מלכות, ואמר שיתחיל להעלות במלכות הנקרא "זאת".

(יג) אחז"ל דלכן נאמר בארון "ועשו" לשון רבים דכל הרוצה יוכל לזכות בכתרה של תורה, ולפי זה צריך ביאור למה כתבה תורה "ועשו" את האפוד לשון רבים.

(יד) בעולה נאמר כליל לפי שנשרף

כח) לא-לג. מצוה ועשית את מעיל האפוד כליל תכלת, וכי' פי ראשו בתוכו שפה יהי' לפיו סביב מעשה אורג כפי תחרא לא יקרע, ועשית על שוליו וגו', והספיקות רבו.

א' כח מעיל הוא תכשיט בפני עצמו ואמה זה דאמר מעיל האפוד, וכי תימא כפירוש רש"י על פס שהאפוד נתון על המעיל למגורה נקרא מעיל האפוד וכו', אם כן קשה דהוי לי' למימר אפוד המעיל שהאפוד מגור על המעיל.

ב' קשה דדרשו חכמינו ז"ל (ש"ר ל"ג) בכל כלי המשכן כתיב ועשית ובארון כתיב ועשו שכל הרוצה לזכות בכתרה של תורה זוכה בה וכו', (יג) ואם כן גבי אפוד נמי כתיב ועשו את האפוד וגו' מה דרשית ביה.

ג' לשון כליל צריך הבנה, דהוי לי' למימר כולו תכלת, (יד) דגבי עולה הוא דאמרינן עולה כולו כליל מה שאין כן כאן.

ד' למה הקפיד על צבע תכלת, הגם דאין זו קושיא כל כך בהדי הבנת דרחמנא,

פרשת תצוה

כז) כב. ואתה (ח) תצוה כו' דוקא אתה כמו שאמרו כיצד סדר לימוד כו' וילוף משה לאהרן ואהרן לבניו כו' לא מסתייעא מילתא, (ג) והעיקר כל מי שיש בו יראת שמים דבריו נשמעים, ומשרע"כ כי' מקור כיראה ומילתא זערתא היא לעני', לזה היו דבריו נשמעים ומתקבלים עד לאחת. וגם נתקיימים בזכרון השומעים ומחקקים על לוח לבם לגודל קדושתו. (ג) ועל דרך זה יובן דבר אל בני ישראל ויקחו כו' שאתה בעצמך

תדרש נועם

כז) כ. (ח) ואתה תצוה את בני ישראל ויקחו אליך שמן זית זך כתית למאור להעלות נר תמיד, יתכן לפרש תיבת "ואתה" דדווקא אתה משה רבינו בעצמך תצוה את בני ישראל, כמו שאמרו חז"ל (עירובין נה:) כיצד סדר משנה, משה למד מפי הגבורה וכו' ולימד מתחלה לאהרן, ואחרי כן לימד לבניו, ואחרי כן לימד להזקנים, ואחרי כן נכנסו כל העם, ושנה להם משה פירקן, ולימד אותם התורה, והקשו בגמרא, דהלא הי' יכול ללמוד משה לאהרן, ואהרן ילמד את בניו, ובניו ילמדו להזקנים, והזקנים ילמדו לכל ישראל, ומדוע הוצרך משה בעצמו לחזור וללמוד גם עם כל ישראל, ותירצו דלא מסתייעא מילתא ולא יתקיים התורה בלב כל ישראל אם לא ילמוד להם משה בעצמו, הרי דמשה בעצמו צריך ללמוד עם כל ישראל, על כן אמר "ואתה" תצוה את בני ישראל.

(ג) והנה עיקר טעם הדבר מדוע צריך שילמוד להם משה בעצמו, הוא מפני דאמרו חז"ל (ברכות ה:) כל מי שיש בו יראת שמים, דבריו נשמעים, ודבר ידוע הוא דמשה רבינו עליו השלום הי' מקור היראה, וכמו דעל הכתוב (דברים י, יב) מה ה' אלוקיך שואל מעמך כי אם ליראה אמרו חז"ל (ברכות לג:) דאצל משה רבינו הי' מדת היראה מילתא זוטרתא ודבר קטן, ועל כן ולזה היו נשמעים דבריו של משה רבינו ומתקבלים על הלב עד לאחת ומאוד, וגם הי' לדבריו הסגולה שיהיו מתקיימים ונשארים בזכרון השומעים, והיו הדברים נחקקים על לוח לבם של השומעים על ידי גודל קדושתו של משה רבינו.

(ג) ועל דרך זה יובן גם בפרשת תרומה כוונת הכתוב דבר אל בני ישראל ויקחו לי תרומה, כי תרומה הוא אותיות "תורה מ"" היינו הרמז על התורה הניתנה למ' יום כמו שכתב הבעל הטורים, ואמר הקב"ה למשה "דבר אל בני ישראל" היינו שאתה בעצמך תדבר אל בני ישראל דברי התורה אשר למדתי עמך, ואז יזכו להשיג ולקבל את התורה, וזהו "ויקחו לי תרומה" היינו דאז יהי' מסתייעא מילתא שיקחו ותתקיים בלבם התורה אשר ניתנה למ' יום, ובזה עולה יפה מה דאמר "ויקחו" דהי' לו לומר "ויתנו" לי תרומה, אבל לפי דרכנו עולה יפה, דהכוונה הוא שיקחו ויקבלו את התורה דניתנה למ' יום ושתתקיים בידם.

מוהר"ר אליעזר הלוי איש מעוזיל בלוקיא הי"ד

הדבר אז יקבלו התורה, וזהו ויקחו לי תרומה תורה מ' כמו שכתב הנעה"מ, ויתא ויקחו שיסתייע מילתא שיקחו ויקבלו התורה, (ד) וזהו תורה צוה לנו משה מחמת שמשה בעצמו צוה, אז הוא מורשה נחלה ולהורים, כמו שאמרו ז"ל מוריש גני ונתתי אותה לכם מורשה ירושת עולם, כירושה המתקיימת לקהלת יעקב:

נחזור לדבריו (כ) שהוכרח משה בעצמו ללמד לכולם כי לגודל ירתתו היו דבריו נשמעים, ולא כמו שיעלו יתרו על הדיינין, אבל התורה אי אפשר על ידי אחרים,

ואמרו ז"ל ותגיד לבני ישראל דבריה המושכים לבו של אדם כאגדה, הרי כי אגדה אמרו עליו שהוא מושכת לבו של אדם להשומע. ועל שם זה נקרא אגדה מלשון משיכה כמו גוד אסיק וגוד או אגוד או עגיד ונפיק. ואמרו רז"ל בפרק במה מדליקין שמנים מפני שאינם נמשכים אחר הפתילה, ור"מ סבירא לי' שמן זית בלבד משום דזה הוא הנמשך אחר הפתילה בלבד כראוי ולא הזולת:

וזהו ואתה (ו) תצוה כו' אז ויקחו אליך שיתמשך לבבם אליך, כמו שמן זית זך

תדרש נועם

(ד) וזהו גם כן כוונת המדרש (שמו"ר ל"ג, ז) דעל הכתוב ויקחו לי תרומה אמר הדא הוא דכתיב (דברים לג, ד) תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב, דהכוונה דמחמת דמשה בעצמו צוה לנו התורה ולא על ידי הזקנים, על כן נשאר התורה למורשה ולנחלה להוריש את התורה גם לבניהם אחריהם, כמו דעל הכתוב (שמות ו, ח) ונתתי אותה לכם מורשה אמרו חז"ל (ב"ב קיט:) דתיבת מורשה פירושו דהם יהיו מורישים הארץ לזרעם אחריהם, וגם דהוא נחשב כירושה ונחלה, דאין לה הפסק עד סוף כל הדורות, כן גם כאן הכוונה דהתורה יהי' להם לירושת עולם כירושה דהוא דבר המתקיימת, דיהיו מורישים התורה לבניהם אחריהם לכל קהלת יעקב.

(כ) נחזור לדברינו, דהיוצא לנו מזה הוא דהוכרח משה בעצמו ללמד התורה לכל ישראל, לפי דמחמת גודל היראת שמים שהי' במשה בשביל זה היו דבריו נשמעים, ולא כמו שנתן לו עצה יתרו ואמר לו (שמות יח, כא) ואתה תחזה מכל העם וכו', ליקח דיינים דהם ישפטו את העם בכל עת, דזה הי' רק עצה על הדינין אשר בין אדם לחבירו, אבל לימוד התורה אי אפשר על ידי אחרים רק משה בעצמו צריך ללמד אותם התורה, והנה על הכתוב (שמות יט, ג) ותגיד לבני ישראל אמרו חז"ל (שבת פו.) דברים המושכים את לבו של אדם כאגדה, הרי דאמרו על דברי אגדה דהיא מושכת לבו של אדם דיהי' נשמע ויהי' מתקבל על הלב, ועל שם זה נקרא בשם "אגדה" דהוא מלשון משיכה כמו (סוכה ד.) גוד אסיק, או הלשון (ב"ב יג.) גוד או אגוד, או הלשון (דניאל ז, י) נגיד ונפיק מן קדמוהי, דכל אלו היסוד שלהם הוא לשון המשכה, והנה אמרו רז"ל (שבת כה:) בפרק במה מדליקין, דהשמנים דמנו החכמים דפסול להדליק בהם, הוא מפני דאינם נמשכים אחר הפתילה, ור' טרפון סבירא לי' דאין מדליקים אלא בשמן זית בלבד, לפי דרק זה השמן הוא נמשך יפה אחר הפתילה כראוי ולא הזולת ושום שמן אחר.

(ו) וזהו שאמר הכתוב "ואתה תצוה את

כתית למאור שנמשך אחר הפתילה למאור שבה, כן יהי' כשאתה תלוה דברים היוצאים מן הלב הירא כמותך ימשך לבבם כשמן אחר הפתילה וכשדולקת נמאור. (ז) ואמר להעלות נר' שדיבורך יעשה רושם גם כשילכו ולא נשאר כשמיעה לבד, על דרך לכו בנים שמעו לי, חכו להעלות נר תמיד. (ח) וגם על דרך

משה תיקן כו' הלכות עצרת כו', על ידך יוכלו תמיד לדרוש ברבים לשמה, וחכו להעלות נר תמיד אור זה של אמירה לשמה תמיד, נ"ל:

ובויקחו לי (ט) תרומה יש לומר תרומה הפרשה, תורה המופרשת לי

תדרש נועם

בני ישראל" היינו דאם אתה בעצמך תצוה ותלמוד את ועם בני ישראל את תורתי ומצותי, אזי יהי' "ויקחו אליך" היינו דאז יתמשך לבבם אליך ויהי' דומה כמו "שמן זית זך כתית למאור" היינו כמו דהשמן זית זך הוא היותר נמשך אחר הפתילה להאיר יפה, כן יהי' גם כן בענין לימוד התורה, דכאשר אתה בעצמך תצוה ותלמוד התורה את ועם בני ישראל, אז יהיו דברים היוצאים מן הלב מלא יראת שמים כמותך, ואז יתמשך לבבם כמו השמן זית הנמשך אחר הפתילה, וכמו בשעה שהיא דולקת למאור ובשביל להאיר, דהיא נמשכת אחר הפתילה יותר מכל שאר השמנים, כן יהי' נמשך לבבם אחריך.

(ז) ואמר עוד הכתוב "להעלות נר תמיד" היינו שדיבורך יעשה רושם דגם אחר דילכו מאתך גם כן יהא נשאר בהם הרושם לא רק בשעה דישמעו קולך, והוא על פי הכתוב (תהלים לד, יב) לכו בנים שמעו לי, דפירש הר"ר שמעלקא מנ"ש דהכוונה הוא דאחר דתלכו אתם בנים משמיעת הדרשה גם כן שמעו לי ובקולי, ולא תשכחו אשר אמרתי לכם דברי תוכחה ומוסר, וזהו כן גם כאן הכוונה באומרו להעלות נר תמיד, היינו דגם אחר שילכו מאתו ישאר הרושם בלבם תמיד, על ידי דמשה בעצמו ילמד אותם התורה והמצוה.

(ח) גם יתכן לפרש אומרו להעלות נר תמיד, דהוא על דרך דאמרו חז"ל (מגילה לב.) משה תיקן להם לישראל שיהיו דורשין בענינו של יום, הלכות פסח בפסח, הלכות עצרת בעצרת, והלכות חג בחג, ואמרנו הכוונה דמשה תיקן את ישראל שיהיו במדריגה לדרוש במדת ענוה דומיא דהיום והשמש דהי' עניו, ותיקן אותם על ידי דהוא הוריד את אור הענוה לזה העולם, על ידי זה פעל דגם אחרים יוכלו לדרוש בענוה ולשמה, (עיין באריכות פרשת אמור ע' רכ"ד), נמצא דעל ידך משה השיגו המדריגה הזו להיות יכולים לדרוש תמיד בענוה ולשמה, וזהו דמסיים הכתוב להעלות נר תמיד, היינו דעל ידי דאתה בעצמך תצוה ותלמוד את בני ישראל, זה יגרום לעלות הנר והאור הזה של לימוד תורה ברבים לשמה ובמדת ענוה, שיהי' נשאר כן תמיד ולדורות עולם, נ"ל.

(ט) והנה בהכתוב דבר אל בני ישראל ויקחו לי תרומה, פירשיז"ל דהוא לשון הפרשה, ויתכן הכוונה על התורה המופרשת לי כביכול, היינו סודות התורה כידוע דפירשו (יפה תואר תשא) הכוונה בזה דאמרו חז"ל (שמו"ר מז) הלוחות ששה טפחים, שני טפחים בידו של משה, היינו נגלות התורה וכו', ושני טפחים בידו של הקב"ה היינו סודות התורה, ואמר לו הקב"ה למשה דכאשר אתה בעצמך תדבר ותלמוד את ועם

בסודות, כידוע כלוחות ששה טפחים כו'. כשאתה תדבר יקחו גם בסודות, (י) על פי דברי מוהר"י בעש"ט ז"ל שני דברים בלבד כו', הלכה אחת שהוא כשתים בסודות, (כ) וכמו שכתבו מהרב בסוד הזריעה, נ"ל:

תדרש נועם

בני ישראל, אזי יהי' "ויקחו לי תרומה" היינו דגם סודות התורה אשר הם לי תרומה ומופרשים לי והם בידי כביכול, גם בהם יזכו ויקחו על ידי דאתה תדבר ואתה תלמוד עמהם תורתי ומצותי. (ראה א"ט ואתחנן ר"ה לא תוסיפו ע' נ"ו).

(י) והוא על פי דברי מוהר"י בעש"ט ז"ל, (בן פורת יוסף כ"נ ע"ד) בהא דאמרו (ברייתא דאבות ג') אצל דוד המלך קל וחומר מה דוד מלך ישראל שלא למד מאחיתופל אלא שני דברים בלבד, קראו רבו אלופו ומיודעו, הלומד מחבירו וכו' אפילו אות אחת, על אחת כמה וכמה דצריך לנהוג בו כבוד, והקשה היאך יש קל וחומר על אות אחד משני דברים שלמד דוד מאחיתופל, דהוא יותר מאות אחד, גם מהו הלשון שני דברים "בלבד", ואמר דכשלומדים מאדם הגון, אז התורה היא פרה ורבה, ונתגלים לו אחרי כן גם סודות התורה התלויים באותו האות אשר למד מרבו, אבל כשלמד מאחיתופל אדם רשע אז למד רק אלו השני דברים בלבד, דלא הי' תורתו של אחיתופל פרה ורבה יותר ממה שלימד את דוד, ועל כן אמרו על הלומד "מחבירו", דהוא גם כן צדיק כמותו, אם לומד ממנו אפילו אות אחת כבר הוא קל וחומר מאחיתופל, דהרי זה התורה דלמד מחבירו הוא פרה ורבה והוא אם כן יותר מהשני דברים של אחיתופל, דהרי לומד הלכה אחת שהוא כשתים, היינו דהשיג הנגלות וגם הסודות אשר בדבר.

כח) ג. וזהו (ל) ואתה תדבר כו' כי יוכל להיות כי משה רבינו בעלמו עשה הנגדים כמאמר הכתוב ועשית נגדי קודש כו', אך אל כל חכמי לב חכמים בתורה, אשר מלאתיו רוח חכמה היינו ירא"ה בא

(כ) וכמו שכתבו מהרב דהוא בסוד הזריעה, דזורעים גרעין אחד ויוצא ממנו אילן גדול, כן הוא בכל אחד הלומד לשמה, דעל ידי אשר הוא לומד לשמה על ידי זה משיג חבירו הלומד ממנו גם הסודות דיש בהתורה הזו, ואם כן מכל שכן במשה רבינו דעל ידי תורתו דלמד עם בני ישראל בוודאי יהי' "ויקחו לי תרומה", ובוודאי יזכו על ידי זה וישיגו גם התורה המופרשת לי וסודות התורה, נ"ל.

(ל) וזהו כוונת הכתוב שאומר אחרי כן, ואתה תדבר אל כל חכמי לב אשר מלאתיו רוח חכמה, ועשו את בגדי אהרן לקדשו לכהנו לי, ונאמר דיתכן להיות דאין כאן הציווי כלל לעשות את בגדי אהרן, כי יוכל להיות דמשה רבינו בעצמו עשה את בגדי הכהונה, כמשמעות הכתוב "ועשית" בגדי קודש לאהרן אחיך, היינו דאתה משה רבינו בעצמך תעשה את בגדי הקודש, ואם כן אין כאן מדובר כלל מעשיית בגדי הקודש, רק המדובר הוא מלימוד התורה כאשר פירשנו בתחילת הפרשה, ועל כן אומר הכתוב תדבר אל כל חכמי לב, היינו דמשה ידבר דברי התורה אל כל החכמים בתורה, ואמר תנאי "אשר מלאתיו רוח חכמה" וחכמה הוא כינוי ליראת שמים כמאמר הכתוב (איוב כח, כח) הן יראת ה' היא חכמה, ואומר הכתוב דידבר רק לאלו החכמים בתורה אשר מלאתי אותו ביראת שמים, ועל כן אמר "מלאתיו" דאני הקב"ה מלאתי אותו ביראת

וכולהו כתיבי באורעיה. כל הכתובים הללו כתובים מרוע בגיה אחד שלומון של יד ארן אלא בים אחד כדאמרינן במגמות (דף ג:) וכל הכתיבות כתובות בו: משאיל בו. מה מיבו אל אלוני למה לא בא: ירא אתו(ה) ה'. שכיח רגיל לבא אליו: אשר הלך חשכים ואין נגה לו. אשר עשה הלך בחשוכים ואין נגה לו. אמר רבין בר רב אדא אמר רבי יצחק כל הרגיל לבא לבית הכנסת ולא בא יום אחד הקב"ה משאיל בו שנאמר "מי בכם ירא ה' שומע בקול עבדו" אשר הלך חשכים ואין נגה לו (ו) אם לדבר מצוה הלך נגה לו ואם לדבר הרשות הלך אין נגה לו יבטח בשם ה' ואי מעכא משום דהוה ליה לבטוח בשם ה' ולא בטח: אמר ר' יוחנן כשעה שהקב"ה בא בבית הכנסת ולא מצא בה עשרה "מיד הוא כועס שנא' "מדע באתי ואין איש קראתי ואין עונה. אי"ר חלבו אמר רב הונא "כל הקבע "מקום לתלמוד אלהי אברהם בעזרו וכשמת אומרים לו אי עניו אי חסיד מתלמידיו של אברהם אבינו ואברהם אבינו מגא לן הקבע מקום דכתיב "וישכם אברהם בבקר אל המקום אשר עמד" שם "ואין עמידה אלא תפלה שנאמר "ויעמוד פינחס ויפלל: "אמר רבי חלבו אמר רב הונא "הרוצה שביה הכנסת אל יפסיק פסיעה נסה אמר אביי לא אמרן אלא למיפסק אבל למיעל מצוה לטרדם שנא' (ג) "ערפה לדעת את ה' אמר רבי זירא כי הוה חזינא להו לרבנן דקא רהטי לפרקא בשבתא אמינא קא מחליין (ג) רבנן שבתא כיון דשמענא להא דרבי תנחום איי יהושע בן לוי לעולם ירוץ אדם (ה) לדבר הלכה אפילו בשבת שנא' "ארחי ה' ילכו כאריה ישאג וגו' (ו) אנא נמי דחימנא: אמר ר' זירא אגרא דפרקא דהנא אמר אביי הכלה דוחקא אמר רבא אגרא דשמעתא אגרא דבי אשי "אגרא דבי הלולי מילי: אמר רב הונא "כל המתפלל אחורי בית הכנסת נקרא רשע שנאמר "סביב רשעים יתהלכון אמר אביי לא אמרן אלא דלא מהדר אפיה לבי כנישתא אבל מהדר אפיה לבי כנישתא ליתן לן בה הונא נברא דקא "מצלי אחורי בי כנישתא ולא מהדר אפיה לבי כנישתא חלף "אליהו חזייה אידמי ליה כמייעא א"ל כדו בר קיימת קמי מרך שלף פספרא וקטליה א"ל הונא כרבנן לרב ביבי בר אביי ואמרי לה רב ביבי לרב נתמן בר יצחק מאי "כרום זלות לבני אדם אמר ליה אלו דברים שעומדים ברומו של עולם ובני אדם מזלזלין בהן ר' יוחנן ור' אלעזר דאמרי תרוייהו כיון שנעשך אדם לברוח פניו משתנות כברום שנאמר כרום זלות לבני אדם מאי כרום כי אתא רב דימי אמר עוף אדר יש בברכי הים וכרום שמו וכיון שהמה זורחת "מתרפך לכמה נותנין לו" אמר ר' אסי דאמרי תרוייהו כאילו נתן בשני דינים אש ומים שנאמר "הרכבת אנוש לראשנו באנו באש ובמים: ואמר רבי חלבו אמר רב הונא "לעולם יהא אדם זהיר בתפלת המנחה שהרי אליהו לא נענה אלא בתפלת המנחה שנאמר "ויהי בעלות המנחה ויגש אליהו הנביא ויאמר וגו' "ענני ענני שתרד אש מן השמים וקנני שלא יאמרו מעשה כשפים הם ר' יוחנן אמר אף בתפלת ערבית שנאמר "חכון תפלתי כקטרת לפניך משאת כפי מנחת ערב רב נתמן בר יצחק אמר אף תפלת שחרית שנאמר "ה' בקר תשמע קולי בקר אערך לך ואצפה: ואי"ר חלבו אמר רב הונא "כל הנהנה מסעודת התן ואינו משמחו עובר בחמשה קולות שנאמר "קול ששון וקול שמחה קול חתן וקול כלה קול אומרים הודו את ה' צבאות ואם משמחו מה שכרו אמר רבי יהושע בן לוי זוכה לתורה שנתנה בחמשה קולות שנאמר "ויהי בינם השלישי בהיות הבקר ויהי קולות וברקים וענן כבד על ההר וקול שופר וגו' ויהי קול השופר וגו' והאלהים יעננו בקול. איני נדא כתיב "וכל העם רואים את הקולות ואתן קולות דקודם מתן תורה הוו רבי אבהו אמר כאילו הקריב "תורה שנאמר "מביאים תודה בית ה' רב נחמן בר יצחק אמר כאילו בנה ארמון מזרבות ירושלים שנאמר "כי אשיב את שבות הארץ כבראשונה אמר ר': ואי"ר חלבו אמר רב הונא כל אדם שיש בו יראת שמים דבריו נשמעין שנאמר "סוף דבר הכל נשמע יראת ה' ואת מצותיו שמור כי זה כל האדם "אי"ר אלעזר אמר הקב"ה כל העולם כולו לא נברא אלא בשביל זה רבי אבא אמר בר כהנא אמר שקל רב כנגד כל העולם כולו ל"ר' שמעון בן עזאי אומר ואמרי לה ר' שמעון בן זומא אומר כל העולם כולו לא נברא אלא לצורת לזה ואי"ר חלבו אמר רב הונא כל שיודע בחברו שהוא רגיל ליתן לו שלום יקדים לו שלום שנאמר "בקש שלום ורדפהו ואם נתן לו ולא החזיר נקרא גזלן שנאמר "ואתם הכרם גזלת העני בבתיכם: אמר

מוסף רש"י יבטח בשם ה'. סיח לו לגמוע כי אפשרים לו לגמרו ומאשתו אמר מגמ בשביל מלגמ (ר"ש מ"ר). שלא יאמרו מעשה כשפים הם. על הר כעפים כגמלה מלא מלא (נקמת ע:).

רבנן דגנאל המשמן פעמי הקודם) וכתנה רבות. לתבריו מרע ראשי שפחים בפחות מה (היה) ר' ה לבם להבין ולירע שאין בכל הלמוד רבי מרדיע שיש בישראל נתן רמות לבראנו ישתחבה שבו והשלה זכרו. אמנם חלוקי לב רשני הקרבים מתמאים דברים אשר לא כן כדי לגנות עצמם. מי שפרע מאביהו דוד המבכר ישרע מהם. המצאנו שהקב"ה יח"ש הראה למשה רבינו מתוך הכבוד המשאר הראיה את אחורי. כגון מלאך ובראשו חפלין. הראה משה רבינו הבין שאר של תפילין ושרין של תפילין. כגון שהראהו כלי המשכן שנא. כלל אשר אני מראה אותך את תבנית המשכן הוא תבנית כל כליו. הזה יתכן לפראות הנין ויתכן לראיית הלב. אבל זה שכתוב ראיה אלא ראיית הלב. ועל אותה הראיה שנאמרה בכמה הראיה שראה קשר של תפילין רש"י אל תפילין. עליה אמר ר' יצחק רמז לו הדבר מגן. ואי בשבת ה' ביטיבו. וכגון הזה הזין הזין בשבת. ובבא יחד בר דרחמן. תקרי בשהוגנו דיל מה הזה כתוב בהן. אחרת בהלום אדבר בו. פי' בחמתה. וכי מבראה בין אליו אחרת כאלו בהלום. כן אני מראה לו ומדבר עמו. ועל אותן התפילין שראנו למשה מתוך הכבוד. תקרי בשהוגנו דיל מה הזה כתוב בהן. ומפורשי ומי כעמך ישראל ומי גוי גדול. ואלו הדברים הנצנים קבלה (הלכה) למשה רבינו ומקבלה פירשום שאי אפשר לדברים הללו להתפרש מן הדעת כלל. ופיר' ברן ומי כעמך ישראל ומי גוי גדול. ואלו הדברים הנצנים קבלה (הלכה) למשה רבינו ומקבלה פירשום שאי אפשר לדברים הללו להתפרש מן הדעת כלל. ופיר' ברן ומי כעמך ישראל ומי גוי גדול. ואלו הדברים הנצנים קבלה (הלכה) למשה רבינו שיודע בחברו שהוא רגיל ליתן לו שלום יקדים לו שלום שנאמר "בקש שלום ורדפהו ואם נתן לו ולא החזיר נקרא גזלן שנאמר "ואתם הכרם גזלת העני בבתיכם: אמר

ונענע לי בראשו. כמדתה בנרמני ושנה אמן: דעת בהמתו לא הזה ידע. במסכת ע"ז מפרש לה בס"ע: מאי קרא. דלקי הוי כדגע דמתיב כי דגע בלמו מיים בלתו שתי קמייתא. בלמד מדגעי מלא שנות דלשנות: שוריריי. מיי"ש בלע"ז: לצדיק לא טוב. לגנות לא בנכריות: מרדות אחת. לגון רדי והכעיסה שלמה שם שלו מלוי: ודרשה אח מאהבה ונו'. ובמתלה שלמן שחר מגיים על לגנב לאמר מפורה לא מיסי הלמלון: מחה בגרה במבבי. מחה בגרה בלמה מכן מוזה מהכנה כמל מלה. מחה הכנעם למעלה מחה מחריו לגלה כמו מל מיגלה ולא מחה (תניא ס) אלא מלמעלה מחה אר יוחנן משום ר' יוסי (ו) מבין שהקב"ה מתפלל ומתרעה לאמר "ותביאותים אל הר קדשי ושמחתים בבית תפלתי תפלתם לא נאמר אלא תפלתי מכאן שהקב"ה מתפלל. מאי מצלי אמר רב זוטרא בר טוביה אמר רב יהודה מלמעה שבשבח ורחמי את כעס וינלו רחמי על מדותי וארגיג עם בני במדת הדין. תניא אידי שמעאל בני אלישע מעם ארח נכנסתי להקטיר קטרת לפני ולפנים וראיתי אבר יאל ה' יה ה' צבאות שזוהא ישב על כסא רם ונשא ואמר לי ישמעאל בני ברכני אמרתי לו יהי' מלפניך שיכבשו רחמיך את כעסך וינלו רחמיך על מדותיך ותרגיג עם בניך במדת הדינים וחכנם לפני ולפנים משורת הדין ונענע לי בראשו (ג) וקבל "שלא תהא ברכת הדיום קלה בעיניך: ואי"ר יוחנן משום ר' יוסי מגין "שאין מרגיל לי לאדם בשעת כעס דכתיב "פני ילכו ותרוחו לך אמר לי הקב"ה למשה המתן לי עד שיעברו פנים של זעם ואניח לך ומי אכא דרהא קמה דקדושא בריך הוא אין "דחניא "יאל זועם בכל יום וכמה זעמו רגע וכמה רגע אחד "מרמשת רבוא ושמונה אלפים ושמנה מאות ושמנים ושמנה בשעה הוא ורא רגע "ואין כל בריה יכולה לכיין אחתה שעה ודין מבלעם הרשע דכתיב ביה "ויודע דעת עליון "השרא דעת בהמתו לא הזה ידע דעת עליון הזה ידע אלא מלמד שהזה ידע לכיין אחתה שעה שהקב"ה כועס בה והיינו דאמר לזו נביא לישראל "עמי זכר נא מה יעץ בלק מלך מואב ונו' מאי "למען דעת צדקות ה' אי אלעזר אמר להם הקב"ה לישראל דעו כמה צדקות עשיתי עמכם שלא כעסתי ביומי בלעם הרשע שאלמלי כעסתי לא נשתייר משונאיהם של ישראל שריד ופליט והיינו דקאל בלעם לבלק "מה אקב לא קבה אל ומה אזעם לא זעם ה' מלמד שכל אותן הימים לא זעם. וכמה זעמו רגע וכמה רגע אי"ר אבין ואיתימא רבי אבינא רגע כמדמיה. ומנא לן דרגע רחת שנא' "כי רגע באפו רחים ברצונו ואביא מהיכא אחד כרגע כל שעותה ושעתה נמי קא רבי כל שעותה אית ביה שהוריין סמכי בהדיא שעתה ליה ביה שהוריין סמכי. והזה בשבבותיה דר' הדשע בן לוי הזה קא מצער ליה שבא בקראי זמנא חד שקל תרנגלא ואוקמה בין כרעי' ודקמה ועיין ביה סבר בי ממא הזיא שעתה אלמיה כי ממא הזיא שעתה ניים אמר שם לאו אורחה ארעא למעבד הכי "ותרמיז על כל מעשיו כתיב וכתיב "גם עגוש לצדיק לא שב הנא משמה דר' מאיר בשעה שהחמה אזהרה וכל מלכי מזרח ומערב מגיחים כרגדים בראשיהם ומשתחוים לחמה מיד כעס הקב"ה: ואי' יוחנן משום רבי יוסי שבה בריות אדם בלבו של אדם יזהר מכבה מלקות שנא' "ודרשה את מאורבה ענו ואמרתה אלקה ואשבה אל אישי הראשון כי טוב לי אז מעתה ורש לקש אמר יוחר מכאה מלקות שנאמר "ודרשה לעדה המבין כסלו מרבה כסלו מאה: ואי' יוחנן משום ר' יוסי שלשה דברים בקש משה מלפני הקב"ה ונתן לו בקש שתשרה שכינה על ישראל ונתן לו שנאמר "ולעלה בלהך עמנו "בקש שלא תשרה שכינה על עובדי כוכבים ונתן לו שנאמר "ונפלינו אני ועמך בקש להודיעו דרכיו ונתן לו שנא' "הודיעני נא את דרכיך אמר לפניו רבש"ע מפני מה יש צדיק ורע לו ויש צדיק ורע לו ויש רשע וטוב לו ויש רשע ורע לו אמר לו משה צדיק וטוב לו צדיק בן צדיק צדיק ורע לו צדיק בן רשע ורע לו צדיק בן צדיק ורע לו רשע בן רשע: אמר מר צדיק וטוב לו צדיק בן צדיק צדיק ורע לו צדיק בן רשע אני הא כתיב "פקד עון אבות על בנים וכתיב "יובנים לא יומתו על אבות ותמנן "קראי אחרני ומשנינן לא קשיא הא כשאחזיק מעשה אבותיהם בידיהם הא כשאין אחזיק מעשה אבותיהם בידיהם אלא רבי קאל צדיק וטוב לו צדיק בן צדיק ורע לו צדיק שאינו נמר רשע וטוב לו רשע שאינו נמר רשע ורע לו רשע נמר ופליגא דר' מאיר דאמר שהם נתנו לו ואחת לא נתנו לו שנא' "ותרגיז את אשר אתן אעים שאינו הגון ותרבה את אשר אדם אעים שאינו הגון "ואמר לא תוכל לראות את פני הנא משמה דר' הדשע בן קרחה כך אל הקב"ה למשה כשרציתי לא רצית עכשיו שאתה רוצה אני רוצה ופליגא דר' שמואל בר נחמני אר יונתן ואר"ל שמואל בר נחמני אר יונתן בשבר שלש וכה לשלש בשבר "יוסבר משה פניו וכה לקלסתר פנים בשבר כי יראו וכה "לוידאו מגשת אליו בשבר מהבנים וכה "לחמנות ה' יבוא: "ותסתרתי את כפי וראיתה את אחרי "אמר רב הונא בר ביזנא אר שמעון חסידא מלמד שהראה הקב"ה למשה קשר של תפילין ואי"ר יוחנן משום ר' יוסי "כל דבור ודבור שיצא מפי הקב"ה לשבה אפי' על ראנא לא חור בו מנא לן ממשה רבינו שנא' "ותרף מבני ואשמדים ונו' ואעשה אותך לגוי עצום אגיב דבנא משה רחמי עלה דמלוה ובמלה אפיה אוקמה בהדעה ר' יוסי בר' חנינא "בני משה נרשום ואליעזר ויהו בני אלעזר רחביה הראשון ונו' ובני רחביה הרבו למעלה ובני ישראל פרו ורבו ורבו ויעצמו מאד מאד לעלה ומשמים ורבא אמרו אמר רב יוסף לעלה ומשמים ורבא אמרו אמר רב יוסף לעלה ומשמים ורבא אמרו אמר רב יוסף

וְהֶחֱזַיְקָה בִּמְבֻשֶׁיו: יב וְקַצֹּתָה אֶת־
כַּפָּהּ לֹא תָחוֹס עֵינֶךָ: ס יג לֹא־יִהְיֶה לְךָ
בְּכִיסְךָ אֶבֶן וָאֶבֶן גְּדוֹלָה וּקְטַנָּה: יד לֹא־
יִהְיֶה לְךָ בְּבֵיתְךָ אֵיפָה וְאֵיפָה גְּדוֹלָה
וּקְטַנָּה: טו אֶבֶן שְׁלֵמָה וָצֶדֶק יִהְיֶה־לָּךְ
אֵיפָה שְׁלֵמָה וָצֶדֶק יִהְיֶה־לָּךְ לְמַעַן
יַאֲרִיכוּ יָמֶיךָ עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר־יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ: טז כִּי תוֹעֲבַת יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ כָּל־עֹשֵׂה אֵלֶּה כֹּל עֹשֵׂה עָוֶל:

לקט בהיר

שיש כמה מיני מריבות, מריבה בשביל ממון, מריבה בשביל קנאה ושנאת חנם, מריבה בשביל חלוקי דיעות בעניני דעלמא, ואפילו בעניני דשמיא אם היא באמת לתכלית טוב רק ליזהרא וכדומה, לזה אמרה ג׳ פעמים שכל מין מריבה דמי לבדקא דמיא שסופו להיות נחל שוטף (מ״ל): לד) בפ׳ משפטים למדנו ד׳ דברים, מזק, נזר, ריפוי, שבת, וכאן הוא החמישי שאע״פ שאין כאן ה׳ מד׳ דברים דלהלן צריך לשלם נוסף: לה) ושם כתיב יד ביד המיותר לדרוש דבר הניתן מיד ליד (גמר׳), ופי׳ לא תחוס עינך אם הייתה עינה (ראב״ע): לו) שטוקלין בהם במאזנים לא בתם אבנים, וכן איפה כלי הוא שמודדין בו קמח וכדומה: לז) בספרי, יכול לא יעשה ליטרא, חצי ליטרא, ת״ל גדולה וקטנה, גדולה שהיא מכתשת את הקטנה עכ״ל (וכן דרשו בפסוק הסמוך באיפה) פי׳ שניהם שויים בתוארם ועל שניהם כתיב ליטרא אחד, אבל אחד כבד יותר מחבירו, וכשהוא קונה דבר טוטל את הכבידה ושוקל בה ולהפך כשהוא מוכר, והגם שאחד מהם מדה ישרה, שניהם אסורים שהישרה מסייע לו להשתמש באחרת, שכשהושש משגיחין עליו טוטל את הישרה (כ״י), והרשב״ם ז״ל כתב שעושה שני משקולות אחד יותר מליטרא ואחד קטן ממנו וביחד הם ב׳ ליטרות מכוונות, והוא ג״כ על דרך הנ״ל, ועובר על לאו זה אפילו לא שקל בהם רק בשהייה בעלמא: לח) דורש יתור מיבת „לך״ שלא אמר לא יהיה בכיסך, ומדלא יהיה לך בא

רש״י

מכהו, אין שלום יולא מתוך ידי מלותא*: (יב) **וקצתה את כפה.** ממון דמי בשתו[לד] ככל לפי המדיים והמתביים, או אינו אלא ידה* ממש, נאמר כאן לא תחוס ונאמר להלן בעדים זוממין (י״ט י״ג) לא תחוס מה להלן ממון[לה] אף כאן ממון (ספרי - ב״ק כ״ח.): (יג) **אבן ואבן.** משקלות[לו] (תוקן): **גדולה וקטנה.** גדולה כשמכחשת* את הקטנה[לז] שלא יהא נוטל בגדולה ומחזיר בקטנה (ספרי): (יד) **לא יהיה לך.** אם עשית כן[לח] לא יהיה לך כלום (שם): (טו) **אבן שלמה וצדק יהיה לך.** אם עשית כן

שיני נטחאות • מצות - מריבה. • כפה - כף. • שהיא מכתשת.

אור החיים

שלא שלחה אלא להגיל פטורה:

טז. כל עושה אלה כל עושה עול.[קלט] פירוש כל עושה אלה אבן ואבן איפה ואיפה, כל עושה עול הדומה לאלה, שלא תאמר שגזירת הכתוב הוא על ג׳ דברים אלו ולא על דומיהם תלמוד לומר כל וגו׳:

אור בהיר

שאם לא יאמר בכלל להגיל, יצא לנו טעות שאם יש סכנות נפשות בכל אופן פטורה, ואם יאמר אותו אחר ושלחה יצא לנו טעות שהגם שהיה יכולה להגיל ע״י ד״א ג״כ תיבת לזה אמר וקרבה להגיל שהיה סכנות נפשות ואף על פי כן חייבת בעבור ששלחה שלא להגיל. **קלט)** למה כפל.

(7)

עֶבֶד שֶׁקֶר: יז הֱוֵי דְּכִיר יָת דִּי
עֲבַד לָךְ עֲמָלֵק בְּאָרְחָא
בְּמִפָּקְכוֹן מִמִּצְרָיִם: יח דִּי עָרְעָךְ
בְּאָרְחָא וְקָטֵל בָּךְ כָּל דַּהֲווֹ

פ מפטיר יז זָכוֹר אֵת אֲשֶׁר־עָשָׂה לְךָ
עֲמָלֵק בַּדֶּרֶךְ בְּצֵאתְכֶם מִמִּצְרָיִם:
יח אֲשֶׁר קָרְךָ בַּדֶּרֶךְ וַיְזַנֵּב בְּךָ כָּל־

רש״י

יהיה לך כרגב (שם): (יח) **זכור את אשר עשה לך.** אם שקרת במדות ובמשקלות הוי דומה מגרוי כאויב[לט] שנאמר (משלי י״א ח׳) מחזיק מרמה תועבת ה׳ וכתיב בתריה (שם ג׳) בא זדון ויבא קלון (תנחו׳): (יט) **אשר קרך בדרך.** לשון מקרה[מ] (ספרי), דבר אחר לשון קרי וטומאה, שהיה מטמאן* במשכב זכר (תנחו׳), דבר אחר לשון קור וחוס לנגך והפטירך[מא] מרתיחתך שהיו (כל) האומות יראים להלחם בכם ובא זה והתחיל והרגה מקוס לאחרים, משל לאמבטי[מב] רותחת שאין כל בריה יכולה לירד בתוכה בא בן בליעל אחד קפץ וירד לתוכה אף על פי שנכוה הקרה אותה בפני אחרים (תנחו׳): **ויזנב בך.** מכת זנב חותך* מילות חורק כלפי מעלה[מד] (שם): **כל**

שיני נטחאות • מטמאן. • היה חותה - חתך מילה.

לקט בהיר

לדרוש גם יהיה לך שבפסוק ט״ו לדרוש בא להפוכו (רא״ם), גם היל״ל לא „יהיו״ לך שהרי מב׳ אבנים המדובר, ובזה מיושב למה דרש גם בהפוכו שגם שם היל״ל יהיו לך (ג״א), ואפשר שדרש כן מלא יהיה לך השני שזה בכלל מיותר שהיה לו לכללם יחד אבן ואבן איפה ואיפה גדולה וקטנה, וכן בהפוכו אבן ואיפה שלימה וצדק יהיה לך, ובזה יבא על נכון שלא הפך רבינו הסדר להגיל קודם גדולה וקטנה ואמ״כ לא יהיה לך (בד״א), ולאיה לדבר הוא שבספרי דרשו מז״ל גדולה וקטנה ג׳ פעמים, באבן, ובאיפה, אבל דרוש זה רק פעם אחד באבן עיי״ש: **טל)** פי׳ האויב בא ומתגרה בו, ומה שדרש כאן סמוכים, משום שפסוק ט״ז כי תועבת וגו׳ אינו על מקומו שהיה לו לאומרה אחר לא יהיה לך לא אחר למען יאריכו ימיך (ב״ב), ועיין במפרשים טעמים למה תלה גירוי האויב

בשיקור המדות מדה כנגד מדה: מ) מן קָרָה נעשה קָרָךְ כמו מן עָשָׂה נעשה עָשָׂךְ, והוא עמלק בא במכוון ולא במקרה (חה דיסוקו של לשון ראשון - מ״ל) אלא לגבי ישראל היה מקרה שבא פתאום ולא חשבו ולא הכינו עצמם למלחמה, וכן נראה לשון הספרי שאמר מזדמן לך, גם אפשר לומר כי ישראל היו מוקפים בענני כבוד ולא ידע איש מקומם אלא שעמלק אפשר ומצא באקראי, ומטעם זה לא הכינו ישראל עצמן שידעו שהם מוקפים ואינם נראים (אוה״ח): **מא)** ודיסוקו של לשון זה שהיל״ל ומטאך בדרך (מ״ל): **מב)** עשאך כמים פושרים שאינם חמים עוד, ולא שעשאך ממש כן שנעשית קר, אלא בפני אומות אחרים הקרה אותך, כמו המשל, שנדמה להם שהומר הרלועה והומלם כחכם מיליאת מגיסים, וחה דחקומו של דרך זה שהיל״ל אשר „הקרך״ פועל יולא לשניני (מ״ל): **מג)** הוא לשון יווני כלי גדול מיוחד לרחוץ בו כל גופו: **מד)** הטיח דבריס כלפי מעלה, לומר, הנה מלותך שנוים לעמך ישראל מה הועילה להם (רא״ם), ותיבת ויזנב משמש הפוכו, כמו ודשנו את המזבח שאין פירושו יתנו עליו דשן אלא הסירו דשנו (במ״ח):

אור החיים

יז. זכור וגו׳.[קמ] שאין כיולא בהם שיצא על ישראל בלא קדימת ידיעתם ממנו אלא כאשר ידאה הנשר וכוא קרך[קמא] בדרך:

יח. אשר קרך. יתבאר[קמב] על פי דבריהם ז״ל (ר״ה ג׳.) שאמרו שהענן היה מכסה על ישראל ולא היה מקומם ידוע לעולם אלא כשמת אהרן נסתלקו ענני כבוד ובא הכנעני וילחם עם ישראל, ואם כן תקשה מנין ידע עמלק מקום חניית ישראל לבא אצלם להלחם עמם, לזה אמר אשר קרך פירוש יקר מקרהו[קמג] וידע מחניהם בדרך, ואומרו ויזנב בך וגו׳ פירוש לא שהענן הניחו ליכנס לפניה למחנה ישראל ולא היה מקומם ידוע לעולם אלא כשמת

אור בהיר

קמ) מה יחסור ולמה יחסור כבר היה לעולמים שיבא אומה להלחם בנו. **קמא)** לשון מקרה בלא הכנה. **קמב)** מיבת קרך חוץ ממה שאמרנו בדיבור הקודם. **קמג)** כלומר חפש ומצא באקראי, ואפשר לומר שב׳ הפירושים עולים בקנה אחד, שבעבור שידעו ישראל בעצמם שהם מוקפים בענני הכבוד ואי אפשר לידע מקומם על כן לא הזמינו עצמן למלחמה.

הַנֶּחֱשָׁלִים אַחֲרֶיךָ וְאַתָּה עָיֵף וְיָגֵעַ וְלֹא
יָרֵא אֱלֹהִים: יט וְהָיָה בְּהָנִיחַ יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ | לְךָ מִכָּל־אֹיְבֶיךָ מִסָּבִיב
בָּאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה־אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ
נַחֲלָה לְרִשְׁתָּהּ תִּמְחֶה אֶת־זֵכֶר עֲמָלֵק
מִתַּחַת הַשָּׁמָיִם לֹא תִּשְׁכָּח: פפפ

מִתְאַחֲרִין בַּתְרָךְ וְאַתְּ מִשְׁלַהֵי
וְלָאֵי וְלָא דָחֵיל מִן קֳדָם יְיָ: יט וַיְהֵי
כַּד יְנִיחַ יְיָ אֱלָהָךְ לָךְ מִכָּל בְּעָלֵי
דְבָבָךְ מִסְחוֹר סְחוֹר בְּאַרְעָא דִי יְיָ
אֱלָהָךְ יָהֵב לָךְ אַחֲסָנָא לְמֵירְתַהּ
תִּמְחֵי יָת דּוּכְרָנָא דַעֲמָלֵק
מִתְּחוֹת שְׁמַיָּא לָא תִּתְנְשֵׁי: פפפ

לקט בהיר

מה) והוא מלשון חלשים על דרך כשב - כבש, שמלה - שלמה (רא"ם), וכן פירשו האבן עזרא ז"ל, אבל האונקלוס ז"ל תרגמו כל דהוו מתאחרין בתרך, ובספרי בני אדם שנמכו מדרכי המקום „ונחשלו" מתחת כנפי השכינה עכ"ל, לפי"ז הוא לשון ארמי, כמו (שמות ב' י') כי מן המים משיתהו מתרגמינן שחלתיה שהוא לשון המשכה והוצאה והשלכה, וגם לפי"ז הוא מהופך נחשלים כמו נשלחים (ג"א): מו) כי לא יתכן לומר על ישראל לא ירא מחמת איחוז נחשלים (ג"א), ועוד בשלמא אם שייך על עמלק הוא פועל עבר עמלק לא היה ירא מן האלהים, אבל אם שייך לישראל הוא אם מותר כמו עיף ויגע והיה לו לנקוד ולא ירא אלהים (ראב"ע), ודאי שהמשך הוא על הקודם, כי מה רבותא שבא כשאתה עיף ויגע ובא פתאום הלא זה הדרך ומכסיפי מלחמה לעשות כן, לזה אמר שהרבותא הוא שאחר כל זאת הוא עוז פלילי ליפול פתאום על עם עיף שלא ניסו מעולם לעשות מלחמה והוא לא ירא מעון, ואמר מלהרע לך, כי ודאי שידענו שעמלק אינו ירא אמיתי, אלא שעל כל פנים כאן היה לו לירא (רא"ם): מז) זה פירושו של תמחה את „זכר" עמלק:

רש"י

הנחשלים אחריך. חסרי כח[מה] מחמת חטאם שהיה העגן פולטם (תנח' - ספרי): **ואתה עיף ויגע.** עיף בלמה (תנח') דכתיב (שמות י"ז ג') וילמה שם העם למים וכתיב אחריו (שם ח') ויבא עמלק: **ויגע.** בדרך (תנח'): **ולא ירא.** עמלק[מו] (ספרי): **אלהים.** מלכרע לך: (יט) **תמחה את זכר עמלק.** מאיש ועד* אשה מעולל ועד יונק משור ועד שה (ש"א ט"ו ג') שלא יהא שם עמלק מכר[מז] אפילו על הבהמה לומר בהמה זו משל עמלק היתה (ספרי):

חסלת פרשת תצא

שיטי נוסחאות * עד.

אומרו ויזנב בך אותן הנחשלים אחריך:

ואתה עיף ויגע וגו'. עיף עדיין משעבוד מצרים יגע מטורח הדרך, ואומרו ולא ירא אלהים[קמד] פירוש ובזה בא המורך בלבבך יותר ממפעל עיפות ויגיעות על דרך אומרו (ישעי' ל"ג) פחדו בציון חטאים, אבל אם היו צדיקים לא יפחדו ולא יירהו במלחמתו, והעיר הכתוב בטעמים שמשמיאים אותו בלבינו כי הלר לישראל לרה גדולה שבא עליהם כאשר ידאה הנשר בלא ידיעה כמו שרמז גם כן במאמר קרך והם יגעים ועיפים ודבר המעמיד הכח ביכולת הנעלם[קמה] אין עמם, מה שלא היה כן בשאר כל המלחמות שמלבד שלא ייעפו ולא ייגעו עוד להם כולם צדיקים ירא אלהים נמוכי לב:

אור בהיר

קמד) המחבר ז"ל פירש פשוטו כפשוטו על ישראל, ואם כן ק"ל למה נחשב דבר זה לאמריותו של עמלק, אדרבה על ידי זה יש לו רשות לפגוע בנו חס ושלום. קמה) היינו ירא אלקים ועבדות ה' באמת.

לזוקף כפופים נאמר שירה - בסיימי כי תצא למלחמה

(8)

הפטרת תצא

בישעיה פרק נד

א רָנִּי עֲקָרָה לֹא יָלָדָה פִּצְחִי רִנָּה וְצַהֲלִי לֹא־חָלָה כִּי־רַבִּים בְּנֵי־שוֹמֵמָה
מִבְּנֵי בְעוּלָה אָמַר יְהוָה: ב הַרְחִיבִי | מְקוֹם אָהֳלֵךְ וִירִיעוֹת מִשְׁכְּנוֹתַיִךְ
יַטּוּ אַל־תַּחְשֹׂכִי הַאֲרִיכִי מֵיתָרַיִךְ וִיתֵדֹתַיִךְ חַזֵּקִי: ג כִּי־יָמִין וּשְׂמֹאול
תִּפְרֹצִי וְזַרְעֵךְ גּוֹיִם יִירָשׁ וְעָרִים נְשַׁמּוֹת יוֹשִׁיבוּ: ד אַל־תִּירְאִי כִּי־לֹא
תֵבוֹשִׁי וְאַל־תִּכָּלְמִי כִּי לֹא תַחְפִּירִי כִּי בֹשֶׁת עֲלוּמַיִךְ תִּשְׁכָּחִי וְחֶרְפַּת
אַלְמְנוּתַיִךְ לֹא תִזְכְּרִי עוֹד: ה כִּי בֹעֲלַיִךְ עֹשַׂיִךְ יְהוָה צְבָאוֹת שְׁמוֹ וְגֹאֲלֵךְ
קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל אֱלֹהֵי כָל־הָאָרֶץ יִקָּרֵא: ו כִּי־כְאִשָּׁה עֲזוּבָה וַעֲצוּבַת רוּחַ
קְרָאָךְ יְהוָה וְאֵשֶׁת נְעוּרִים כִּי תִמָּאֵס אָמַר אֱלֹהָיִךְ: ז בְּרֶגַע קָטֹן
עֲזַבְתִּיךְ וּבְרַחֲמִים גְּדֹלִים אֲקַבְּצֵךְ: ח בְּשֶׁצֶף קֶצֶף הִסְתַּרְתִּי פָנַי רֶגַע
מִמֵּךְ וּבְחֶסֶד עוֹלָם רִחַמְתִּיךְ אָמַר גֹּאֲלֵךְ יְהוָה: ט כִּי־מֵי נֹחַ זֹאת לִי
אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי מֵעֲבֹר מֵי־נֹחַ עוֹד עַל־הָאָרֶץ כֵּן נִשְׁבַּעְתִּי מִקְּצֹף עָלַיִךְ
וּמִגְּעָר־בָּךְ: י כִּי הֶהָרִים יָמוּשׁוּ וְהַגְּבָעוֹת תְּמוּטֶינָה וְחַסְדִּי מֵאִתֵּךְ לֹא־
יָמוּשׁ וּבְרִית שְׁלוֹמִי לֹא תָמוּט אָמַר מְרַחֲמֵךְ יְהוָה:

אמו, שֶׁנֶּאֱמַר, וַיַּרְא אֱלֹהִים אֶל־יַעֲקֹב עוֹד [1]בְּפַדָּן אֲרָם וַיְבָרֶךְ אֹתוֹ (בר׳ לה ט). מה בְּרָכָה בֵּרְכוֹ. בִּרְכַּת אֲבֵלִים בֵּרְכוֹ. לְכָךְ כְּתִיב, וְחַטַּאת אִמּוֹ אַל־תִּמָּח (תהל׳ קט יד). אָמַר הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, אֲבוּהִי שַׁלִּים לַהּ בִּישׁ*, אִמַּהּ שַׁלִּימַת לַהּ בִּישׁ*, אֲחוּהִי שַׁלִּים לַהּ בִּישׁ*, סָבָהּ שַׁלִּים לַהּ בִּישׁ*, אַתּוּן שַׁלְּמִתּוּן לַהּ בִּישָׁא*, וַאֲנָא אֲשַׁלֵּם לַהּ בִּישׁ [שֶׁהֶחֱרִיבוּ בָנָיו אֶת בֵּיתִי. אֲנִי וְאַתֶּם נָקוּם עָלָיו], שֶׁנֶּאֱמַר, קוּמוּ וְנַקּוּמָה עָלֶיהָ לַמִּלְחָמָה (עובדי׳ א ב). אָמְרוּ יִשְׂרָאֵל, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, אֵין אָנוּ יְכוֹלִין בּוֹ. אוֹמֵר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, תִּהְיוּ אַתֶּם מִזְכִּירִין שְׁמוֹ מִלְּמַטָּה, וַאֲנִי מוֹחֵק שְׁמוֹ מִלְּמַעְלָה, שֶׁנֶּאֱמַר, יְהִי נֶגֶד ה׳ תָּמִיד (תהל׳ קט טו), כָּל מַה שֶׁעָשָׂה לְנֶגְדִּי, וַיִּכְרֹת מֵאֶרֶץ זִכְרָם (שם). הֲרֵי, זְכוֹר אֵת אֲשֶׁר־עָשָׂה וגו׳.

ה זְכוֹר אֵת אֲשֶׁר־עָשָׂה לְךָ עֲמָלֵק. רַבִּי [2]תַּנְחוּמָא בַּר חֲנִילַאי פָּתַח, זִכְרוֹנֵיכֶם מִשְׁלֵי־אֵפֶר לְגַבֵּי־חֹמֶר גַּבֵּיכֶם (איוב יג יב). אָמַר הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לְיִשְׂרָאֵל, אוֹתָן שְׁתֵּי זְכִירוֹת שֶׁכָּתַבְתִּי לָכֶם בַּתּוֹרָה, הֲוֵי זְהִירִין בָּהֶן, [3]תִּמְחֶה אֶת־זֵכֶר עֲמָלֵק (דברי׳ כה יט), זְכוֹר אֵת אֲשֶׁר־עָשָׂה לְךָ עֲמָלֵק. מִשְׁלֵי־אֵפֶר, מִשּׁוּלֵי אֵפֶר. אִם זְכִיתֶם, אַתֶּם בָּנָיו שֶׁל אַבְרָהָם שֶׁהִמְשִׁיל עַצְמוֹ כָּאֵפֶר, שֶׁנֶּאֱמַר, וְאָנֹכִי עָפָר וָאֵפֶר (בר׳ יח כז). וְאִם לָאו, לְגַבֵּי־חֹמֶר גַּבֵּיכֶם. הִתְקִינוּ עַצְמְכֶם לְשַׁעְבּוּדָהּ שֶׁל מִצְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר, וַיְמָרְרוּ אֶת־חַיֵּיהֶם בַּעֲבֹדָה קָשָׁה וגו׳ (שמות א יד). [ס״ל לשעבוד [4]גלויות, שנאמר, על־גבי חרשו חורשים (תהלים קכט ג)]. [דָּבָר אַחֵר, זִכְרוֹנֵיכֶם מִשְׁלֵי־אֵפֶר, אִיּוֹב אָמַר פָּסוּק זֶה כְּנֶגֶד חֲבֵרָיו. בְּשָׁעָה שֶׁיָּדְעוּ אוֹתָן הַיִּסּוּרִין, הָיוּ אוֹמְרִים כְּנֶגְדּוֹ, דְּבָרִים קָשִׁים. אָמַר לָהֶם אִיּוֹב, זִכְרוֹנֵיכֶם מִשְׁלֵי־אֵפֶר, מָה אַתֶּם מַתְעִים אֶת הַבְּרִיּוֹת שֶׁרוֹאִין אֶתְכֶם וְסוֹבְרִים בָּכֶם שֶׁאַתֶּם צַדִּיקִים כְּאַבְרָהָם שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ וְאָנֹכִי עָפָר וָאֵפֶר. וְאַתֶּם, לְגַבֵּי־חֹמֶר גַּבֵּיכֶם, כְּדוֹר הַפְּלֻגָּה, שֶׁכָּתוּב בָּהֶן, וְהַחֹמֶר הָיָה לָהֶם לַחֹמֶר (בראשית יא ג).

ו זְכוֹר אֵת אֲשֶׁר־עָשָׂה לְךָ עֲמָלֵק וגו׳. [כָּךְ פָּתַח רַבִּי תַּנְחוּמָא בְּשֵׁם] רַבִּי יוּדָן

*בתמיה. 1 בפקוק: בבואו מפדן... 2 נ״א תנחום. עץ יוסף 3 נ״א מחה אמחה את זכר עמלק (שמ׳ יז). 4 נ״א מלכיות. יושב ומשמר אבל מניקתה, כל״ל, וטיין בנ״כ פ׳ פ״א: ברכת אבלים בירכו, דדכשיתן קמוכים (יס״ח): אבוהי שלים ליה ביש, בתמיה, וכי תנינו עכס לו שום כם מחלב מד שכות החיוב לו כם, וכן תמיה שלימת כו׳ בתמיה: סביה, פי׳ תני זקנו: ה היו אומרים כנגדו דברים קשים, כל״ל:

עץ יוסף

ה התקינו עצמכם לשעבודה של מצרים, קבה כרי שבעבוד מלכיה כבר חלף עבר הלך לו ומלו דכוה כוכ. לך תשבר ומלכיה נלו דוקא תנא כ״ל שום בלום מד׳ גלוים וכדתי׳ במדכם כל המלכיות נקבלין בכם תשבר כו׳ כל המלכיות נקבלין בכם מיכה, כל המלכיות נקבלין בכם מלכים כו׳, ולם״ז כ״ל ומי תם נלו כתקיבו פלמכם לגלוים, וכנוקמת ק״ת (זכ״ם ק׳ כי מבוא ופ״ם מה שמפכם מדכם הכי נתלוכם):

(9)

בְּשֵׁם רַבִּי אִיבּוּ וְאָמַר, אַל־תִּהְיוּ כְּסוּס כְּפֶרֶד אֵין הָבִין וגו׳ (תהל׳ לב ט). שִׁשָּׁה דְּבָרִים נֶאֱמְרוּ בַּסּוּס, אוֹכֵל הַרְבֵּה וּמוֹצִיא קְמְעָא, וְאוֹהֵב זְנוּת, וְאוֹהֵב מִלְחָמָה, וּמוֹאֵס שְׁנָה, וְרוּחוֹ גַּסָּה. וְיֵשׁ אוֹמְרִים, אַף מְבַקֵּשׁ לַהֲרֹג בְּעָלָיו בַּמִּלְחָמָה. אַל־תִּהְיוּ כְּסוּס כְּפֶרֶד, [אָמַר הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לְיִשְׂרָאֵל, אַל תִּהְיוּ כְּסוּס כְּפֶרֶד שֶׁאֵין בָּהֶן בִּינָה. וּמַה עִסְקוֹ שֶׁל סוּס. אִם אָדָם הוֹלֵךְ לִתֵּן לוֹ מַאֲכָל וְיִתֵּן עָלָיו תַּכְשִׁיטִין, בּוֹלֵם וְעוֹקֵם צִנְּאוֹרוֹ וּמְבַצְּטוֹ, וְכֵן הַפֶּרֶד]. אֲבָל אַתֶּם, אַל תִּהְיוּ כֵּן. אֶלָּא הֱוֵי זְהִירִין לְמִזְגִּיָּה לְטָבָא טִיבוּתַהּ וּלְמִזְגִּיָּה לְבִישָׁא בִּישְׁתַּהּ. [לְטָבָא טִיבוּתַהּ, לֹא־תְתַעֵב אָדֹמִי כִּי אָחִיךָ הוּא. לְבִישָׁא בִּישְׁתַּהּ, זְכוֹר אֵת אֲשֶׁר־עָשָׂה לְךָ עֲמָלֵק וגו׳].

ז [זְכוֹר אֵת אֲשֶׁר־עָשָׂה לְךָ וגו׳. כָּאן כְּתִיב זְכוֹר, וּבְשַׁבָּת כְּתִיב זָכוֹר, שְׁנֵיהֶם שָׁוִין[1]. אָמַר שְׁלֹמֹה, אָמַרְתִּי אֲנִי בְּלִבִּי כְּמִקְרֵה הַכְּסִיל גַּם־אֲנִי יִקְרֵנִי וְלָמָּה חָכַמְתִּי אֲנִי אָז יוֹתֵר (קהלת ב טו). וְאָמַרְתִּי, כִּי אֵין זִכְרוֹן לֶחָכָם עִם־הַכְּסִיל לְעוֹלָם (שם שם טז). אַף־עַל־פִּי שֶׁכָּתוּב בַּשַּׁבָּת זָכוֹר וּבַעֲמָלֵק זָכוֹר, אֵינָן שָׁוִין. אָמַר שְׁלֹמֹה, כְּמִקְרֵה הַכְּסִיל גַּם־אֲנִי יִקְרֵנִי. מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה, לְמֶלֶךְ שֶׁעָשָׂה סְעוּדָה וְזִמֵּן אֶת הָאוֹרְחִים. נִכְנַס [2]הַתַּמְחוּי לְפָנָיו מָלֵא כָּל טוּב, אָמַר, זָכוֹר פְּלוֹנִי אֹהֲבִי. מִשֶּׁקִּנַּח אֶת הַתַּמְחוּי, אָמַר, זָכוֹר פְּלוֹנִי שׂוֹנְאִי. אָמְרוּ לוֹ אֹהֲבָיו, זֶה הִזְכַּרְתָּ וְזֶה הִזְכַּרְתָּ[1]. אָמַר לָהֶם, לָזֶה הִזְכַּרְתִּי עַל תַּמְחוּי מָלֵא כָּל טוּב, וְלָזֶה הִזְכַּרְתִּי עַל תַּמְחוּי רֵיקָה. כָּךְ, הַשַּׁבָּת כְּתִיב בָּהּ, זָכוֹר אֶת־יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ (שמות כ ח), וּלְכַבְּדוֹ בְּמַאֲכָל וּבְמִשְׁתֶּה וּבִכְסוּת נְקִיָּה. וּבַעֲמָלֵק כְּתִיב, זְכוֹר אֵת אֲשֶׁר־עָשָׂה לְךָ עֲמָלֵק. עַל מָה אַתָּה זוֹכְרוֹ. עַל שֶׁלְּחֶן רֵיקָה, שֶׁנֶּאֱמַר, תִּמְחֶה אֶת־זֵכֶר עֲמָלֵק מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם].

ח זְכוֹר אֵת אֲשֶׁר־עָשָׂה לְךָ עֲמָלֵק בַּדֶּרֶךְ בְּצֵאתְכֶם מִמִּצְרָיִם. רַבִּי בַּנָּאָה פָּתַח, מֹאזְנֵי מִרְמָה תּוֹעֲבַת ה׳ (מש׳ יא א). אִם רָאִיתָ דּוֹר שֶׁמִּדּוֹתָיו שֶׁקֶר, דַּע שֶׁהַמַּלְכוּת מִתְגָּרָה בְּאוֹתוֹ הַדּוֹר. מַה טַּעַם. מֹאזְנֵי מִרְמָה תּוֹעֲבַת ה׳. וּכְתִיב אַחֲרָיו, בָּא זָדוֹן וַיָּבֹא קָלוֹן וְאֶת־צְנוּעִים חָכְמָה. רַבִּי בֶּרֶכְיָה בְּשֵׁם רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא [3]אָמַר, הָאֹזֶנֶּה בְּמֹאזְנֵי רֶשַׁע וּבְכִיס אַבְנֵי מִרְמָה (מיכה ו יא), אֶפְשָׁר דּוֹר שֶׁמִּדּוֹתָיו שֶׁקֶר, שֶׁהוּא זַכַּאי. וּבְכִיס אַבְנֵי מִרְמָה, אָמַר

1 בתמיה. 2 ק״א הקערה (וכן כל תמחוי דלהלן). עץ יוסף 3 נ״א פתח.

ו בולם ועוקם. פי׳ קורע ומסגר אם כהכשיטין מעניו ומעקם אם עוכמו: למזגיה לטבא כו׳, פי׳ מנין מזינה, וכ״ל שמנמוכ לטוב טובה ולבע כעה: ח אפשר כן דור שמדותיו של שקר שהוא זוכה אלא ובכיס אבני מרמה, כל״ל (ת״ה), וכ״ה בכוח בבה, ופי׳ בשים לו מאזני בשע אם מעטה שנא יזכה שכות מטוכקם לבא, ולכן קאמר המדבם דוב שמדותיו של שקר שכות ג״כ מטוכקם אמבר שכות יזכה בבם בתמיה, תנא ובכיס מבני מרמה,

שורש הרע מאז מחטא אדה"ר, וישראל במעשיהם הטובים ובמחשבתם הטהורה היו פודים אותם מהשבי והמאסר שהיו כלואים שם. וז"ש כי תצא כו' ושבית שביו היינו שעיקר כוונתך יהיה רק להוציא הנ"ק מכל מקומות מושבותיהם שהם מובלעים בתוך שורש הרע ולהוציא בולעו מפיו. ולהעלות הנ"ק למקור שורשם הרמה בקודש. וכיה"ר אמן:

זכור את אשר עשה לך עמלק. במדרש כתיב (שמות ב,ח) זכור את יום השבת לקדשו. יכול דשני הזכירות שוים הם. על זה אמר שלמה. (קהלת ב,טז) אין זכרון לכסיל עם החכם. אלא זה זכור לקדשו ולכבדו וזה זכריהו למחותו ולאבדו. וי"ל ביאור דברים אלו הוא, דהשורש הדבר הוא דהתוה"ק הזהירה אותנו על ד' זכירות. היינו שנזכור תמיד אלו הד' דברים אשר הם עיקרי ושרשי הדת. אחד לזכור תמיד בכל עת מעמד הנבחר אצל הר סיני שכל איש ישראל צריך להיות בעיניו תמיד בכל עת ורגע כאלו הוא עומד בהר סיני לקבל את התורה דבאדם שייך עבר ועתיד. אבל אצל הש"י אינו שייך זה. ובכל יום ויום הוא נותן התורה לעמו ישראל. ועל כן כשאדם פותח איזה ספר ללמוד צריך אז לזכור מעמד הר סיני וכאלו הוא קיבל את התורה מפי הגבורה ואז בא עי"ז לידי אימה ויראה כמו שניתנה התורה ברתת ובזיעה. שנאמר (שמות יט,טז) ויחרד כל העם אשר במחנה, וצריך שיהיה להאדם חרדה בכל הרמ"ח איבריו הנק' מחנ"ה כמ"ש (דברים כג, טו) והיה מחניך קדוש. זכירה שניה הוא, זכור את אשר גו' למרים (שם כד, ט). ר"ל כשהאדם מסתכל ומתבונן במעשה הצדקת מרים הנביאה אשר בא עליה עונש כזה על שדברה לשון הרע על אחיה משרע"ה לפני שמו ית'. כי אין הקב"ה רוצה שיקרא שום אדם רע לפני ה'. רק שצריך לשמור פיו ולשונו שלא ידבר בהם רק טוב ולמשוך חסדים לעולם ולהוציא הטוב מן הסתום אל הגילוי ולקבוע הטוב בהפה להכניע בלשון

צדיק כל חלקי הרע תחת הטוב. זכירה ג' זכירת שבת שצריך אדם ליזהר ולקדש את השבת וכל ימי החול צריך כל אדם לזכור את השבת. ולייחל ולצפות על קדושת שבת. ששנינו חייב אדם לומר היום יום אחד בשבת שני בשבת כו'. וצריך כל אדם לחבר קדושת שבת עם כל יום. ואח"כ זכירת עמלק. ר"ל כי האדם הוא בדביקות גדול להש"י ולבו כאש לעבודתו ית'. עכ"ז צריך הוא מאוד להשגיח על עצמו בעינא פקיחא שלא יתן מקום לחלק הרע שבו כי ניצוץ היצר הוא טמון בלב של אדם. וגם כי יחשוב האדם שהוא במדריגה גדולה בדביקות עליון יוכל לעשות שפתאום יתעורר בקרבו תאוות היצה"ר ויבא ליזהר ולהשגיח על זה מאוד בכל רגע לעורר זכרו מלבו. אף שהאדם הוא דבוק תמיד בקדושת שבת. כמו שמצינו בדור המדבר שהיו דור דעות והיו אז במדריגה גדולה וגבוהה מאוד. ורוחות שפחה על הים כו'. וקיבלו התורה מפי הגבורה ונפסקה מהם זוהמת הנחש רק מחמת שנסו את הש"י במה שאמרו (שמות יז, ז) היש ה' בקרבנו אם אין ולא עשו שום דבר עבירה בפועל רק שקטנו במחשבתם שרצו לדעת מאין נמשך להם ההשגחה עליונה של הש"י אם ע"י הנהגה שהוא על כל עולמות התחתונים ע"י המדות לפי מעשיהם של הברואים לטוב או כו'. או שהשפע בא להם ע"י הנהגת עולם העליון המכונה בשם אין סוף. ועכ"ז בכאן שכל עמוק ונפלא בביאור חטא זה אין מקומו. היוצא לנו מזה, הגם שהיו אז במדריגה גדולה. עכ"ז מיד שחטאו בהרהור המחשבה מיד ויבוא עמלק. על כן צריך כל אדם להשגיח על עצמו ולהכרית זכר עמלק היושב בקרבו שלא ימצא בו ממנו שום רושם כל שהוא. כיה"ר אמן:

ואתה עיף ויגע גו'. י"ל דהתורה מלמדת ומורה לכל איש ישראל הדרך הקרוב והישר. והנהגה המאושרת איך להנצל מהאויב הרע הטמון בלבו של אדם. דהנה באמת לא בלבד דורע ישראל הם מצווים על מחיית האומה

[ל עמלק אלא אף גם כל איש ישראל צריך [חלק הרע הטמון בלב כל אדם המכונה [מלק ולשרש אחריו שלא ימצא בו שום שמץ [אף משהו בעלמא, דכל זמן שנמצא זרע [בעולם אז כיון דהאדם הוא עולם קטן אז [נמצא בכ"א כח עמלק וחלק הרע המתעורר [עם להחטיא את האדם ולזה באה הזכירה [יק. והנה כחם של זרע ישראל אינו אלא [חקול קול יעקב בתורה ובתפלה. וכשהאדם [ן כח זה ובוער לבו תמיד להש"י. אז אין שום [כול לשלוט בו ח"ו. אבל אם האדם מניח כח [משליכו אחרי גיוו. ויסעו מרפידים שריפו [ם כו' אז מיד ויבוא עמלק. ותיכף שורה הרע [אך אם האדם תופס עכ"פ במדת היראה [ת ירא מלפניו ית'. לעבור על רצונו עכ"פ [בא לידי חטא. וזש"ה ואתה עיף ויגע. היינו שנחלש כחך המיוחד לך שהוא בפה היינו בתורה ובתפלה מחמת שריפו ידיהם מד"ת ומעבדות הש"י וגם אינם במדריגת יראה. וזש"ה ולא ירא אלהים. על כן תזכור תמיד בכל עת ורגע ותהיה נזהר תמיד מאוד בכל עניניך שלא יכשילך כח עמלק. וזה"ש מחה תמחה מלבבך שורש הרע ולהכניע אותו תחת הטוב. וזש"ה (שם שם יא) והיה כאשר ירים משה וגבר גו' ר"ל, ידו הוא כוחו היינו כשהצדיק מרים זה הכח להגביר הטוב על הרע אז וגבר ישראל. אבל כאשר יניח וירפה עצמו מזה הכח מיד וגבר גו'. אשר על כן עצה הוגנת לו לכל אדם להתחזק א"ע בתורה ובתפלה להכניע הרע תחת הטוב והש"י יהא בעזרו, וכן יה"ר שנזכה במהרה לנצחו ולמחותו ולאבד זכרו מהעולם מכל וכל. וזה יהיה ע"י משיח צדקינו שיבוא בב"א:

פרשת נצבים

[תם נצבים היום כולכם לפני ה' אלהיכם [ראשיכם שבטיכם גו'. צריך להבין [ת מהו לשון נצבים האמור כאן. כי מהראוי [ל אתם עומדים או אתם היום כולכם לפני ה' [נם אינו מובן כיון שאמר כולכם הרי כלל [ם. וא"כ למה פורט אח"כ ראשיכם שבטיכם. [גם צריך להבין מהו זה שאמר מחוטב עציך [שואב מימיך. והו לכאורה פלא גדול לאשר [נו לכלול כולם מקטן ועד גדול. מהראוי היה [ות הדבר מן הקצה אל הקצה. היינו מהגדולי [לים שבהם עד הקטני קטנים שבהם בבחי' [לות והמעלות. ולמה אמר שתיהן בבחי' קטני [עלות:

[ן בהעיר לב ושום שכל י"ל אחר אשר חנן [אלהים ברחמיו. דהנה כתיב (מלכים א' כב, מח) [ך אין באדום נצב מלך עיי"ש ברש"י. ונראה לבאר זה הפסוק על דרך רמז וסוד. כידוע מספה"ק כשעלה ברצונו הפשוט ב"ה וב"ש הנכבד והנורא להאציל ולברוא את העולמות. עיקר העילה והסיבה שגרמה והכריעה להיות בריאת העולמות. היה רק משום שהיה רצונו הקדום להתאר בתואר מלכות. כי כל התוארים והכוחות היו אז כלולים בעצמותו ית' ויתי. אכן תואר מלכות אין מלך בלא עם. ולסיבה זה האצי"ל ובר"א ויצ"ר ועש"ה את העולמות כולם עליונים ותחתונים כדי להתוודע ולהגלות כי הוא לבדו מלך על כל העולם כולו בכבודו ומלכותו בכל משלה. וכמבואר אצלינו כמה פעמים בשם האריז"ל ע"פ ה' מלך גאות לבש (תהילים צג, א) עיי"ש. ולאשר גלוי וידוע לפניו ית' ויתי שאין כח המושג בהנבראים לקבל אור בהירתו אור אין סוף ית'. אור צח ומצוחצח. לזה כביכול צמצם את

נַפְשׁוֹ כִּי יִרְעָב׃ לאוְנִמְצָא יְשַׁלֵּם שִׁבְעָתַיִם
אֶת־כָּל־הוֹן בֵּיתוֹ יִתֵּן׃ לבנֹאֵף אִשָּׁה חֲסַר־
לֵב מַשְׁחִית נַפְשׁוֹ הוּא יַעֲשֶׂנָּה׃ לגנֶגַע
וְקָלוֹן יִמְצָא וְחֶרְפָּתוֹ לֹא תִמָּחֶה׃ לדכִּי
קִנְאָה חֲמַת־גֶּבֶר וְלֹא־יַחְמֹל בְּיוֹם נָקָם׃
לְמִתְדַּמְּרוּ לְגַנָּבָא דְּגַב
דְּתִשְׁבַּע נַפְשֵׁיהּ מִטּוּל
דְּכָפַן׃ לאוּמִן דְּמִשְׁתְּכַח
פְּרִיעַ חַד בְּשִׁבְעָה
וְכוּלֵיהּ מַזְלָא דְּבֵיתֵיהּ
יָהֵיב׃ לבמַן דְּגַיִר
בְּאִתְּתָא חָסִיר דְּרַעְיָא
וּמַן דְּבָעֵי דִּי יְחַבֵּל
נַפְשֵׁיהּ הוּא עָבֵד לָהּ׃ לגמַכְתָּשֵׁי וְצַעֲרֵי יָאֲרַע וְחִסּוּדֵיהּ לָא מִטְּעֵי׃ לדמִטּוּל דְּמִטְנָנָא חֵמְתָא

רש"י

מחוכרים בדיבור אחד. אם יגנוב הגנב גניבה אין למותו כל כך כמו הנואף, למה, כי לרעבון נפשו הוא עושה, ואולי אין לו מה יאכל, וכשנמצא יש לו תקנה בתשלומין, ולכל היותר **ישלם שבעתים**, כלומר תשלומי כפל הרבה, ואפילו חמישים על אחד. ויש מפרשים שבעתים, כמו גונב שור וכליו וטבחו שמשלם חמשה בקר ותשלומי כפל על הכלים, [הרי שבעה]: **את כל הון ביתו יתן**, ואפילו איך למכור כל אשר לו על זה, מכל מקום יש לו תקנה, ומתחילה מחמת רעב עשה. אבל **נואף אשה חסר לב** הוא, שהרי לא לרעבון עשה: **משחית נפשו הוא יעשנה**. הזימה: (לג) **נגע וקלון ימצא**. על עבודה זרה ועל גילוי עריות הנגעים באים: (לד) **כי קנאה**. מתקנת בו, להפרע

מצודת דוד

לבזות את הגנב כאשר יגנוב למלא נפשו, כי רעב הוא וגנב לשבור הרעבון, וכמעט לאונס יחשב: (לא) **ונמצא**. וכאשר ימצא יוכל לתקן בתשלומין, ואם יתן שבע פעמים כשיעור הגניבה אז יחדל ממנו בעל הגניבה: **את כל הון**. רוצה לומר הלא לא יתן יותר מכל הון ביתו אבל לא נגע עד הנפש: (לב) **נואף אשה**. אבל המנאף עם אשה הוא חסר לב, והרוצה להשחית נפשו עשה יעשה כזאת, הואיל ואין לו הכרח כגונב ממון: (לג) **נגע וקלון ימצא**. מן השמים ימצא נגע, כי על ידי גילוי עריות הנגעים באים, ומן הבריות ימצא קלון: **לא תמחה**. לא תהיה נשכחת: (לד) **כי קנאה**. הנקמה תעורר חמת הבעל ולא ימחול עליו ביום אשר תמצא ידו לנקום נקם, ותהיה אם כן הדבר שמור ולא תשכח:

אבן עזרא

אנשים לגונב שירעב אין לו מה יאכל, כי אם יגנוב למלאת התאוה הוא גונב: (לא) **שבעתים**. שבע לבד וכך את הכבשה ישלם ארבעתים (ש"ב יב ח) כעניין וארבע צאן תחת השה (שמות כא לז) וכן שבעתים יוקם קין (בראשית ד כד), והענין כאור שבעת הימים (ישעיה ל כו), ובעבור שרוב תשלומי הגנבה הנמכרת הם חמשה, וקרוב בנמצאים שנים על כן אמר שבעתים: **כל הון ביתו יתן**. עד שישלם שבעתים, וכבר אמר השם ונמכר בגנבתו (שמות כב ב): (לב) **אבל הנואף**. אשת איש הוא חסר דעת, כי אם ישחית אדם נפשו הוא סבב ההשחתה, וזהו **הוא יעשנה**: (לג) **נגע**. השם יביא עליו נגעים, כעניין וינגע ה' את פרעה (בראשית יב יז): **וקלון**. שיהיה נבזה בעיני כל רואיו: **וחרפתו**. בשכבו עם אשת איש: **לא תמחה**. מפני בני אדם: (לד) **חמת גבר**. כי הקנאה מולדת החמה, וגבר הוא בעל האשה, כי

מדרשי חז"ל

(לא) **את כל הון ביתו יתן**. זה עם הארץ שמאחר שלמד תורה חזר לקלקולו, והקב"ה משלימו לי"ד מדורי גיהנם. "ישלם שבעתיים" זה הדיין, שמשעה שנתמנה על הצבור ואינו דן דין אמת לאמיתו, הקב"ה משלימו לי"ד מדורי גיהנם. ולא עוד אלא שמוריד עמו כל בניו וממונו, שנאמר: את כל הון ביתו יתן. (ילקו"ש).

(לב) **נואף אשה חסר לב**. "על גפי מרומי קרת", רבה בר בר חנה רמי כתיב על גפי, וכתיב על כסא, בתחילה על גפי ולבסוף על כסא. "מי פתי יסור הנה חסר לב אמרה לו" אמר הקב"ה: מי פתאו לזה, אשה אמרה לו, דכתיב: נואף אשה חסר לב. (סנהדרין לח.).

נואף אשה חסר לב. אמר ריש לקיש: זה הלומד תורה לפרקים, שנאמר: כי נעים כי תשמרם בבטנך יכונו יחדיו על שפתיך. (שם צט:).

נואף אשה חסר לב. כל המקבל עליו שורה בשביל ליהנות ממנה, אינו אלא כנואף הזה שהוא נהנה מגופה של

(11)

אבָרָא וְלָא חָיֵס בְּיוֹמָא
דְּנוּרְעָנָא׃ להוְלָא נָסֵב
אַפֵּיהּ דְּכָל דְּיָהֵב לֵיהּ
אוֹרְבָא וְלָא מִתְּפַס כַּד
מְסַגֵּא שׁוֹחֲדָא׃ אבְּרִי
בְּרִי מֵימְרִי וּפִקּוּדֵי
אַטְמֵשׁי גַּבָּךְ׃ בבְּטַר
פִּקּוּדֵי וֶהֱוֵי וְנִימוּסֵי הֵיךְ
אוֹרַיְתָא דְּרַעְיָא׃ גקְטוֹר אִנּוּן עַל אֶצְבְּעָתָךְ כְּתוּב אִנּוּן עַל לוּחַ דְּלִבָּךְ׃ דאֱמַר לְחָכְמְתָא אֲחָתִי

לה לֹא־יָשָׁא פְּנֵי כָל־כֹּפֶר וְלֹא־יֹאבֶה כִּי
תַרְבֶּה־שֹׁחַד׃ פ ז אבְּנִי שְׁמֹר אֲמָרַי וּמִצְוֹתַי
תִּצְפֹּן אִתָּךְ׃ בשְׁמֹר מִצְוֹתַי וֶחְיֵה וְתוֹרָתִי
כְּאִישׁוֹן עֵינֶיךָ׃ גקָשְׁרֵם עַל־אֶצְבְּעֹתֶיךָ
כְּתָבֵם עַל־לוּחַ לִבֶּךָ׃ דאֱמֹר לַחָכְמָה אֲחֹתִי

רש"י

ממתו של הקב"ה, שהוא גדול על כל, ולא נמחל ביום נקם: (לה) **לא ישא**. פניס לכל ממון, לכפר על אשר כפר בו ונדבק בעבודה זרה. ורבותינו אמרו **לא יבוזו לגנב**. זה המתגנב מאחר מחירו, הולך לבית המדרש ועוסק בתורה. **ונמצא ישלם שבעתים**. סופו שמתמנה דיין ומורה הוראות, שאין שבעתים אלא תורה, שנאמר מזוקק שבעתים: (א) **בני שמור אמרי ומצוותי**: (ב) **ותורתי כאישון עיניך**. שמור של עין שהוא דומה לחושך, כמו איסון לילה: (ד) (**אחותי את**. קרבנה אלין):

מצודת ציון

(לה) **כופר**. שוחד. ענינם כמו פדיון: א) **תצפון**. תסתיר: ב) **כאישון**. הוא בת העין. ובעבור קטנות צורת האיש הנראה בה, קרוי אישון. כמו האמינון אחיך (ש"ג יג ב) שבאה תוספות הנו"ן להקטינו ולהשפילו:

מצודת דוד

(לה) **לא ישא**. לא יהיה נושא פנים של כל מין ממיני הכופר להעביר הקצף בעבורו: **ולא יאבה**. לא ירצה לחמול אם תרבה שוחד, והוא כפל ענין במלות שונות: (ב) **וחיה**. בעבורם תחיה: **ותורתי**. מוסב על מילת שמור, לומר שמור תורתי כאישון עיניך: (ד) **אמור** וגו'. רוצה לומר תהא רגיל בחכמה כאדם באחותו:

אבן עזרא

בעלות חמתו היה מקנא בו לשכבו עם אשתו: (א) **בני**. **שמור**: (ג) **על לוח לבך**. שלא תשכחם:

מדרשי חז"ל

אשה, "משחית נפשו הוא יעשנה" כמשה שאמר ועתה אם תשא חטאתם, ואם אין מחני נא. כיהושע שאמר בי ולא בהם. כדוד שאמר תהי נא ידך בי ובבית אבי ובעמך לא למגפה. וכל שאין בו כל המדות שיש בהקב"ה, לא יקבל עליו שררה. נואף אשה חסר לב. הקב"ה מסיר חכמה מלבו, ואין חכמה אלא תורה, שנאמר: מחכימת פתי. ולא עוד אלא שמשנין זיו פניו, וכשבא ליום הדין אין הקב"ה מוחל לו אלא מתמלא עליו חמה, שנאמר: ולא יחמול ביום נקם. (פסיקתא רבתי).

ג) **קשרם על אצבעותיך** וגו'. תניא, לאהבה את ה' אלהיך לשמוע בקולו ולדבקה בו, שלא יאמר אדם אקרא כדי שיקראוני חכם, אשגן שיקראוני רבי, אשגן שאהיה זקן ואשב בישיבה, אלא למד מאהבה וסוף הכבוד לבא, שנאמר: קשרם על אצבעותיך כתבם על לוח לבך. (נדרים סב.).

תנו רבנן, ושננתם שיהו דברי תורה מחודדים בפיך, שאם ישאל לך אדם אל תגמגם ותאמר לו אלא אמור לו מיד, שנאמר: אמור לחכמה אחותי את, ואומר: קשרם על אצבעותיך כתבם על לוח לבך. (קידושין ל:).

ד) **אמור לחכמה אחותי את**. הבא על אחותו בחלום יצפה לחכמה, שנאמר: אמור לחכמה אחותי את. (ברכות נז.).

אמר רב חסדא: אין תורה נקנית אלא בסימנין, שנאמר: שימה בפיהם, אל תקרא שימה, אלא סימנה. שמעה רב תחליפא ממערבא, אמרה קמיה דר' אבהו, אמר אתון מהתם מתניתו לה אנן מהכא מתנינן לה, הציבי לך ציונים שימי לך וגו'. עשו ציונים לתורה. ומאי משמע דהאי ציון לישנא דסימנא, דכתיב: וראה עצם אדם ובנה אצלו ציון. רבי אליעזר אמר מהכא אמור לחכמה אחותי את ומודע לבינה

גושאי הפרק

(א-ה) בשמירת החכמה תשמר מאשה זרה.
(ו-ט) תיאור הפתי המתקרב אל אשה זרה.
(י-כ) צורת פיתויי האשה למתפתה אחריה.
(כא-כג) סופו של הנער הפתי.
(כד-כז) אזהרת נוספת מפני האשה הזרה.

כהן גדול פרק שני סנהדרין

כ:

מלך שיחד וכו'. איסורה נאמר בכמה מקומות [ראה לדוגמא ספר המצות לרמב"ם לא תעשה רלב, ובמנחת חינוך מצוה תכ"ב אות ב'] ומלבד שהיא מביאה לידי עבודה זרה [ראה לדוגמא ספר המצות לרמב"ם לא תעשה רלא] ומביאה לידי מיתה [ראה לדוגמא ספר המצות לרמב"ם לא תעשה רלב] ומביאה לידי מלחמות [ראה לדוגמא ספר המצות לרמב"ם לא תעשה רלג] ומביאה לידי גלות [ראה לדוגמא ספר המצות לרמב"ם לא תעשה רלד] ומביאה לידי חרפה [ראה לדוגמא ספר המצות לרמב"ם לא תעשה רלה] ומביאה לידי חרם [ראה לדוגמא ספר המצות לרמב"ם לא תעשה רלו] ומביאה לידי חרון אף [ראה לדוגמא ספר המצות לרמב"ם לא תעשה רלז] ומביאה לידי מיתת בני אדם [ראה לדוגמא ספר המצות לרמב"ם לא תעשה רלח] ומביאה לידי מיתת בהמה [ראה לדוגמא ספר המצות לרמב"ם לא תעשה רלט] ומביאה לידי מיתת הרבה [ראה לדוגמא ספר המצות לרמב"ם לא תעשה רמ] ומביאה לידי מיתת הרבה [ראה לדוגמא ספר המצות לרמב"ם לא תעשה רמא] ומביאה לידי מיתת הרבה [ראה לדוגמא ספר המצות לרמב"ם לא תעשה רמב] ומביאה לידי מיתת הרבה [ראה לדוגמא ספר המצות לרמב"ם לא תעשה רמג] ומביאה לידי מיתת הרבה [ראה לדוגמא ספר המצות לרמב"ם לא תעשה רמד] ומביאה לידי מיתת הרבה [ראה לדוגמא ספר המצות לרמב"ם לא תעשה רמה] ומביאה לידי מיתת הרבה [ראה לדוגמא ספר המצות לרמב"ם לא תעשה רמו] ומביאה לידי מיתת הרבה [ראה לדוגמא ספר המצות לרמב"ם לא תעשה רמז] ומביאה לידי מיתת הרבה [ראה לדוגמא ספר המצות לרמב"ם לא תעשה רמח] ומביאה לידי מיתת הרבה [ראה לדוגמא ספר המצות לרמב"ם לא תעשה רמט] ומביאה לידי מיתת הרבה [ראה לדוגמא ספר המצות לרמב"ם לא תעשה רנ] ומביאה לידי מיתת הרבה [ראה לדוגמא ספר המצות לרמב"ם לא תעשה רנא] ומביאה לידי מיתת הרבה [ראה לדוגמא ספר המצות לרמב"ם לא תעשה רנב] ומביאה לידי מיתת הרבה [ראה לדוגמא ספר המצות לרמב"ם לא תעשה רנג] ומביאה לידי מיתת הרבה [ראה לדוגמא ספר המצות לרמב"ם לא תעשה רנד] ומביאה לידי מיתת הרבה [ראה לדוגמא ספר המצות לרמב"ם לא תעשה רנה] ומביאה לידי מיתת הרבה [ראה לדוגמא ספר המצות לרמב"ם לא תעשה רנו] ומביאה לידי מיתת הרבה [ראה לדוגמא ספר המצות לרמב"ם לא תעשה רנז] ומביאה לידי מיתת הרבה [ראה לדוגמא ספר המצות לרמב"ם לא תעשה רנח] ומביאה לידי מיתת הרבה [ראה לדוגמא ספר המצות לרמב"ם לא תעשה רנט] ומביאה לידי מיתת הרבה [ראה לדוגמא ספר המצות לרמב"ם לא תעשה רס] ומביאה לידי מיתת הרבה [ראה לדוגמא ספר המצות לרמב"ם לא תעשה רסא] ומביאה לידי מיתת הרבה [ראה לדוגמא ספר המצות לרמב"ם לא תעשה רסב] ומביאה לידי מיתת הרבה [ראה לדוגמא ספר המצות לרמב"ם לא תעשה רסג] ומביאה לידי מיתת הרבה [ראה לדוגמא ספר המצות לרמב"ם לא תעשה רסד] ומביאה לידי מיתת הרבה [ראה לדוגמא ספר המצות לרמב"ם לא תעשה רסה] ומביאה לידי מיתת הרבה [ראה לדוגמא ספר המצות לרמב"ם לא תעשה רסו] ומביאה לידי מיתת הרבה [ראה לדוגמא ספר המצות לרמב"ם לא תעשה רסז] ומביאה לידי מיתת הרבה [ראה לדוגמא ספר המצות לרמב"ם לא תעשה רסח] ומביאה לידי מיתת הרבה [ראה לדוגמא ספר המצות לרמב"ם לא תעשה רסט] ומביאה לידי מיתת הרבה [ראה לדוגמא ספר המצות לרמב"ם לא תעשה רע] ומביאה לידי מיתת הרבה [ראה לדוגמא ספר המצות לרמב"ם לא תעשה רעא] ומביאה לידי מיתת הרבה [ראה לדוגמא ספר המצות לרמב"ם לא תעשה רעב] ומביאה לידי מיתת הרבה [ראה לדוגמא ספר המצות לרמב"ם לא תעשה רעג] ומביאה לידי מיתת הרבה [ראה לדוגמא ספר המצות לרמב"ם לא תעשה רעד] ומביאה לידי מיתת הרבה [ראה לדוגמא ספר המצות לרמב"ם לא תעשה רעה] ומביאה לידי מיתת הרבה [ראה לדוגמא ספר המצות לרמב"ם לא תעשה רעו] ומביאה לידי מיתת הרבה [ראה לדוגמא ספר המצות לרמב"ם לא תעשה רעז] ומביאה לידי מיתת הרבה [ראה לדוגמא ספר המצות לרמב"ם לא תעשה רעח] ומביאה לידי מיתת הרבה [ראה לדוגמא ספר המצות לרמב"ם לא תעשה רעט] ומביאה לידי מיתת הרבה [ראה לדוגמא ספר המצות לרמב"ם לא תעשה רפ] ומביאה לידי מיתת הרבה [ראה לדוגמא ספר המצות לרמב"ם לא תעשה רפא] ומביאה לידי מיתת הרבה [ראה לדוגמא ספר המצות לרמב"ם לא תעשה רפב] ומביאה לידי מיתת הרבה [ראה לדוגמא ספר המצות לרמב"ם לא תעשה רפג] ומביאה לידי מיתת הרבה [ראה לדוגמא ספר המצות לרמב"ם לא תעשה רפד] ומביאה לידי מיתת הרבה [ראה לדוגמא ספר המצות לרמב"ם לא תעשה רפה] ומביאה לידי מיתת הרבה [ראה לדוגמא ספר המצות לרמב"ם לא תעשה רפו] ומביאה לידי מיתת הרבה [ראה לדוגמא ספר המצות לרמב"ם לא תעשה רפז] ומביאה לידי מיתת הרבה [ראה לדוגמא ספר המצות לרמב"ם לא תעשה רפח] ומביאה לידי מיתת הרבה [ראה לדוגמא ספר המצות לרמב"ם לא תעשה רפט] ומביאה לידי מיתת הרבה [ראה לדוגמא ספר המצות לרמב"ם לא תעשה רצ] ומביאה לידי מיתת הרבה [ראה לדוגמא ספר המצות לרמב"ם לא תעשה רצא] ומביאה לידי מיתת הרבה [ראה לדוגמא ספר המצות לרמב"ם לא תעשה רצב] ומביאה לידי מיתת הרבה [ראה לדוגמא ספר המצות לרמב"ם לא תעשה רצג] ומביאה לידי מיתת הרבה [ראה לדוגמא ספר המצות לרמב"ם לא תעשה רצד] ומביאה לידי מיתת הרבה [ראה לדוגמא ספר המצות לרמב"ם לא תעשה רצה] ומביאה לידי מיתת הרבה [ראה לדוגמא ספר המצות לרמב"ם לא תעשה רצו] ומביאה לידי מיתת הרבה [ראה לדוגמא ספר המצות לרמב"ם לא תעשה רצז] ומביאה לידי מיתת הרבה [ראה לדוגמא ספר המצות לרמב"ם לא תעשה רצח] ומביאה לידי מיתת הרבה [ראה לדוגמא ספר המצות לרמב"ם לא תעשה רצט] ומביאה לידי מיתת הרבה [ראה לדוגמא ספר המצות לרמב"ם לא תעשה רק] ומביאה לידי מיתת הרבה [ראה לדוגמא ספר המצות לרמב"ם לא תעשה רקא] ומביאה לידי מיתת הרבה [ראה לדוגמא ספר המצות לרמב"ם לא תעשה רקב] ומביאה לידי מיתת הרבה [ראה לדוגמא ספר המצות לרמב"ם לא תעשה רקג] ומביאה לידי מיתת הרבה [ראה לדוגמא ספר המצות לרמב"ם לא תעשה רקד] ומביאה לידי מיתת הרבה [ראה לדוגמא ספר המצות לרמב"ם לא תעשה רקה] ומביאה לידי מיתת הרבה [ראה לדוגמא ספר המצות לרמב"ם לא תעשה רקו] ומביאה לידי מיתת הרבה [ראה לדוגמא ספר המצות לרמב"ם לא תעשה רקז] ומביאה לידי מיתת הרבה [ראה לדוגמא ספר המצות לרמב"ם לא תעשה רקח] ומביאה לידי מיתת הרבה [ראה לדוגמא ספר המצות לרמב"ם לא תעשה רקט] ומביאה לידי מיתת הרבה [ראה לדוגמא ספר המצות לרמב"ם לא תעשה רל] ומביאה לידי מיתת הרבה [ראה לדוגמא ספר המצות לרמב"ם לא תעשה רלא] ומביאה לידי מיתת הרבה [ראה לדוגמא ספר המצות לרמב"ם לא תעשה רלב] ומביאה לידי מיתת הרבה [ראה לדוגמא ספר המצות לרמב"ם לא תעשה רלג] ומביאה לידי מיתת הרבה [ראה לדוגמא ספר המצות לרמב"ם לא תעשה רלד] ומביאה לידי מיתת הרבה [ראה לדוגמא ספר המצות לרמב"ם לא תעשה רלה] ומביאה לידי מיתת הרבה [ראה לדוגמא ספר המצות לרמב"ם לא תעשה רלו] ומביאה לידי מיתת הרבה [ראה לדוגמא ספר המצות לרמב"ם לא תעשה רלז] ומביאה לידי מיתת הרבה [ראה לדוגמא ספר המצות לרמב"ם לא תעשה רלח] ומביאה לידי מיתת הרב

וכן מצוה על המלך לכבד וכו'. כלומרות פרק הנוסף (דף ק"נ:) אמרינן אלוה רבי לר"נ בנו נחום נשיאותך בדמים חרוק תורת כמלמדים כלומר שהתלמיד מתמנה מוטלת עליהם ולא והיא כמיני וחת ירמי ה' יכבד ואמר מר זה יהושפט מלך יהודה כשהיה ר"מ עומד מכבודו ומתבקו ומנשקון וקורון לו רבי רבי מרי מרי לא קשיא הא בגנגות הא בפרהסיא ופירש"י בגנגות מכבד את כל אחד ואחד בפרהסיא מעיל אימה לתורה נשיאותו.

פ"ג א בעת ששב על כסא מלכותו וכו'. פ"ב דסנהדרין (דף כ"ח:) תנן שהמלך כותב ס"ת לעצמו וכגנ"ר תנא ולכבד שלא יתנאה בשל אבותיו כלומר שלא יאמר לו לי בשל אבותי אלא נצרך לכתוב אחר לעצמו אמר רבא אמ"ש שהיתנו לו אבותיו לאדם ספר תורה אינה לכתוב אמרו משלו שנאמר ועתה כתבו לכם את השירה הזאת ויכתוב לו ס"ת לעצמו שלא יתנאה בשל אחרים אלא בשלו לא נצרכה לשני תורות ומתנות וכתב לו את משנה זו' כתב לעצמו שני תורות אחת שהיא יוצאת ונכנסת עמו ואחת שמונחת לו בבית גנזיו תוכה שיושלה ונכנסת עמו עושה אותו ממין קמיע ומיד כי מיתיני כל אמונו אינו נכנס בה לגנזי המתקן ולא לבית הכסא שנאמר ויהיה עמו וקרא בה כל ימי חייו תקון מקום הראוי לו. וז"ש לתה לא כתב רבינו שאותה שיושלה ונכנסת עמו עושה ממין קמיע ומיד כי מיתיני כל אמונו אינו נכנס בה לגנזי המתקן ולא לבית הכסא שנאמר ויהיה עמו וקרא בה כל ימי חייו תקון מקום הראוי לו. וז"ש לתה לא כתב רבינו שאותה שיושלה ונכנסת עמו עושה אותו ממין קמיע ואותה שבמונחת לו בבית גנזיו תוכה שיושלה ונכנסת עמו אינה יקרא לאדם אלא בשמו כדי שתהא יראתו בלב הכל: **ו** כדרך שחלק לו הכתוב הכבוד הגדול. והיב הכל בכבודו. כך צוהו להיות לבו בקרבו שפל וחלל שנאמר ולבי חלל בקרבי. ולא יגהג גאות לב בישראל יתר מדאי. שנאמר לבלתי רום לבבו מאחיו. ויהיה חונן ומרחם לקטנים וגדולים. ויצא ויבא בחפצדם ובטובתם. ויחום על כבוד קטן שבקטנים. וכשמדבר אל כל הקהל בלשון רבים ידבר רבות. שנאמר שמעוני אחי ועמי. ואומר אם היום תהיה עבד לעם הזה וגו'. לעולם יתנהג בענוה יתירה. אין לנו גדול ממשה רבינו והוא אומר ונחנו מה לא עלינו תלונותיכם. ויסבול טרחם ומשאם ותלונותם וקצפם כאשר ישא האומן את היונק. רועה קראו הכתוב. לרעות ביעקב עמו. ודרכו של רועה מפורש בקבלה כרועה עדרו ירעה בזרועו יקבץ טלאים ובחיקו ישא וגו':

פרק שלישי

א בעת ששב המלך על כסא מלכותו. כותב לו ספר תורה לעצמו יתר על הספר שהניחו לו אבותיו. ומניחו מספר העורה על פי בית דין של שבעים ואחד. אם לא הניחו לו אבותיו או שנאבד כותב שני ספרי תורה. אחד מניחו בבית גנזיו שהוא מצווה בו ככל אחד מישראל. והשני לא יזוז מלפניו. אלא בעת שיכנס לבית הכסא. או לבית המרחץ. או למקום שאין ראוי לקריאה. יוצא לשלחמה והוא עמו. נכנס והוא עמו. יושב בדין והוא עמו. מיסב והוא כנגדו שנאמר והיתה עמו וקרא בו כל ימי חייו: **ב** *לא ירבה לו נשים. מפי השמועה למדו שהוא לוקח עד שמונה עשרה נשים כשישאל לו במשפט האורים. וכן מצוה על המלך לכבד לומדי התורה. וכשיכנסו לפניו סנהדרין וחכמי ישראל יעמוד לפניהם ויושיבם בצדו. וכן היה יהושפט מלך יהודה עושה אפילו לתלמיד חכם היה עומד מכסאו ומנשקו וקורא לו רבי ומורי. כמה דברים אמורים בזמן שיהיה המלך בביתו הוא ועבדיו עשיה זה בצינעה. אבל בפרהסיא בפני העם לא יעשה. ולא יעמוד מפני אדם. ולא ידבר רכות. ולא יקרא לאדם אלא בשמו כדי שתהא יראתו בלב הכל: **ו** כדרך שחלק לו הכתוב הכבוד הגדול. והיב הכל בכבודו. כך צוהו להיות לבו בקרבו שפל וחלל שנאמר ולבי חלל בקרבי. ולא יגהג גאות לב בישראל יתר מדאי. שנאמר לבלתי רום לבבו מאחיו. ויהיה חונן ומרחם לקטנים וגדולים. ויצא ויבא בחפצדם ובטובתם. ויחום על כבוד קטן שבקטנים. וכשמדבר אל כל הקהל בלשון רבים ידבר רבות. שנאמר שמעוני אחי ועמי. ואומר אם היום תהיה עבד לעם הזה וגו'. לעולם יתנהג בענוה יתירה. אין לנו גדול ממשה רבינו והוא אומר ונחנו מה לא עלינו תלונותיכם. ויסבול טרחם ומשאם ותלונותם וקצפם כאשר ישא האומן את היונק. רועה קראו הכתוב. לרעות ביעקב עמו. ודרכו של רועה מפורש בקבלה כרועה עדרו ירעה בזרועו יקבץ טלאים ובחיקו ישא וגו':

ב לא ירבה לו נשים (דף כ"ח.). לא ירבה לו נשים אלא ר"מ. וכתב הרמב"ד מ"מ זה מ"מ וכו'. נעמנו להקשות על רבינו שנגמרת הכילה לשלמן לו לחוקף על ר"מ מדמיני ויולדו לדוד בנים בחברון וכו' ומונה שם שם נשים וקאמר ליה נגיא בעובדא דבת שבע ואם שם ואם תופיסה לך כתבה וכתבה שם ר"מ ואם כדברי רבינו שבין נשים ופלגשים הכל שמונה עשרה הרי היו לו שם בחברון שם נשים אחר כך כתוב ויקח דוד עוד פלגשים ונשים מירושלים אחרי בואו מחברון ואחר כך היה מעשה בת שבע דקאמר ליה נגיא ואם ותופיסה לך כתבה וכתבה ואין שהיו לו שם נשים ותוך פלגשים אם כן כתבה וכתבה הוו נופי מ"ר. ואני פוחד ולהרמב"ד מי ניחא דהא בקרא דכתיב אבל אם פלגשים כתיב נמי אלא נשים ואתון אם תופיסה לך כתבה וכתבה עופי מ"ר הוו אלא דהא דקרא דויקח עוד דוד פלגשים ונשים לא משמעי שבאו אחרי בואו מחברון אבל אחרי בואו מירושלים וז"מ מעשה דבת שבע קודם לו מדע דמני המם נשמות הילדים שלמה ואלא כתר שובלא דבת שבע ומאי דקאמר נגיא ואם ותופיסה לך כתבה וכתבה הוה אלא דאי אמרת שבת שבע קדם לקרא דויקח עוד דוד פלגשים ונשים כולו אלמא טובא נשים ונשים כולהו אלמא טובא נשים ונשים וכך אמרו שם בגמרא הא כתיב ויקח למלאי ר"מ הכי אמר ליה לרבינו ולא לרבינו ולא להרמב"ד ואם נאמר דשמעותא דהרמב"ד הוה מפרש קרא דויקח עוד דוד כמו שפרשתי אלא

לחם משנה

פ"ג א כותב לו ספר תורה לעצמו וכו'. אמרו בתוספתא פרק ד' מסנהדרין וכתב לו שהכל כתוב לשמו ואין רשות לאחיו לקרות בה שנאמר וקרא בו הוא ולא האיש: ומביאהו אותו **ספר** וכו'. מכי אימא בירושלמי וכ"כ הרב ב"מ

כתן ומפרק שביני מסלכות פ"ם הגיטו ב"ג. ומה שהקשה כם וכתן אמתלי לא כתב רבינו דעשה ממין קמיע ותולה מרוחו דקאמר בגמרא שם (דף כ"ח:) לאו דוקא דאם כן אין אמרו בתשובה יוצא בגמלמה מוליאה עמה וכו' יוצב בדין וכו' אלא לגולם איתה

מגדל עוז

ה"ו וכן מצוה על המלך כו' עד שנקטלים. ענין מגמדי המנים נמנות שלהי הגיטין (דף כ"ד) וגם זה עם ספר סהדין מפורשין בכתובות פרק הנשאל ובספרי פרשת שופטים: הבשמרבר אל הקם בו' עד סוף הפרק. כפוסה פרק ואלו נאמרין:

פ"ג א בעת ששב המלך כו' עד וקרא בו כל ימי חייו. בתוספתא סנהדרין פרק כה"ג (דף כ"ח)

ומה שכתב בשל מגדל עוז שם נלשון עשות ליאמ אלא דעת רבינו הוא מה שכתבתי דנין

פלגשים ונשים הכל ר"מ וכן הוא בספרים המדוייקים:

ג ולא ירבה לו סוסים וכו'. גם זה שם בתשובה מ"ר לא יהיה לו סוסים כדי פרעשי ורכבו ומה מרי מקיים סוסים סוסים הכתובים מנין שאפילו סוס אחד והוא בשל אלא דעת רבינו שהוא לא יהיה מ"ל לתמן הרבות סוס וכי מאחר דאפילו סוס אחד והוא בשל קלי אלא יהיה סוסים לתה לי לגנוב בל"ם על כל סוס וסוס. ומה שלא כתב רבינו זה לפסר שלא היתה נרקמו בהרקם הספרים שלנו ס"ב לא נפקא מינה מדי אלא דאם שהוא לקח לתה אחת ובאלו לא יהיה לו סוסים ובו' לא יהיה לו אלא אחד פני להיות רץ לפני כדרך שעושין שאר המלכים אסור. ואם הוסיף לוקח: **ד** ולא ירבה לו כסף וזהב להניח בגנזיו ולהתגאות בו אז ולהתגאות בו. אלא כדי שיתן לחילותיו ולעבדיו ולשמשיו. וכל כספ וזהב שירבה לאוצר בית ה' ולהיות שם מוכן לצרכי הצבור ולמלחמות הרי זה מצוה להרבותו. אין אסור אלא להרבות לעצמו בבית גנזיו שנאמר ולא ירבה לו. ואם הרבה לוקח: **ה** המלך אסור לשתות דרך שכרות. שנאמר אל למלכים שתו יין. אלא היה עוסק בתורה ובצרכי ישראל ביום ובלילה. שנאמר והיתה עמו וקרא בו כל ימי חייו? וכן לא יהיה שטוף בנשים. אפילו לא היתה לו אלא אחת לא יהיה מצוי אצלה תמיד כשאר המשפחות. שנאמר אל תתן לנשים חילך. על הסרת לבו הקפידה תורה שנאמר ולא יסור לבבו. שלבו הוא לב כל קהל ישראל לפיכך דבקו הכתוב בתורה יתר משאר העם שנאמר כל ימי חייו? **ו** כבר בארנו שמלכי בית דוד דנין אותן ומעידין עליהן אבל מלכי ישראל גזרו חכמים שלא דין ולא דנין אותו. ולא מעיד ולא מעידין עליו. מפני שלבן גם בהן ויבא מן הדבר תקלה והפסד על

חסו שכתב רבינו אפילו סוס אחד פני הסייעו סוסים הכתובים וס"מ הר"ל לפרש שלוקה

על כל סוס וסוס כמחבר בכרייתם שכתבתי:

ד ולא ירבה לו כספ וזהב. משנה שם וקפף הוכב לא יהיה לו אלא כדי לתן לאחיו

אלו כלומר לאחיותיו ולאבדיו ושמשיו. וס"ל רבינו וכל כפף הוכב שירבה

בדברי הימים מלינו שהיון דוד לבנין הבית אבנים אלפים ככרי זהב ובכנפת אלפים ככר כסף:

ז כבר בארנו וכו'. משנה פ"ב דסנהדרין (דף י"ח.) המלך לא דן ולא דנין אותו לא מעיד ולא מעידין אותו (דף י"ט.) אמר רב יוסף לא שנו אלא מלכי ישראל אבל

ותמ"ל קשנו אם אחרים ומפרנס החם בעומדת המלכי ישראל לא משנו מעשה דיעלי שאמר לו שמעון בן עזאי אל רגלין ויעידו בך ואמר לו יעלי לא כשאמאר אחה אלא

דנין אותו ועוד מלי מייחי מקרא דכתיב דוד דיני לבקר מספרו דמי ניחא דוד דדנין דאלו לבנים ישראל לא דנין ואם כן קשיא דיעלי דנין אותו ואם כן קשיא דיעלי דנין אותו

אלי דקאמר אבל מלכי בית דוד וכו' הא מתמן שמעון בן עזאי אלא מלכי בית דוד. לכך אני אומר שדברי רב יוסף שאמר לו שנו אלא מלכי ישראל וכו' כך פירושם כיון שמלינו

בבית דוד שהוכיר הכתוב שם דיני לבקר מספרו אלא שם אלא מקלה אל יד לא היו נחרים המלך לו דנין אותו אבל מלכי ישראל לא שאינו

מקלה אל יד יכן יש לנו רשות לגזור אלא אל מלכים הנומדים מבית ישראל אבל אם יעמדו מלכים מבית דוד לא גזרו עליהם. ומה

שאמר רבינו כבר בארנו בס"ל מהל' סנהדרין וכתב רבינו במלכי בית דוד ומעידין עליהם ולא כתב שהם יעידו מעוד לשון

בין הנשים ופלגשים הכל שמונה עשרה. ואם הוסיף אחת ובעלה לוקה. ויש לו לגרש ולישא אחרת תחת זו שגירש: **ג** ולא ירבה לו סוסים אלא כדי מרכבתו. אפילו סוס אחד פני להיות רץ לפני כדרך שעושין שאר המלכים אסור. ואם הוסיף לוקה: **ד** ולא ירבה לו כסף וזהב להניח בגנזיו ולהתגאות בו אז ולהתגאות בו. אלא כדי שיתן לחילותיו ולעבדיו ולשמשיו. וכל כספ וזהב שירבה לאוצר בית ה' ולהיות שם מוכן לצרכי הצבור ולמלחמות הרי זה מצוה להרבותו. אין אסור אלא להרבות לעצמו בבית גנזיו שנאמר ולא ירבה לו. ואם הרבה לוקה: **ה** המלך אסור לשתות דרך שכרות. שנאמר אל למלכים שתו יין. אלא היה עוסק בתורה ובצרכי ישראל ביום ובלילה. שנאמר והיתה עמו וקרא בו כל ימי חייו? וכן לא יהיה שטוף בנשים. אפילו לא היתה לו אלא אחת לא יהיה מצוי אצלה תמיד כשאר המשפחות. שנאמר אל תתן לנשים חילך. על הסרת לבו הקפידה תורה שנאמר ולא יסור לבבו. שלבו הוא לב כל קהל ישראל לפיכך דבקו הכתוב בתורה יתר משאר העם שנאמר כל ימי חייו? **ו** כבר בארנו שמלכי בית דוד דנין אותן ומעידין עליהן אבל מלכי ישראל גזרו חכמים שלא דין ולא דנין אותו. ולא מעיד ולא מעידין עליו. מפני שלבן גם בהן ויבא מן הדבר תקלה והפסד

חסו שכתב רבינו אפילו סוס אחד פני הסייעו סוסים הכתובים וס"מ הר"ל לפרש שלוקה

על כל סוס וסוס כמחבר בכרייתם שכתבתי:

ד ולא ירבה לו כספ וזהב. משנה שם וקפף הוכב לא יהיה לו אלא כדי לתן לאחיו

אלו כלומר לאחיותיו ולאבדיו ושמשיו. וס"ל רבינו וכל כפף הוכב שירבה

בדברי הימים מלינו שהיון דוד לבנין הבית אבנים אלפים ככרי זהב ובכנפת אלפים ככר כסף:

ז כבר בארנו וכו'. משנה פ"ב דסנהדרין (דף י"ח.) המלך לא דן ולא דנין אותו לא מעיד ולא מעידין אותו (דף י"ט.) אמר רב יוסף לא שנו אלא מלכי ישראל אבל

ותמ"ל קשנו אם אחרים ומפרנס החם בעומדת המלכי ישראל לא משנו מעשה דיעלי שאמר לו שמעון בן עזאי אל רגלין ויעידו בך ואמר לו יעלי לא כשאמאר אחה אלא

דנין אותו ועוד מלי מייחי מקרא דכתיב דוד דיני לבקר מספרו דמי ניחא דוד דדנין דאלו לבנים ישראל לא דנין ואם כן קשיא דיעלי דנין אותו ואם כן קשיא דיעלי דנין אותו

אלי דקאמר אבל מלכי בית דוד וכו' הא מתמן שמעון בן עזאי אלא מלכי בית דוד. לכך אני אומר שדברי רב יוסף שאמר לו שנו אלא מלכי ישראל וכו' כך פירושם כיון שמלינו

בבית דוד שהוכיר הכתוב שם דיני לבקר מספרו אלא שם אלא מקלה אל יד לא היו נחרים המלך לו דנין אותו אבל מלכי ישראל לא שאינו

מקלה אל יד יכן יש לנו רשות לגזור אלא אל מלכים הנומדים מבית ישראל אבל אם יעמדו מלכים מבית דוד לא גזרו עליהם. ומה

שאמר רבינו כבר בארנו בס"ל מהל' סנהדרין וכתב רבינו במלכי בית דוד ומעידין עליהם ולא כתב שהם יעידו מעוד לשון

בין הנשים ופלגשים הכל שמונה עשרה. ואם הוסיף אחת ובעלה לוקה. ויש לו לגרש ולישא אחרת תחת זו שגירש: **ג** ולא ירבה לו סוסים אלא כדי מרכבתו. אפילו סוס אחד פני להיות רץ לפני כדרך שעושין שאר המלכים אסור. ואם הוסיף לוקה: **ד** ולא ירבה לו כסף וזהב להניח בגנזיו ולהתגאות בו אז ולהתגאות בו. אלא כדי שיתן לחילותיו ולעבדיו ולשמשיו. וכל כספ וזהב שירבה לאוצר בית ה' ולהיות שם מוכן לצרכי הצבור ולמלחמות הרי זה מצוה להרבותו. אין אסור אלא להרבות לעצמו בבית גנזיו שנאמר ולא ירבה לו. ואם הרבה לוקה: **ה** המלך אסור לשתות דרך שכרות. שנאמר אל למלכים שתו יין. אלא היה עוסק בתורה ובצרכי ישראל ביום ובלילה. שנאמר והיתה עמו וקרא בו כל ימי חייו? וכן לא יהיה שטוף בנשים. אפילו לא היתה לו אלא אחת לא יהיה מצוי אצלה תמיד כשאר המשפחות. שנאמר אל תתן לנשים חילך. על הסרת לבו הקפידה תורה שנאמר ולא יסור לבבו. שלבו הוא לב כל קהל ישראל לפיכך דבקו הכתוב בתורה יתר משאר העם שנאמר כל ימי חייו? **ו** כבר בארנו שמלכי בית דוד דנין אותן ומעידין עליהן אבל מלכי ישראל גזרו חכמים שלא דין ולא דנין אותו. ולא מעיד ולא מעידין עליו. מפני שלבן גם בהן ויבא מן הדבר תקלה והפסד

חסו שכתב רבינו אפילו סוס אחד פני הסייעו סוסים הכתובים וס"מ הר"ל לפרש שלוקה

על כל סוס וסוס כמחבר בכרייתם שכתבתי:

ד ולא ירבה לו כספ וזהב. משנה שם וקפף הוכב לא יהיה לו אלא כדי לתן לאחיו

אלו כלומר לאחיותיו ולאבדיו ושמשיו. וס"ל רבינו וכל כפף הוכב שירבה

בדברי הימים מלינו שהיון דוד לבנין הבית אבנים אלפים ככרי זהב ובכנפת אלפים ככר כסף:

ז כבר בארנו וכו'. משנה פ"ב דסנהדרין (דף י"ח.) המלך לא דן ולא דנין אותו לא מעיד ולא מעידין אותו (דף י"ט.) אמר רב יוסף לא שנו אלא מלכי ישראל אבל

ותמ"ל קשנו אם אחרים ומפרנס החם בעומדת המלכי ישראל לא משנו מעשה דיעלי שאמר לו שמעון בן עזאי אל רגלין ויעידו בך ואמר לו יעלי לא כשאמאר אחה אלא

דנין אותו ועוד מלי מייחי מקרא דכתיב דוד דיני לבקר מספרו דמי ניחא דוד דדנין דאלו לבנים ישראל לא דנין ואם כן קשיא דיעלי דנין אותו ואם כן קשיא דיעלי דנין אותו

אלי דקאמר אבל מלכי בית דוד וכו' הא מתמן שמעון בן עזאי אלא מלכי בית דוד. לכך אני אומר שדברי רב יוסף שאמר לו שנו אלא מלכי ישראל וכו' כך פירושם כיון שמלינו

בבית דוד שהוכיר הכתוב שם דיני לבקר מספרו אלא שם אלא מקלה אל יד לא היו נחרים המלך לו דנין אותו אבל מלכי ישראל לא שאינו

מקלה אל יד יכן יש לנו רשות לגזור אלא אל מלכים הנומדים מבית ישראל אבל אם יעמדו מלכים מבית דוד לא גזרו עליהם. ומה

שאמר רבינו כבר בארנו בס"ל מהל' סנהדרין וכתב רבינו במלכי בית דוד ומעידין עליהם ולא כתב שהם יעידו מעוד לשון

לחם משנה

שכשאל אמה מן המרכבה ולא כמה אינו לוקה ועומאת הבהם מטוס דקרא כמיב ולא יחלבו

ומלבו לא יה אלא כגיאה ג"כ מאן לא קרא כמיב לא יקור לבנו ואין כמו הקרא לב אלא

כבעלה וכמ"ש רבינו לקמיה אלא יהיה מלא אלאה מאיד מל הסרת לבו הקפיד תורה וכו'

מעמד דהסברה מלויה בעבלה:

ד כדי שיתן לחילותיו וכו'. אמרו בירושלמי ר' יוסף בן לוי אמר ובלבד אכסניא של

שנה זו בלבד. ורבינו לא כתב בן מעמי שלאה שקתמנו בגמ' דיקן:

ז כבר בארנו וכו'. מה שפירש הרב כ"מ דבמלכי בית דוד לא יעידו אותם עליהם

מעוט דבהסרה קרא כמיב בהו דיני לבקר וכו' לא נהיה לבקר וכו' אלא בשל ע"ג דתן הדין

אם היה מיבע בהם מעוט דקרא דיקה ומדיין לא נשמן. ומ"מ קשה קלא לדברי רבינו לתה לא נשמן דוד

בגמ' שם (דף י"ט.) אלא מלכי ישראל לא נימא מעוט דקרא אבל אם בעל מיקרא אמה

מיבע דקרא אבל מלכי ישראל ליכא דקרא לומר שיהיו. לכך ר"ל לומר דאין הפרש בגנין

הדין בין מלכי ישראל לאלכי בית דוד ואי קאמר דקרא בית דוד הוא מפני שהוא היה

דן דין אמת וכמו שפירש שם המפרש דכמיב ויהי דוד עושה משפט וצדקה אבל הוא

הדין דמלכי ישראל דכתיב ויהי כל העם בשלום ויעמוד לבבו שאלו בגמ' ס"ב מלכי ישראל אמאי לא יהיו

מלכי ישראל דכתיב ויעמוד לבבו אלא בגמ' ס"ב מלכי ישראל אמאי לא יהיו

דהא מקרא אמאמר דכתיב ויהיו ואמילו מעוט דאיכא בהו מקלה אבל במלכי בית דוד

אמאמר

מגדל עוז

ה"ו המלך אסור לשתות כו' עד כל ימי חייו. בסנהדרין פרק ב' סורר ומורה (דף ס"ו) והוא מדברי קבלה:

ז כבר בארנו וכו' עד עד הדת. בסנהדרין פרק כ"ב (דף י"ח ע"ב) והביאור ס"ב דהל' סנהדרין

איש פשוט שאינו מבין להבחין עריבותו ומתיקותו של העה"ב נמי בכחו למסור עצמו על קידוש השם, וזהו (ישעי' ס') ועמך כולם צדיקים, כי הצדיק הוא היפוך הרשע וכמו נפש רשע אותה רע כך נפש צדיק מתאוה לטוב. ולעומתם עשו הרשע ועמלק ימ"ש הם שונאים בעצם לכל דבר קדושה למעלה מן הטעם והחשבון, ואפי' תועלת עוה"ז הוא מפקיר בשביל שנאתו ורשעתו, וע"כ עמלק הרהיב בנפשו לבוא להלחם בישראל אחרי ראותו כל ענין פרעה ומצרים, והנסים והנפלאות שבמצרים ועל הים ועמוד הענן ועמוד האש עודם עומדים עליהם, ועמלק הי' מיועצי פרעה והי' יודע שכל עניני משה הובחנו עשר פעמים על ידי כל החכמים והמכשפים היותר גדולים שבעולם, שפרעה הי' מולך על כל העולם ובודאי עשה כל מיני טצדקי וקיבץ כל הכחות של כישוף מכל העולם ונתבררו דברי משרע"ה וכל יועצי פרעה עצה נבערה וכרעו ונפלו לפני משרע"ה, ק"ו לעמלק שלא הי' מגיע לקרסולי פרעה ולא הי' גוי איתן ולא גוי מעולם, ועל מי בטח כי מרד בה' לבוא להלחם עמו, ואם הי' בעל דעת וחשבון הי' לו להטמן במחילות עפר ולא לעשות טפשות גדולה כזו, אבל הוא הדבר שאמרנו שהיתה רשעתו למעלה מן הדעת והחשבון והפיל עצמו לתוך אש בוערה עי"מ ליהרג, וכענין שבמדרש (שמ"ר פ"ג) בפסוק (איוב י"א) כי הוא ידע מתי שוא, ופרשו ז"ל שאלו המתים על השוא לעשותו, והוא היפוך לגמרי מישראל ואיני דומה לשאר האומות שהם בעלי חומר ונמשכין אחר הגאות וכסופין דהאי עלמא, וכל הרעות שעשו עמנו הי' להגיע למחוז חפצם זה, וא"כ הרעות שעשו היו רק הכנה לתכלית ואינו נחשב רק חומר לצורה אבל הרשע הזה הרעה היתה לו לתכלית והוא שנחשב לו הצורה, והם דברי כ"ק אבי אדומו"ר זצללה"ה שעשו ועמלק לעומת ישראל לא היו כחומר לעומת צורה אלא כצורה לעומת צורה:

ועם מה שאמרנו שעמלק השליך מנגד אף העוה"ז בשביל אהבת הרע באשר הוא רע ושנאתו להקדושה, יש לפרש דברי המכילתא דארבע מאות פרסה פסע עמלק ובא. דהנה בזוה"ק (ח"א קכ"ג:) וישקול אברהם לעפרון את הכסף דא הוא כספא רבתא דאינון עלמין וכסופין ארבע מאות שקל כסף ד' מאות עולמות והגאות וכסופין עיי"ש. והדברים צריכין ביאור, שאדרבה אברהם נתן לעפרון ד' מאות שקל כסף ולא שקיבל אברהם, והיתכן שירמוז זה לת' עלמין דכסופין. אבל הפירוש הוא שאברהם מסר לעפרון הגאות וכסופין דהאי עלמא, ע"כ זכה לעומתם לד' מאות עלמין דכסופין דההוא עלמא. ולעומתו להבדיל יש לומר בעמלק שהשליך מנגד גם הגאות וכסופין דהאי עלמא בשביל רשעתו בא לעומתו לת' עלמין מצד הטומאה, והם מרומזים בד' מאות איש שהיו עם עשו. ויש למצוא רמז לזה בכתוב (ישעי' נ') אלביש שמים קדרות ושק אשים כסותם שק בגמטריא הכי הוה, כי את זה לעומת זה וגו', וזהו שרומז בת' פרסה שפסע ובא:

ועם מה שאמרנו יובן מה שלא נצטוינו להחרים את יתר האומות שעשו עמנו רעות כפלי כפלים ובאכזריות חמה יותר מאד מעמלק ולכולם יהי' תיקון לעתיד לבד עשו ועמלק שנאמר (עובדי' א') ולא יהי' שריד לבית עשו [והכנענים שנצטוינו להחרימם הוא רק אחר שלא קבלו דברי יהושע כל הרוצה להשלים וכו'] כי כל האומות שהרעו לנו עד מאד כסנחריב ונבוכדנצר וכדומה לתאוותם למשול בעולם או לשלול שלל עשו מה שעשו, וממילא לעתיד שיתגלה פני הלוט הלוט אז ישליכו את אלילי כספם ואת אלילי זהבם ויבואו להשתחוות לה' ויתבררו ויתלבנו ויתקיים בהם (צפני' ג') כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרוא כולם בשם ה', כי אז יראו ויבינו כי כל כסופין דהאי עלמא וכל ממשלתם ותענוגות בני אדם מאפס ותוהו נחשבו לעומת עריבות ומתיקות הקדושה, כענין אמרם ז"ל (אבות פ"ד י"ז) יפה שעה אחת של קורת רוח לעוה"ב מכל חיי העוה"ז, אבל הרשע הזה שכל רשעתו היא בעצם ושונא לדבר

קדושה כדאיתא בתנא דבי אליהו (פ' כ"ד) עמלק הי' אומר אל אליפז אביו מי הוא שיורש העוה"ז והעוה"ב, אמר לו בני ישראל יורשין העוה"ז והעוה"ב לכן לך עכשיו וחפור להם בורות וכו' אם תעשה כן תזכה ותירש ותנחל ותבוא לעוה"ב, אבל הוא לא עשה כן אלא כיון שאמר לו רישומו של דבר שתק מיד יצא עמלק להחריב את העולם וכו', א"כ מה בצע בהתודע לו עוד יותר עריבות ומתיקות עוה"ב יהי' עוד יותר שונא ע"כ אין לו עוד תקנה אלא למחות שמו:

ויש לומר שהיינו הך שנשבע הקב"ה בכסאו שאינו מקבל גרים מזרע עמלק, כי הוא בעצם רע ואם ירצה לבוא ולהתגייר ולהטיב מעשיו הוא רק במקרה והמקרה לא יתמיד ועתיד לחזור לסורו, והוא היפוך לגמרי מישראל, שהם בעצם טוב והחטא במקרה שלא יתמיד ועתידין כולם להתקדש בקדושה העליונה, אבל עמלק הוא בהיפוך:

והנה אין שבת מכין ליו"ט, ופירש כ"ק אבי אדומו"ר זצללה"ה כי שבת הוא מעין עוה"ב שהוא התכלית ואיננו הכנה על להבא ע"כ איננו מכין, עכת"ד הצריך לענייננו. ומעתה מובן מה שעמלק ושבת הם בתכסיס אחד אלא שמהופכים זה רשעתו בעצם ולא הכנה לדבר אחר והוא צורה רעה כנ"ל וזה טובתו בעצם ותכלית והוא צורה טובה:

יש להתבונן בענין פרשת זכור, במה שנוגע לעבודת האדם מישראל, וכן בדבר סמיכותה לפרשת שקלים, הגם שהטעם פשוט כדי להסמיכו לפורים, אבל בודאי גם פורים שחל בימים האלה איננו במקרה, שכן איתא במהר"ל שכל הדברים הגדולים אינם במקרה. ונראה עפ"י מה שכבר אמרנו שנראה בעליל שתמיד קודם בנין בהמ"ק והשפעת התורה היתה מחיית עמלק, א' בימי משרע"ה קודם מ"ת והקמת המשכן, ב' בימי שאול ודוד קודם בנין בית ראשון והתגלות חכמת שלמה שעשה אזנים לתורה, ג' בימי מרדכי ואסתר קודם בנין בית שני ועלית עזרא מבבל שאמרו ז"ל (סנהדרין כ"א סוע"ב) מה להלן תורה אף כאן תורה, ולעתיד קודם בנין הבית השלישי ואז כתיב (ירמי' ל"א) נתתי את תורתי בקרבם וכתיב (ישעי' י"א) כי מלאה הארץ דעה את ה', וקודם זה תהי' מחיית עמלק ע"י משיח בן יוסף, מזה נראה בעליל שעמלק היפוך תורה ועבודת הקרבנות. ובמדרש (שמ"ר פ' ל"ה) בזר עמים קרבות יחפצון שהיא מפזרת לישראל מתלמודה של תורה ומכנסת אותן במה שיצה"ר חפץ בו, ובמדרש (ב"ר פ' ס"ג) אם לא דם שנאת ודם ירדפך זה עשו, וכי עשו שונא את הדם אתמהה אלא דם בכורה בקרבנות, ובמכילתא דרשו פסוק זה על עמלק, הרי שעמלק מתנגד לשני אלה, והטעם פשוט כי שני אלה הם חיבור עליונים ותחתונים, והם באין לקרב, ועמלק הוא היפוך מזה קוצץ בן קוצץ בא לרחק:

והנה ניסן הוא זמן התחדשות העבודה בכל שנה כאמרם ז"ל (ר"ה ז') חדש והבא קרבן מתרומה חדשה, ופסח נקרא עבודה כמ"ש (שמות י"ג) ועבדת את העבודה הזאת בחודש הזה, וממחרת הפסח מתחילין לספור למתן תורה, ע"כ צריכין מקודם להחליש את כחו של עמלק המתנגד לזה ע"י קריאת פרשת זכור כבמדר"ת (פ' תצא סי' ד') אתם מזכירין למחות את שמו מלמטן ואני מוחק שמו מלמעלן, וכן מעשה המן ופורים קודם ניסן:

אך לפי"ז הי' לכאורה בדין להקדים פרשת זכור לשקלים, ששקלים היא התחלת התעוררות לעבודה, אך הנה כתיב והי' בהניח ה' אלקיך לך וגו' ויש ליתן טעם למה לא חלה מצוה זאת עד בהניח. דהנה כחו של עמלק לא די שמפזר את ישראל מלימוד התורה אלא עוד להיפוך מכנס אותן בדבר שיצה"ר חפץ בו כבמדרש פ' תרומה הנ"ל, היינו שמכניס בלב ישראל תשוקה ונייחא בתאוות דעות. והנה כבר אמרנו במק"א כי בטבע הלב להשתוקק ואין שני מיני תשוקה היינו תשובה קדושה ותשוקה טמאה יכולין להיות כאחת, ואין אדם דר עם נחש בכפיסה אחת (יבמות קי"ב:). ומצאנו רמז לזה בש"ס מגילה (ו'.) קיסרי וירושלים אם יאמר לך אדם חרבו שתיהן או ישבו שתיהן אל תאמין

חרבה זו וישבה זו או להיפוך תאמין, קיסרי מכונה תאוה רעה וירושלים תאוה קדושה ואי אפשר ששתיהן יהיו מיושבות בלב אחד, אלא אמלאה החרבה אם מלאה זו חרבה זו. ולעומת שיש באדם תשוקה קדושה ונייחא בעבודת ה׳, מגרש מתוך הלב תשוקה ונייחא הטמאה, ומעורר איבה על כחות הרע המבטלין את האהבה הקדושה, ואולם להיפוך הוא ח״ו להיפוך. וע״כ לגרש את עמלק מלב האדם אין עצה כי אם להתחיל בתשוקות הקדושה, כי באם ימתין עד שיגרש מקודם האהבה הטמאה יהי׳ ביני ביני הלב פנוי מתשוקה, וזה אי אפשר כי חרבו שתיהן אל תאמין, ואין עצה אלא להכניס בלבו בכח תשוקה קדושה ונייחא בעבודה, וזה עצמו דוחה ומגרש את התשוקה הטמאה, וכעין דאיתא בתנדב״א נכנס באדם טפה של תורה יצאה כנגדה טפה של ליצנות, וזה שאמר הכתוב והי׳ בהניח וגו׳ תמחה וגו׳, היינו במה שיש באדם נייחא בדבר קדושה בזה עצמו מוחה את עמלק מלב:

וכן יש לפרש הא דאיתא (סנהדרין כ׳:) שלש מצוות נצטוו ישראל בכניסתן לארץ למנות עליהם מלך ולמחות זרעו של עמלק ולבנות להם בית הבחירה, ברישא מלך ואדר למחות זכר עמלק, כי מלך הוא מרכבה למלכות שמים, והוא תשוקה להקדושה כמ״ש דוד המלך ע״ה (תהלים פ״ד) לבי ובשרי ירננו אל אל חי, ובאשר מלך לבו לב כל קהל ישראל כמ״ש הרמב״ם (הל׳ מלכים פ״ג ה״ו), ע״כ ענין המלך הוא להכניס בלב ישראל אהבה ותשוקה לאביהן שבשמים, וזהו מוקדם למחיית עמלק כנ״ל:

ולפי״ז י״ל שהיינו הך דשקלים קודמין לזכור, דענין שקלים הוא התעוררות אהבה בישראל לאביהן שבשמים, כמו שהגיד כ״ק אבי אדמו״ר זצללה״ה ברמז מטבע של אש שהוא אהבה רבה רשפי׳ רשפי אש שלהבתי׳, וישראל משיגים נייחא מהארת הקדושה ונתקיים בהניח ואח״כ תמחה וגו׳:

ובזה יש לפרש הא דש״ס מגילה (י״ג סוע״ב) שצפה הקב״ה שעתיד המן לשקול שקלים על ישראל לפיכך הקדים שקליהם לשקליו, דהמן חשב שישראל היתה להם נייחא מסעודתו של אותו הרשע, ובשביל זה אי אפשר שתהי׳ להם נייחא מדבר קדושה כנ״ל, שאי אפשר לשתיהן כאחת לדור בלב האדם, ועי״ז יהי׳ ביכולתו להתגבר עליהם אחר שיקנה אותם מאת אחשורוש, אך הקב״ה הקדים שקליהם לשקליו, כי שקלי ישראל מורין על הרצון וההשתוקקות שיש לישראל לאביהן שבשמים להתחדש בעבודתו ית״ש, ועי״ז באמת לא היתה להם נייחא מסעודתו של אותו רשע כדאיתא בתרגום (אסתר א׳ ג׳) מטול דחזו תמן מאני בית מקדשא הון בכין ומספדן תמן. ויש לומר עוד דמצות שקלים עצמה מסוגלה לזה שאינה מניחה להיות לישראל נייחא מדבר חיצוני, כי זה דוחה את זה כנ״ל, וזה עצמו היינו שקלי המן הביאו לידי מחיית עמלק, כי הסרת הטבעת החזירתן למוטב ונכנסה אהבת ה׳ בלבם, והיתה להם נייחא מדבר קדושה ונייחא זו דחתה את נייחא הטמאה, ובכח זה התגברו על העמלקים בפועל:

ועוד יש לומר בטעם הקדמת פרשת שקלים לזכור עפ״י דברי הש״ס (ריש ר״ה) דלמלכי ישראל מניסן מנינן, והטעם פשוט כי מלך ישראל הוא מרכבה למלכות שמים כנ״ל, ומלכות שמים נתגלה בעולם בניסן, ובמדרש (שמ״ר פ׳ ט״ו) משל לדוכוס שזרקו לו הלגיונות פורפירא וכו׳, עד והיא נקראת ראש למלכותו, וכמו מלכות שמים שמניסן מנינן כן מלכי ישראל. והנה בש״ס שם מת באדר ועמד אחר תחתיו בניסן אין מונין לו אלא מניסן פשיטא לא צריכא אלא דאימנו עלי׳ מאדר. ועדיין אינו מובן מה הי׳ ס״ד דבודאי הסברא החיצונה נותנת לחשוב משעת משיחה או מינוי שבמקום משיחה, דאל״ה למה לי משיחה או מינוי כלל. ונראה דהנה במצות הפסח שנצטוו ישראל במצרים כתיב וילכו ויעשו בני ישראל, וברש״י בשם המכילתא וכי כבר עשו הלא מר״ח נאמר להם אלא מכיון שקבלו עליהם מעלה עליהם הכתוב כאילו עשו, כן נמי יש לומר במצות מינוי המלך שכיון שקבלו עליהם ונמנו השרים למנותו חשוב כאלו קיימו בו מצות

מינוי המלך, ע״כ הי׳ ס״ד דנמנה לי׳ מעת שנמנו עליו למנותו. אך באמת אין הדבר כן, דאף דבפנימיות נוכל לחשבו מאז למלך, מ״מ כדי למנות לו צריכין שיהי׳ נמשח או נתמנה בפועל. והנה אמרו ז״ל שלש מצוות נצטוו ישראל למנות להם מלך ולהכרית זרעו של עמלק, נמי נאמר דלמחות זרעו של עמלק בפועל צריכין נמי שיהי׳ מלך בפועל ולא חלה המצוה משעה דאימנו עלי׳ אלא מיום שעמד בפועל, אך למחי׳ פנימית די למלוכה פנימית, והיינו דקב״ה נקרא מלך ישראל ולדידי׳ מניסן מנינן כנ״ל במדרש שנקראת ראש למלכותו, ובכל שנה ושנה בניסן שישראל מתחילין בעבודה מחדש הו״ל כאילו ממליכין עליהם מחדש את הקב״ה, ובאדר שמשמיעין על השקלים כדי לחדש ולהביא קרבן מתרומה חדשה, זה הו״ל דוגמת מלך ישראל דאימנו עלי׳ מאדר ואין מונין לו אלא מניסן, אך בענין מחיית עמלק הפנימית מלב ישראל שצריכין נמי למנות עליהם מלך ברישא דהיינו קב״ה מלך ישראל משעה שהשמיעו על השקלים מחשבין משעה דאימנו עלי׳ היינו מאדר, וע״כ מקדימין שקלים דהוא כעין מינוי המלך ברישא והדר למחות זרעו של עמלק זה פרשת זכור:

ואפשר לומר עוד דהנה חלופי גרסאות יש דבש״ס סנהדרין הגירסא שלש מצוות נצטוו ישראל בכניסתן לארץ להעמיד להם מלך וכו׳, אך בספרי (פ׳ ראה) ובמדרש (פ׳ שופטים) ובתנחומא (פ׳ תצא) הגירסא למנות עליהם מלך וכן העתיק הרמב״ם, משמע דס״ל דגרסת הספרי עיקר, דידוע דהרמב״ם דרכו להעתיק לשון הגמרא, ואולי כוונת הספרי ואינך לרמוז ג״כ דברינו הנ״ל דלמחי׳ פנימית די דאימנו כנ״ל ורמזו זה בלשון למנות שסובל ג״כ לשון דאימנו עלי׳, וסובל שתי הלשונות מלשון מינוי ומלשון מנין דנמנו השרים למנותו כלשון רש״י בש״ס ר״ה:

יש ליתן טעם על קריאת פרשת זכור בשבת שקודם פורים ולא סגי לי׳ בפורים עצמו. דהנה כתיב ולקחת מן הדם אשר על המזבח ומשמן המשחה והזית על אהרן וגו׳. והנה דם מורה על מדת הדין, ושמן המשחה הוא רחמים גמורים וכמ״ש (משלי כ״ז) ושמן וקטורת ישמח לב. והטעם שהוצרך אהרן לשתיהן, ולא סגי לי׳ בשמן לבד כמו המשכן וכליו שלא הוזה עליהם דם כלל, כי אהרן נתקדש לעבודה וכל כהן פועל עובד הוא כפירש״י ובזוה״ק דלית פלחנא אלא לקרבא דרגין קדישין ולרחקא סטרין דלאו קדישין, וע״כ הוצרך לשניהם שמן המשחה לקרבא דרגין קדישין ודם לרחקא סטרין דלאו קדישין. ואף דכהן הוא איש החסד מ״מ היא הנותנת שמחמת האהבה הגדולה כי עזה כמות אהבה, זה עצמו גורם רוגז על כל הבא להפריעהו מזה, וכל שתגדל האהבה ביותר תגדל השנאה על המונע ביותר. כן יש לומר בענין זכירת עמלק לעורר איבה ושנאה בלבו עליו מתחילין מיום השבת יום אהבה ורצון שבכל איש ישראל לאביהן שבשמים, ומחמת זה עצמו תגדל השנאה על עמלק, על כן מתחילין הזכירה ההיא בשבת:

ועשרון סולת בלול בשמן כתית, וברש״י לא לחובה נאמר כתית אלא להכשיר לפי שנאמר זך כתית למאור ומשמע למאור ולא למנחות יכול לפסלו למנחות וכו׳. ויש להבין שהרי בש״ס מנחות (פ״ו.) אף המנורה הי׳ בדין שיטענו שמן זית זך מה מנורה שאינה לאכילה טעונה שמן זית זך מנחות שהן לאכילה לא כ״ש, א״כ צריך קרא לשלילה היינו שלא יהי׳ צריך, ומהיכא תיתי עוד לפסול שיהי׳ צריך קרא להכשיר:

ונראה עפ״י מה שהגיד כ״ק אבי אדמו״ר זצללה״ה בטעם זך כתית למאור שאור נרות המנורה רומז לתורה, ולתורה צריכין שכל נבדל, עכ״ד. והיינו שכמו השמרים שמעכרים את צחות השמן כן החומריות מעכרת את צחות השכל, ומעט עיכוב בשכל מוליד טעות כמובן, ע״כ לשכל התורה צריכין להיות מובדל מהחומר. והנה במדר״ת (פ׳ צו סי׳ א׳) שאמר הקב״ה לבלעם רשע אילו הייתי חפץ בקרבן הייתי אומר למיכאל וגבריאל שיקריבו לפני הוי איני

בְּיָדְךָ וְהָלָכְתָּ: ו הִנְנִי עֹמֵד לְפָנֶיךָ שָׁם | עַל־הַצּוּר בְּחֹרֵב וְהִכִּיתָ בַצּוּר וְיָצְאוּ מִמֶּנּוּ מַיִם וְשָׁתָה הָעָם וַיַּעַשׂ כֵּן מֹשֶׁה לְעֵינֵי זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל: ז וַיִּקְרָא שֵׁם הַמָּקוֹם מַסָּה וּמְרִיבָה עַל־רִיב | בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְעַל נַסֹּתָם אֶת־יְהוָה לֵאמֹר הֲיֵשׁ יְהוָה בְּקִרְבֵּנוּ אִם־אָיִן: פ ח וַיָּבֹא עֲמָלֵק וַיִּלָּחֶם עִם־יִשְׂרָאֵל בִּרְפִידִם:

וְתֵיזֵל: ו הָא אֲנָא קָאֵם קֳדָמָךְ תַּמָּן עַל טַנְרָא בְּחוֹרֵב וְתִמְחֵי בְּטַנְרָא וְיִפְּקוּן מִנַּהּ מַיָא וְיִשְׁתֵּי עַמָּא וַעֲבַד כֵּן מֹשֶׁה לְעֵינֵי סָבֵי יִשְׂרָאֵל: ז וּקְרָא שְׁמָא דְּאַתְרָא נַסְיָתָא וּמַצּוּתָא עַל דְּנָצּוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְעַל דְּנַסְיוּ קֳדָם יְיָ לְמֵימַר הַאִית שְׁכִינְתָּא דַיְיָ בֵּינָנָא אִם לָא: ח וַאֲתָא עֲמָלֵק וְאַגַּח קְרָבָא עִם יִשְׂרָאֵל בְּרַפִּידִם:

לקט בהיר

ה) פי׳ כן היל״ל שפירושו שתתן את המטה על הסלע בחוזק דרך הכאה, אבל „בצור״ אין לו שחר, ותירץ שבעבור שהוא מין דבר חזק ובהכאה נכנס ממש בצור שייך לומר בצור ופשוט הוא, ובש״ת הקשה קתירה על רש״י שלפי זכרונו כתב רש״י בפ׳ תולדות בחרבך כמו על חרבך שיש בי״ת במקום על, אבל ברש״י שלפנינו הוא דוקא להפך על חרבך כמו בחרבך יש על במקום בי״ת, ואין קושיא, ואין קתירה: ו) אין הקושיא למה כתב כאן פרשת עמלק, שהרי זה מקומו, כי ברפידים הנו ונשם בא עמלק, אלא הקושיא דוקא על מקרא זה, שאין כאן מקומו, כי כאן היה די לומר ויקרא שם המקום וכו׳ ועל נסותם את ה׳, ומה שגמר אומר היש ה׳ בקרבנו אם אין אין לו שום שייכות עם

אור החיים

לפני העם פירוש בדרך שידעו שאתה הולך למצוא להם מים כדי שישקוט אש הלמאון מהם ביני וביני ולא תעבור דרך שלא יהיה לפניהם, וגם קח עמך הזקנים כדי שתהיה ההרגשה:

אשר הכית בו וגו׳. (יב״ז) וזה יהיה לגם עצום כי זה אשר הבאים המים הנמלאים ועשאם דם יפעול בכח עליון פעולה גדולה שימליא מים לשתות העם. ויש בזה הכחשות מופלאות מגדות למתחכמים להכחיש כי הם פלאות אלהי ישראל

במטה זה תבקע קרקעתו המושבת ארות:

ו. הנני עומד וגו׳. (יד״ז) פירוש לפניך במקום זה ושם על הצור, כי מלא כל הארץ כבודו בתמידות באין השתנות מקום שלא יהיה בו שוכן השוכן אלא יש מקום שתגדל בו השראת שכינתו יתברך, או כפי מעלת הכנת המקום למקום המקודש, או כפי השרויים בתוכו:

ח. ויבא עמלק וגו׳. להיות שנתעלה בתורה (יד״ז) שנמשלה למים ולאש דכתיב (ירמי׳

אור בהיר

רנג) וכי היה לו ב׳ מטות, שצריך לציין אותו, ועוד הלא כמה וכמה אותות עשה במטה זה, ולמה ציין דוקא אות זה של הכאת היאור. רנד) זה לשון הזה ועדיין לא היה משה על הצור שיוכל לומר לפניך על הצור, והיה לו לומר לשון עתיד, אני אעמוד לפניך וגו׳. רנה) כאומרו ברפידים.

ט וַאֲמַר מֹשֶׁה לִיהוֹשֻׁעַ בְּחַר לָנָא גֻּבְרַיָּא וּפוּק אֲגַח קְרָבָא בַּעֲמָלֵק מְחָר אֲנָא קָאֵם עַל רֵישׁ רָמְתָא וְחוּטְרָא דְּאִתְעֲבִידוּ בֵּהּ נִסִּין מִן

ט וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־יְהוֹשֻׁעַ בְּחַר־לָנוּ אֲנָשִׁים וְצֵא הִלָּחֶם בַּעֲמָלֵק מָחָר אָנֹכִי נִצָּב עַל־רֹאשׁ הַגִּבְעָה וּמַטֵּה הָאֱלֹהִים

רש״י

שהרכיב בנו על כתפו וילא לדרך, היה אותו הבן רואה חפץ ואומר, אבא עול חפץ זה ותן לי, והוא נותן לו, וכן שנייה, וכן שלישית, פגעו באדם אחד, אמר לו אותו הבן ראית את אבא, אמר לו אביו, איך יודע היכן הוא, השליכו מעליו ובא הכלב ונשכו (תנח׳ יתרו ג׳ - ש״ר): (ט) **בחר לנו.** לי ולך, השורה לו, מכאן אמרו (חכמים) (אבות ד׳ י״ב) יהי כבוד תלמידך חביב עליך כשלך[1], וכבוד חברך כמורא רבך מנין, שנאמר (במד׳ י״ב ח׳) ויאמר אהרן אל משה בי אדני, והלא אהרן גדול מאחיו היה* ועשה את חברו כרבו, ומורא רבך כמורא שמים מנין, שנאמר (במד׳ י״ח כ״ח) אדני משה כלאם, כלם מן העולם, חייבין הם כלייה, המורדים בך כאילו מרדו* בהקב״ה (מכילי׳ - תנח׳): **וצא הלחם.** לא מן הענן[2] והלחם בו (שם - שם): **מחר.** בעת המלחמה[3] אנכי נצב (מכילי׳): **בחר לנו אנשים.** גבורים וירלאי חטא[4] שתהא זכותן מסייעתן (מכילי׳ - ש״ר), דבר אחר בחר לנו אנשים, שיודעין לבטל כשפים, לפי שבני עמלק מכשפים היו:

שיטתי נוסחאות * גדול האחים הוא. * משעו.

לקט בהיר

קריאת שם המקום, למעלה כשסיפר המעשה שאמר להם משה מה תגרון את ה׳ שם הי״ל זאת, וכן הוא בש״ר ח״ל מה כתוב שם היום ה׳ בקרבינו אם אין וינא עמלק וכו׳ מה ענין זה אצל זה משל למיוק וכו׳ (יפ״ת): ז) זה מדרשו, אבל פשוטו מפרש רש״י לקמן לי ולך שאתה תצא להלחם ואנכי אתיצב להתפלל, א״כ צריך הבחירה לי וגם לך, ולזה לקח רש״י קודם לפרש ולא הלחם מחר, שכיון שהתחיל לפרש תיבת „לנו״ ע״פ דרוש גמר לפרשו ע״פ פשוטו, ואח״כ חזר לפרש תיבת אנשים (לבורש), ומה שהוסיפו חז״ל גם רש״י כבוד חברך כמורא רבך, שלפי הגראה אין ענינו לכאן, אפשר שהוא עז״ה: מנין שפי׳ תיבת „לנו״ אני משה ואתה יהושע, אולי פירושו אני ואהרן, זה הביאו דרוש שאהרן קראו למשה אדוני, ואם היה הכוונה על אהרן לא היה משה אומר „לנו״ שהרי כבוד חברך כמורא רבך, וחזר להקשות אולי מה שאמר אהרן כי אדוני מפני שהיה בפניו, אבל כאן היה שלא בפני אהרן זה אמר בחר לנו, זה הביא שצריך להיות מורא רבך כמורא שמים, מה מורא שמים אין לחלק בין לפניו או שלא בפניו, כן צריך להיות מורא רבך, א״כ בהכרח בחר לנו אני ואתה (מהרש״א): ח) לשון

ש״ר: מיכן אתה למד שהיו אתה ענני כבוד שאין אומרים לא אלא למי שהוא שרוי בפנים, עכ״ל, ואין לומר לא מן האהל לתוך המחנה, שהרי כבר כתיב בחר לנו ואח״כ אמר לא (ב״ב), והוסיף רש״י וא״ו לתיבת הלחם, רצונו לומר שוא״ו זו של ולא מושך אחר עמו: ט) הרלון בזה, שיש פלוגתא במכילתא ר׳ יהושע ור׳ אליעזר סוברים שתיבת מחר מקושר למטה מחר אנכי נצב ואיסי בן יודע סובר שאין לו הכרע יכול להיות מקושר למעלה הלחם בעמלק מחר, ובא רש״י להכריע ע״פ פשוטו ולא כאיסי בן יהודע, כי באומרו שיהיה נצב על ראש הגבעה פשוט הוא שיהיה זאת בשעת המלחמה, וא״כ למה נולית אותה מפשוטה (שהאמתתא פוסק את תיבת בעמלק מן מחר) לומר שתהיה המלחמה מחר, הלא אם הוא נצב מחר כבר ידענו שהמלחמה יהיה מחר (רא״ם), משא״כ לקמן (כ״ה ל״ב) גבי משוקדים ע״פ פשוטו אין לו הכרע מביא רש״י שיטת איסי בן יהודע (מהרש״א): י) פי׳ אתה במלחמה צריך גבורים, ואני בתפלתי צריך ירלאי חטא לסייע לי, ומביא גם

אור החיים

כ״ג) כה דברי כאש ולא נתעסקו במלחמתה של תורה, לזה הענישם בלמאון כנגד בחינת המים ובאש המלחמה של עמלק:

ט. ויאמר משה אל יהושע. נתחכם משה כשהכיר הטעון שהוא נלד ביטול מלחמת התורה אמר אין ראוי ללאת למלחמה אלא יהושע שנאמר עליו (לקמן ל״ג י״א) לא ימיש מתוך האוהל בעסק התורה, ואמר לו שיבחר כיולא בו[יז]) ובזה יתגבר עליו וכן היה:

אור בהיר

רנו) ואפשר שזה יהיה פי׳ תיבת לנו, שהוא לצורה מיותר, ואין לו שחר, אלא ודאי פירושו כמו אנו, אני ואתה, כדומה לנו.

בְּיָדִי: י וַיַּעַשׂ יְהוֹשֻׁעַ כַּאֲשֶׁר אָמַר־לוֹ
מֹשֶׁה לְהִלָּחֵם בַּעֲמָלֵק וּמֹשֶׁה אַהֲרֹן
וְחוּר עָלוּ רֹאשׁ הַגִּבְעָה: יא וְהָיָה
כַּאֲשֶׁר יָרִים מֹשֶׁה יָדוֹ וְגָבַר יִשְׂרָאֵל
וְכַאֲשֶׁר יָנִיחַ יָדוֹ וְגָבַר עֲמָלֵק: יב וְיָדֵי
מֹשֶׁה כְּבֵדִים וַיִּקְחוּ־אֶבֶן וַיָּשִׂימוּ
תַּחְתָּיו וַיֵּשֶׁב עָלֶיהָ וְאַהֲרֹן וְחוּר
תָּמְכוּ בְיָדָיו מִזֶּה אֶחָד וּמִזֶּה אֶחָד
וַיְהִי יָדָיו אֱמוּנָה עַד־בֹּא הַשָּׁמֶשׁ:
יג וַיַּחֲלֹשׁ יְהוֹשֻׁעַ אֶת־עֲמָלֵק וְאֶת־עַמּוֹ

לקט בהיר

ד״א לפי שלשון בחר לנו אנשים משמע קצת שגם בין אנשים צריך לבחור, מפני שלא אמר קח לנו אנשים (מ״ל): יא) פ׳ ב׳ אנשים עומדים אצל השליח צבור מזה ומזה (עיין מג״א תקס״ו ס״ק י׳), ורק בשביל להודיע זאת מספר הכתוב שעלו עמו (ג״א): יב) אמר זאת לומר שמפורסם היה ולזה אין צריך הכתוב ליתנו (רא״ם): יג) וזה לא יתכן שא״כ למה היה מניח ידיו שיתגבר עמלק, ולכן רבינו בזה לישב הוא״ו של וגבר ישראל, לפי שנשאר בין השורות בכח שכאשר יריס משה וגו׳ שעבדו לבן לאביהם שבשמים וגם גבר ישראל (ב״ב): יד) ידעו שגבור הגבורים היה, וגם בשעת מותו לא נם ליתו, ובודאי שנתכבדו ידיו לפי שעה בשביל פגם, והגם שכוונתו לטוב היה במה ששלח את יהושע כדאיתא בש״ר, אעפ״כ היה לו לילך גם הוא עמו (מ״ל), ומלשון המכילתא: אלולי שאמר משה ליהושע בחר לנו אנשים לא היה מלטער בו, מזה נראה שהוא היה לו לבחור האנשים: טו) מה יצא לנו מאבן זו, העיקר שתמכו בידיו, ודאי להודיענו שלא יצב על כר וכו׳: טז) לכאורה נראה פשט הכתוב שידיו של משה היו פרושות כל היום, אבל זה לא יתכן, שהרי ידיו הוא לשון רבים ולשון נקבה וא״כ היל״ל

קֶדֶם יְיָ בִּידֵי: יַעֲבַד יְהוֹשֻׁעַ כְּמָא
דְאָמַר לֵהּ מֹשֶׁה לְאַנְחָא קְרָבָא
בַּעֲמָלֵק וּמֹשֶׁה אַהֲרֹן וְחוּר סְלִיקוּ
לְרֵישׁ רָמְתָא: יא וַהֲוֵי כַּד יָרִים
מֹשֶׁה יְדוֹהִי וּמִתְגַּבְּרִין דְּבֵית
יִשְׂרָאֵל וְכַד מַנַּח יְדוֹהִי
וּמִתְגַּבְּרִין דְּבֵית עֲמָלֵק: יב וִידֵי
מֹשֶׁה יְקָרָן וּנְסִיבוּ אֲבָנָא וְשַׁוְיָאוּ
תְּחוֹתוֹהִי וִיתֵב עֲלַהּ וְאַהֲרֹן וְחוּר
סַעֲדָן בִּידוֹהִי מִכָּא חַד וּמִכָּא חַד
וַהֲוָה יְדוֹהִי פְּרִיסָן בְּצִלּוּ עַד דְעָל
שִׁמְשָׁא: יג וְתַבַּר יְהוֹשֻׁעַ יָת
עֲמָלֵק וְיָת עַמֵּהּ לְפִתְגָם דְּחַרְבָּ:

רש״י

(י) **ומשה אהרן וחור.** מכאן לתענית שצריכים ג׳ לעבור לפני התיבה[א], שבתענית היו שרויים (מכילי׳ - תנח׳): **חור.** בנו של מרים היה[ב], וכלב בעלה (סוטה י״ח.): (יא) **כאשר ירים משה ידו.** וכי ידיו של משה גולחות היו* המלחמה[ג] וכו׳ כדאיתא בר״ה (כ״ט. - מכילי׳ - תנח׳): (יב) **וידי משה כבדים.** בשביל שנתעצל במלוה ומנה אחר תחתיו[ד] נתייקרו ידיו (מכילי׳): **ויקחו.** אהרן וחור: **אבן וישימו תחתיו.**[ט] ולא ישב לו על כר וכסת, אמר, ישראל שרויין בצער, אף אני אהיה עמהם בצער (מכילי׳ - תענית י״ח.): **ויהי ידיו אמונה.**[ט] ויהי משה ידיו באמונה, פרושות השמים בתפלה נאמנה ובכונה: **עד בא השמש.**[י] שהיו עמלקים מחשכין* את השעות באינטרולוגי״א[יא] בחזו שעה הם נולחים, והעמיד להם משה חמה וערבב את השעות (תנח׳): (יג) **ויחלש יהושע.** חתך ראשי גבוריו ולא השאיר אלא אנשים שבהם[יב] ולא הרגם כלם, מכאן אנו לומדים שעשה* על פי הדבור של שכינה

שינוי נשתאות • עשות מלחמה או שוברות מלחמה. • מכוונים. • שעשו.

ותהיו ידיו אמונות, זה בהכרח לומר עז״ה, תינח ויהי שייך על משה המדובר ממנו עד עתה, ותינח ידיו כינוי הוא לתפלתו שהרי פרושת ידיים לשמים היא תפלה, ותינח אמונה שהיא לשון יחיד נקבה שייך על תפלתו שפירושו תפלת אמת תפלה נכונה, וכאילו אמר ויהי משה בתפלה נכונה עד בא השמש (רא״ם): יז) קשה לו ממ״נ אם היתה המלחמה עד בא השמש פשוט הוא שלא הניח ידו כל משך המלחמה, ואם לאו למה היה דוקא פרושות עד בא השמש, זה תירץ שלא הכתוב בזה להודיע שמיד שבא השמש פסקו מלהלחם שנתערבבו (רא״ם): יח) מכמת הכוכבים ומזלות, ולשון יווני היא: יט) פי׳

יד וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה כְּתָב דָּא
דּוּכְרָנָא בְּסִפְרָא וְשַׁוִּי קֳדָם יְהוֹשֻׁעַ
אֲרֵי מְמַחָא אֶמְחֵי יָת דּוּכְרָנָא
דַּעֲמָלֵק מִתְּחוֹת שְׁמַיָּא: טו וּבְנָא
מֹשֶׁה מַדְבְּחָא וּפְלַח עֲלוֹהִי קֳדָם
יְיָ דַּעֲבַד לֵהּ נִסִּין: טז וַאֲמַר
בְּשִׁבּוּעָה אֲמִירָא דָּא מִן קֳדָם
דְּחֵילָא דִּשְׁכִנְתֵּהּ עַל כָּרְסֵהּ יְקָרֵהּ

לְפִי־חָרֶב: פ מפטיר יד וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־
מֹשֶׁה כְּתֹב זֹאת זִכָּרוֹן בַּסֵּפֶר וְשִׂים
בְּאָזְנֵי יְהוֹשֻׁעַ כִּי־מָחֹה אֶמְחֶה אֶת־זֵכֶר
עֲמָלֵק מִתַּחַת הַשָּׁמָיִם: טו וַיִּבֶן מֹשֶׁה
מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא שְׁמוֹ יְהוָה | נִסִּי: טז וַיֹּאמֶר

רש״י

(תנח׳ - מכילי׳): (יד) **כתב זאת זכרון.** שבא עמלק להזדווג לישראל קודם לכל האומות[ב] (מכילי׳): **ושים באזני יהושע.** המכניס את ישראל לארץ, שילוה את ישראל לשלם לו את גמולו, כאן נרמז לו למשה שיהושע מכניס את ישראל[גא] לארץ (תנח׳- מכילי׳): **כי מחה אמחה.** לכך אני מזהירך כן, כי חפץ אני למחותו[גב]: (טו) **ויקרא שמו.** של מזבח[גג]: **ה׳ נסי.** הקב״ה עשה לנו כאן נס (גדול), לא שהמזבח קרוי ה׳[גד], אלא המזכיר שמו של מזבח, זוכר את הנס שעשה המקום, ה׳ הוא נס שלנו: (טז) **ויאמר.** משה[גה]:

לקט בהיר

הרג אותם שהיו בשורה ראשונה של המלחמה כדאיתא במכילתא, שאל״כ הרי שתיה יש בכתוב, ויתלוש פירושו שלא הרגם ואמ״כ אמר לפי חרב שפירושו הריגה, כי איך אפשר לתלוש עם פי החרב, אלא ודאי שהרג הגיבורים וזה נעשה אותה של עמלק תלש, ואם היה בו כח להרוג הגבורים למה לא הרג כולם, הלא גם החלשים היו שם במלחמה, ובודאי שלא מפני רחמנות הניחם אלא על פי הדיבור (ג״א), ולמה צריך רש״י לימוד על זה וכי סלקא דעתין שעשו דבר שלא ע״פ הדיבור, לפי שלא מזכר בכתוב שום צווי שהקב״ה צוה להלחם עמו אלא ויבוא עמלק וכו׳ ויאמר משה וכו׳, גם מתפלתו של משה נראה שעשו ע״פ עצמם והתפללו על עזרתו יתב׳, זה אמר שלא כן הוא (מהרי״א): כ) פי׳ הראה בזה עזות וחוצפה גדולה שהשפיל גאונם וגדולתם של ישראל בפני כל העולם, משל לאמבטי רותחת וכו׳ כדאיתא בתנחומא סוף פ׳ כי תצא (ג״א), ואין הפי׳ שיכתוב בספר כי מחה אמחה, כי תינח „זאת״ מגבד זאת (ב״ב): כא) שאל״כ למה דוקא באזני יהושע, וכבר אמרנו שהגם שנרמז דבר זה כמה פעמים. ולו יהיה שמשה הבין וידע הרמז, אעפ״כ לא נתחם הגזר דין עד שעה אחרונה, ומשב לבטל גזר דין מעליו (מ״ל): כב) על ידכם בזה שאני מלוה אתכם תמחה זכר עמלק מתחת השמים, שאם פירושו אני בעצמי אמחה א״כ הוא טעם להפך (רא״ם), ולכל הפחות ההתעוררות צריך לבא מלמטה מכם ואני אגמור בעבדכם (ב״ב), והכוונה שלא תאמרו הכעטה היא כדי שתראו בו נקמה, וא״כ תאמרו נמחול על נקמתינו ולא נלחם בו, שיש באזני יהושע כי אזהרה היא (ד״ד): כג) זו הקדמה לדיבור הסמוך, לפי שהיה דבר זר בעיניך לומר שקרא את המזבח ה׳, ולזה תאמר שקרא שמו של הקב״ה ה׳ נסי, לא כן הוא: כד) דרך משל משה רע״ה קרא שם בנו אליעזר המוזג מב׳ תיבות אלי עזר, אין זה אומר שבן זה הוא אלי, אדרבה זה אומר שאלהי אבי בעזרי, ובכל פעם שקרא את המזבח בשמו מדגים ואומר שה׳ הוא נסי: כה) שיש סברא לומר שבעבור שמשה בנה מזבח ענהו הקב״ה ונשבע שמלחמה לו בעמלק, אבל לא יתכן כן, שהקב״ה

אור החיים

יד. ושים באזני וגו׳. צריך לדעת למה נתיחד מאמר זה ליהושע לבדו[רנז]. ואולי כי לגד שראה יהושע עושה הכעסת עמלק ותוקפו ולא היה בו כח לעשות בו כליון אלא שהחליטם לבד ויש בלבו של לדיק איך לא עשה כ׳ מה שראוי לעשות בראשו זה, לזה בא ה׳ להפיג נחתו ולזה למשה לאמר לו באזני[רנח] פירוש כי הדבר הוא להשיב למה שבלבו של יהושע ואמר לו כי לא ידאג על הדבר

אור בהיר

רנז) פירוש למה יש הדברים דוקא באזני יהושע. רנח) למה באזני, וכי יש סוד בדבר.

כִּי־יָד עַל־כֵּס יָהּ מִלְחָמָה לַיהוָה בַּעֲמָלֵק מִדֹּר דֹּר: פפפ

דְּעָתִיד דְּאִתְּנַח קְרָבָא קֳדָם יְיָ בְּדִבֵּית עֲמָלֵק לְשֵׁצָיוּתְהוֹן מִדָּרֵי עָלְמָא: פפפ

לקט בהיר

כבר אמר כי מחה אמחה, אלא ודאי ויכן ויקרא ויאמר כולהו אמשה קאי (רא"ם): כו) כי ודאי שאין יד זולתו יתברך יהיה מעל לכסא ה', ואמר הורמה זה פי' מינת „על", והרמה זו שבועה היא כמו אשר נשאתי את ידי (ו' ח'), כי אשא אל שמים ידי (דברי ל"ב מ'), וכסאו הוא כינוי למלכותו, וכמו מלך שנשבע במלוכה שלו, ופי' מדור דור כל דור ודור, כלומר לא יפסוק עולמית, ובעבור שהמלחמה בפועל אינה עולמית לזה הוסיף מינת ואיבה, כאדם שלא פוסק מלחשוב ולבקש עילות ומחבולות להפיל שונאו הרי הוא בבחינת מלחמה עמו תדיר, ומה שאמר שאין שמו אלא פירושו שאינו ניכר אצלינו בשלימות שמו הגדול, וכן כסאו שהוא מלכותו יתברך, ודברה תורה בלשון בני אדם כמלך שיש כח אחת במלכותו שאין מכיריס אותו ולא סריס למשמעתו, הרי אין מלכותו וגדולתו שלם, לזה אם כל מגמתו להכריתם ולהנדילם ורק אז יכון מלכותו, ועד שיתברר בחינת עמלק ורוח הטומאה יתבטל ואז יהיה ה' אחד ושמו אחד:

מלך ימלוך ומלך, לו אודה על פ' בשלח

רש"י

כי יד על כס יה. ידו של הקב"ה[יו] הורמה ליתבע בכסאו, להיות לו מלחמה ואיבה בעמלק עולמית, ומהו כס ולא נאמר כסא, ואף הכס נחלק לחציו, נתבע הקב"ה, שאין שמו שלם* ואין כסאו שלם עד שימחה שמו של עמלק* כלו וכשימחה שמו, יהיה הכס* שלם וכסאו שלם, שנאמר (תה' ע' ז') האויב תמו חרבות לנצח, זהו עמלק* שכתוב בו (שמות ט' י"ח) ועברתו שמרה נצח, ועריס נתשת אבד זכרם המה (תה' ע' ז'), מהו אומר אחריו, וה' לעולם ישב הרי הכס שלם* כונן למשפט כסאו (שם ח') הרי הכסא* שלם (תנח' סוף תצא):

חסלת פרשת בשלח

שינוי נוסחאות • חכסא שלם ואין חשם מלא (רמב"ן) • עשו. • שם ח' מלא (רמב"ן). • עשו. • מלא (רמב"ן). • כסאו.

אור החיים

מחה אמחה וגו' ודבר ה' כאילו כבר היה אמחה, ואחת לעתיד וכנגדו אמר מתחת השמיס[ינו]:

ותהיה זאת נחמתו. וטעם כפל מחה וגו' אולי שרמז לנו זמנים שימחה בהם, א' בימי שאול וכנגדו אמר מחה, ב' בימי מרדכי וכנגדו אמר מתחת השמים.

חסלת פרשת בשלח

אור בהיר

רנטו) שלכאורה גם זה מיותר, מאמרו מחה אמחה פירושו מעל השמים ומתחת השמים, אלא ודאי לומר כי ב' המחיות לא היו בשלימות אבל לעתיד המקווה יהיה בשלימות מכל וכל מתחת כל השמים בנ"ל.

סליק בשלח בעזר טוב וסלח

הפטרת בשלח

בשופטים פרק ד ה

ד וּדְבוֹרָה אִשָּׁה נְבִיאָה אֵשֶׁת לַפִּידוֹת הִיא שֹׁפְטָה אֶת־יִשְׂרָאֵל בָּעֵת הַהִיא: ה וְהִיא יוֹשֶׁבֶת תַּחַת־תֹּמֶר דְּבוֹרָה בֵּין הָרָמָה וּבֵין בֵּית־אֵל בְּהַר אֶפְרָיִם וַיַּעֲלוּ אֵלֶיהָ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַמִּשְׁפָּט: ו וַתִּשְׁלַח וַתִּקְרָא לְבָרָק בֶּן־

אֲבִינֹעַם מִקֶּדֶשׁ נַפְתָּלִי וַתֹּאמֶר אֵלָיו הֲלֹא־צִוָּה | יְהוָה אֱלֹהֵי־יִשְׂרָאֵל לֵךְ וּמָשַׁכְתָּ בְּהַר תָּבוֹר וְלָקַחְתָּ עִמְּךָ עֲשֶׂרֶת אֲלָפִים אִישׁ מִבְּנֵי נַפְתָּלִי וּבְנֵי זְבֻלוּן: ז וּמָשַׁכְתִּי אֵלֶיךָ אֶל־נַחַל קִישׁוֹן אֶת־סִיסְרָא שַׂר־צְבָא יָבִין וְאֶת־רִכְבּוֹ וְאֶת־הֲמוֹנוֹ וּנְתַתִּיהוּ בְיָדֶךָ: ח וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ בָּרָק אִם־תֵּלְכִי עִמִּי וְהָלָכְתִּי וְאִם־לֹא תֵלְכִי עִמִּי לֹא אֵלֵךְ: ט וַתֹּאמֶר הָלֹךְ אֵלֵךְ עִמָּךְ אֶפֶס כִּי לֹא תִהְיֶה תִּפְאַרְתְּךָ עַל־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר אַתָּה הוֹלֵךְ כִּי בְיַד־אִשָּׁה יִמְכֹּר יְהוָה אֶת־סִיסְרָא וַתָּקָם דְּבוֹרָה וַתֵּלֶךְ עִם־בָּרָק קֶדְשָׁה: י וַיַּזְעֵק בָּרָק אֶת־זְבוּלֻן וְאֶת־נַפְתָּלִי קֶדְשָׁה וַיַּעַל בְּרַגְלָיו עֲשֶׂרֶת אַלְפֵי אִישׁ וַתַּעַל עִמּוֹ דְּבוֹרָה: יא וְחֶבֶר הַקֵּינִי נִפְרַד מִקַּיִן מִבְּנֵי חֹבָב חֹתֵן מֹשֶׁה וַיֵּט אָהֳלוֹ עַד־אֵלוֹן בְּצַעֲנַיִם (בְּצַעֲנַנִּים קר) אֲשֶׁר אֶת־קֶדֶשׁ: יב וַיַּגִּדוּ לְסִיסְרָא כִּי עָלָה בָרָק בֶּן־אֲבִינֹעַם הַר־תָּבוֹר: יג וַיַּזְעֵק סִיסְרָא אֶת־כָּל־רִכְבּוֹ תְּשַׁע מֵאוֹת רֶכֶב בַּרְזֶל וְאֶת־כָּל־הָעָם אֲשֶׁר אִתּוֹ מֵחֲרֹשֶׁת הַגּוֹיִם אֶל־נַחַל קִישׁוֹן: יד וַתֹּאמֶר דְּבֹרָה אֶל־בָּרָק קוּם כִּי זֶה הַיּוֹם אֲשֶׁר נָתַן יְהוָה אֶת־סִיסְרָא בְּיָדֶךָ הֲלֹא יְהוָה יָצָא לְפָנֶיךָ וַיֵּרֶד בָּרָק מֵהַר תָּבוֹר וַעֲשֶׂרֶת אֲלָפִים אִישׁ אַחֲרָיו: טו וַיְהָם יְהוָה אֶת־סִיסְרָא וְאֶת־כָּל־הָרֶכֶב וְאֶת־כָּל־הַמַּחֲנֶה לְפִי־חָרֶב לִפְנֵי בָרָק וַיֵּרֶד סִיסְרָא מֵעַל הַמֶּרְכָּבָה וַיָּנָס בְּרַגְלָיו: טז וּבָרָק רָדַף אַחֲרֵי הָרֶכֶב וְאַחֲרֵי הַמַּחֲנֶה עַד חֲרֹשֶׁת הַגּוֹיִם וַיִּפֹּל כָּל־מַחֲנֵה סִיסְרָא לְפִי־חָרֶב לֹא נִשְׁאַר עַד־אֶחָד: יז וְסִיסְרָא נָס בְּרַגְלָיו אֶל־אֹהֶל יָעֵל אֵשֶׁת חֶבֶר הַקֵּינִי כִּי שָׁלוֹם בֵּין יָבִין מֶלֶךְ־חָצוֹר וּבֵין בֵּית חֶבֶר הַקֵּינִי: יח וַתֵּצֵא יָעֵל לִקְרַאת סִיסְרָא וַתֹּאמֶר אֵלָיו סוּרָה אֲדֹנִי סוּרָה אֵלַי אַל־תִּירָא וַיָּסַר אֵלֶיהָ הָאֹהֳלָה וַתְּכַסֵּהוּ בַּשְּׂמִיכָה: יט וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ הַשְׁקִינִי־נָא מְעַט־מַיִם כִּי צָמֵתִי וַתִּפְתַּח אֶת־נֹאוד הֶחָלָב וַתַּשְׁקֵהוּ וַתְּכַסֵּהוּ: כ וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ עֲמֹד פֶּתַח הָאֹהֶל וְהָיָה אִם־אִישׁ יָבֹא וּשְׁאֵלֵךְ וְאָמַר הֲיֵשׁ־פֹּה אִישׁ

אבל כסף · פוקע לפיר מחצבתן כמלמה הוה ולקמן בפרק בתרא (דף נב:) תקון המחצבה לא יפה: **אבל** נתכון שומא ולא נתכון תקומה הרי מקומה לה · "לא הוה מלי למימר כגון שלא נתכון תקומה ולהלא הקומה המקומה ליה כדמייף בסוף סנהדרין (דף לב:) תקומה שמעת לעצמו דומיא דשומא לעצמו

דקא מנצח נבוחד · מי · בקומע' דלוזיו מוקע כשיטור תקיעה כתפורים בתמנתם וקיעה דלא כן לפיכך נתכון נמי לא נפיק ובגלה לי מנכח נבוחד שלון מתכון לתקוע שיטור תקיעה ותקע שיטור תקיעה ומאמת כך דאה לומר בקומע' לי נמי כגון שפיכם בקומע' לקמן בפרק בתרא (דף רמב:) מתכוון שהיה עופר כשופר ומלוקה לי ביהו תקיעה · **ומנא** דומה דמקן · נגי ביקמה דם דומה מלי לומיה דקר דנגי כהן שמתכון לכרך ולהוסיף יכול להיות שעובר לפיכ דלמה אמנה לא מצי כהן שמתכון לכרך ולהוסיף ולאיט עוזה אלא מחמת ספק לון דקר לי לעבור לי לא מקום משום דמיכה בעינן לילכא ס"ל אלא ולא לפיכ · אין בדבר הכרע נגד הלכה · אין הכרע נגד הלכה · אין בדבר הכרע נגד הלכה · אין בדבר הכרע נגד הלכה · אין בדבר

תלם המחייבה. כמו מירו לכם מיר (ירמיה ד') : ח כל השוכח דבר אחד ממשנתו. בשביל שלא חזר עליה מעלין עליו כאילו מתחייב בנפשו ממקום שכחתו הוא בא להחזיר את האבוד ונמצאת תקלה באה על ידו. וכנגדתו עולה זדון. לו נמי כאילו מתחייב בנפשו לפי שאותה משנה היתה משמרתו. ועכשיו שכחה אינה משמרתו: תקפה עליו משנתו. שהיתה קשה עליו ומתוך הקושי שכח שכחה: ט כל שיראת חטאו קודמת לחכמתו. אני שמעתי שמקדים שמחשבתו ירלת חטאו לחכמתו שהוא חושב בלבו אלמוד בשביל שאהיה ירא חטא וזה ע"ד שאמרו אחלת המהשבה הוא סוף המעשה: חכמתו מתקיימת. שחכמה מביאתו למה שלבו חפץ. והוא נהנה בה: וכל שחכמתו קודמת ליראת חטאו. שהיו לומד ע"מ לעשות הוחיל ואין לבבו פונה להיות ירא חטא אין חכמתו מתקיימת שמתוך שהיא מונעת אותו מלגלות אחרי שרירות לבו הוא

עליו הכתוב כאילו מתחייב בנפשו[מ]: ח רבי דוסתאי ברבי ינאי משום רבי מאיר אומר כל השוכח דבר אחד ממשנתו, מעלה עליו הכתוב כאילו מתחייב בנפשו[מא]. שנאמר (דברים ד') רק השמר לך ושמור נפשך מאד פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך[מב]. יכול אפילו תקפה עליו משנתו; תלמוד לומר (שם) ופן יסורו מלבבך כל ימי חייך[מג]. הא אינו מתחייב בנפשו. עד שישב ויסירם מלבו: ט רבי חנינא בן דוסא אומר כל שיראת[נ] חטאו קודמת לחכמתו[נא] חכמתו מתקיימת[נב]. וכל שחכמתו קודמת ליראת חטאו[נג] אין

[מ] כמו ו' כמנוי מתוכר אל כסומר—חטא ובשורו ירלתו ירלת חטא כלומר ירלתו מהחטא וכמו בכתיב אליני כסמו (שמי כ' כ') מהשבות אוכר (ירמי' ד' י"ד) ומ' הוי"ם.

עליו הוי חדוש דלמוד תורה כנגד כולם: ח כל השוכח. להתוויי אפי' מחמת עצלות. וכמו שאפרש בס"ד. ובמד"ש כתב אפילו מחמת שהוא טרוד למצות טרף לביתו אפ"ה מתחייב בנפשו. כי מקרא מלא הוא (הסליס י"ה) הבלך על ה' יהבך וגו' ואין נפשר רק מי שתקפה וכו': דבר אחד. שאין לך דבר אחד שאין תלויים בו דברים רבים ולפיכך בדבר אחד נתקיים פן תשכח את הדברים. מד"ש. ול"נ דכתיב השמר לך ושמור כפל דהייטו לתת שמירה לכל דבור: עד שישב ויסירם מלבו. כלומר שישב ויפנה לבו לבטלה וזכה יסירם מלבו ואע"פ שאינו מתכוון בע"י כך יסורו מלבו. דהא לא כתיב פן תסירם אלא פן יסורו. ומאליהם משמע. והכי דייק ליבא דמתני' מדלא קתני יסול אפי' לא הסירם לפי שלא נתמעט אלא תקפה בלבד. אבל הסרה דממילא נמי באחזרה דפן יסורו. כך פי' בדרך חיים. ומ"מ צריך לחלק בין הסרה דהכא ע"י שישב בטל לבין המפנה לבו לבטלה דלעיל [משנה ד'] להיתה גרסא דגרסי' והמפנה דהוה מלתא באפי נפשה וקתני עלה דמחייב בנפשו. ואילו הכא לא קתני אלא מעלה עליו הכתוב כאילו וכו' ולפיכך אני אומר דג' אלוקות בדבר אחד שמחכוון להסיר ד"ת מלבו. ובאלוקה זו לא מיירי תנא דידן ולא ר' חנינא בן תכינאי. אבל זה בכלל כל הפורק עול תורה דר' חנינא בן דוסא. אלוקה בריה שאינו מתכוון ומבקש שיסור ד"ת מלבו ושישכחם אבל אינו לא ישכחם הוה ניחא ליה רק שרוצה יותר בבטלה מבעסק התורה ומבקש וחוזר על הבטלה וזהו המפנה לבו דר' חנינא בן תכינאי וקאמר דמתחייב בנפשו. והאלוקה הבלשית היא שאינו רוצה יותר בבטלה מבד"ם. אבל כבא דבר בטלה לידו יושב בטל ומתרפל בזה מלחזור על למודו ואלוקה זו היא דמתני' דידן שישב ויסירם מלבו דהייטו שע"י שישב בטל הנה הדברים מוסרים ע"י כן מלבו. כנ"ל: ט כל שיראת חטאו קודמת לחכמתו וכו'. כתב הר"ב שמקדים במחשבתו ירלת חטאו לחכמתו וכו'. ובהכי מיתרץ דלא פליג אהדלא שאמר בפ' דלעיל משנה ה' אין בור ירא חטא. דהכא במחשבה קאמר ולא בפועל. שאין בור יודע איזהו חטא שי"ל ירא ממנו אבל במחשבה יכול לחשוב ולירא מכל דבר שיהיה חטא. ועיין לקמן משנה י"ז [ד"ה אם אין חכמה]. ובמד"ש מדייק ריבא לסיפא דמדיוקא דריבא משמע שאם בא כאחת אין חכמתו מתקיימת. ומדיוקא דסיפא משמע דאם בא באחת מתקיימת. ותירץ דהא אמריגן [נדה פ"ז:] שנוחרין עליו אם יהיה חכם או טפש. והשתא לא אמר כל שירלת חטאו וכו' אלא לבטל הגזירה הסיא. ואם ירלת חטאו קודמת אפי' הגזירה שיהיה טפש מקיימין בידו חכמתו. כדאמרי' [כתס' מגילה] [דף ו' ע"ב] לאוקמי נרבה סיפתא דבמיא ואם חכמה

קודם

קמ"ל הני, אף שהן שבחו של מקום ב"ה: מו) אף דבאמת אינו מתחייב בנפשו, דהני מסבח להקב"ה. עכ"פ נני מדעתיה שאין עיני ולבו קשורים בדברי אלהים חיים: מז) ע"י שיתעצל מלחזור עליה תמיד: מח) אף דבאמת אינו מתחייב בנפשו, דהני לומד הוא, רק שאינו חוזר לימודו. עכ"פ מדהתעצל מלחזור לימודו, גלי אדעתיה שאינו חושש כראוי: מט) דליכא למימר מכח הבנתו. ולכן ממש קאי, דר"ל שרואה נסיס גדולים במדבר, ואתא, דהני הבורה לכל ישראל נאמרה, והדורות אחרונים לא רואו נסיס. אע"כ דאדאיית עין השכל קאי, ור"ל דבריס שהשקפת בעין שכלך, הוא שלא תשכחם: נ) שהיה עניין שלמד חזק ועמוק יותר מכח הבנתו. ולכן מדלא הבין מתחלה יפה, לכן שכחה ג"כ מהר. וסד"ל שהחיבה הורה שלא יצא מעמיין עד שיבינו היטב [והדרי בחמת אין הדבר כן, רק ברים לגמור, [ר"ל יגמור כל הענין] והדר לסטור [בסבת דס"ג ג'], ר"ל שלמוד תחלה כל הענין אף שלא יבינו בדור, ואח"כ יחזור עליו, דס"ל הסקפתו לא בביב הענין טלו, לפעמים ילמוד עליון מתחתון. וכן דרך תפ"ק, בת מלך פיה, ולא תתן אשכתה לכל רוחי פניה מיד בפעם ראשונה, ולא תגלה סודותיה רק למי שדברה פתו פעם הנים]: נא) דמסמע דוקא בכהיו הדברים שלמד תקועים מתחלה בלבו היטב [ובפירושיו אתרוך לאמות אתרבנו אתן לבנין מיסרא דר"ל [בסמות ל"ע ג'] לבוגה פס מתניתן דידן]: נב) שמתחייב ומקדיס לירא מחטא ומחבירו יותר מהחכמות אלטבי, שירא להחכם בדבר שאפשר שיטא עי"ז לחטא: נג) שיסמר מלהחטא, והרי כל החטא נכנס בו רוח בטות [בסופס ד"ג ג']: נד) שאומר בלבו אקרא ספרי אפיקורסים שהוא החכמת אלטבי ולא אחטא, ממלא שמתחייב יותר ההתחכמות מהירלה שמא יחטא:

ח ר' דוסתאי ברי ינאי כתכל השוכח כל מנחות ל"ם ע"ב ע"ש:

שנויי נוסחאות

ח ר' דוסתאי. בכי"ק ר' דוסתי. ברבי ינאי. בד"ל ובסבל"ב בר. וכ"ס בסמיות ד"ק; ובמכיות ד' ר' ווייגלא ופרלב ורבי. ובעיבקדמתהכמ"ב לס' זרעים בפ"ו. בשום ר"מ אומר. בכי"ק אומר משם ר"מ אומר והד ריוהה. כל השוכח דבר אחד מסשנתו. בכי"ק ובכתו"ו תלמיד חכם שהוא יושב ושונה ושכח דבר אחד.. ובי' הוי"ב ד"ה כל כו'. מעלה עליו (חבתוב). בכי"ק ליהה בכמ"ב. (כל ימי חייך). בממי"ו ובכ"ו ליתה. (בנפשו). בכי"ק ובמתו"ו ובכ"י ליתה. ט ר' חנינא. בכי"ק ר' חנניה וכל שחכמתו קודמת. עי' הוי"ב סד"ס כל שירלת הטאו כו'.

תוספת חדשים

המפרשים על זה אמר הכתוב בכל המקום אבר מאיר לת שמי וחבו מעשה מרכבה שא"ל ללמוד אלא ביחיד לא אבוא אליך ובדכתיב: מאמ"ו הגאון הגדול מה"ר אל"מ מוסר"ל שאול זצ"ל:

ראשון לציון

ח במשנה כל הבוכה דבר אחד כו' ממנות ל"מ ע"ב ע"ש ל"ש ועיין יבל"מ: יכול אפי' הקפה עליו כו ממנות שם ל"ע ועי' יבל"מ:

באורי הגר"א

ט כל שירלת כו'. כמ"ש (הבלים קי"ה) ראשית חכמה ירלת ה' וגו':

תוספות רעק"א

פ"ג ט [אות ו] בפשנה שיראת חטאו וכו' חכמתו מתקיימת. באבות דר"נ פכ"ב שנאמר (תהלים קי"א) ראשית חכמה יראת ה'

תוספת יום טוב — עקביא בן מהללאל פרק ג אבות

קודם וכו' הוחיל ולא למד ע"מ לעשות. הנה אע"פ שהגזירה שיהיה חכם מטפשין אותו ואין חכמתו מתקיימת על הענין אשר חטא אלא למד תורה לשמה דהייט לשמור ולעשות [ומוכל להתקיים הגזירה בשאר עניניו שיהא חכם ולא בלעדו התורה כ"כ בבבא הבאה] ואם בא בטיהם כאחד מנימים אותו כפי מצבו כפי הגזירה שאם היא שיהיה חכם מתקיימת. ואם שיהיה טפש אינה מתקיימת. ע"כ. וכתב עוד דאית דגרסי כל שיראת חטאו קודמת לחכמתו חכמתו מתקיימת. וכל שאין ירא חטאו קודמת לחכמתו אין חכמתו מתקיימת וכדבור כל שחכמתו וכו' דומה גרסא זו: שיראת חטאו. כי אין לדיק באדון אשר יעשה טוב ולא יחטא. ולהכי קאמר שיראת חטאו. שירא מן החטא שהוא מוכן שיחטא ולא קניא דס"ל לשמור כל שיראתו מהחטא קודמת וכו'. דרך חיים. ומיין בר"פ דלקמן [בד"ה] הכובש את יצרו: כל שמעשיו מרובין מחכמתו. כתב הר"ב הכא

ר"ע מברטנורה

קן בה ומוחלפה ומיהה: כל שמעשיו מרובים מחכמתו. הכא מיירי בזריז במצות עשה. ולעיל בכל שיראת חטאו קודמת לחכמתו. חייבי בהאי במצות לא תעשה: כל שרוח הבריות נוחה הימנו. כל מי שאהוב למעה בידוע שהוא אהוב למעלה

חכמתו מתקיימת(נז) הוא היה אומר כל שמעשיו מרובין מחכמתו(נח) חכמתו מתקיימת(נט). וכל שחכמתו מרובה ממעשיו(ס) אין חכמתו מתקיימת(סא): הוא היה אומר כל שרוח הבריות נוחה הימנו(סב), רוח המקום נוחה הימנו(סג). וכל שאין רוח הבריות נוחה הימנו(סד). אין רוח המקום נוחה הימנו(סה). רבי דוסא בן הרכינס

מעביו מרובין מחכמתו אמה שאינו יודע איך יעשה אלא במה במקבל על עצמו לעשות כל הדברים אשר יגידו לו החכמים ולא יסור ימין ושמאל. הרי זה מעשיו מרובין מחכמתו. כי מעתה מעלה עליו כאילו קיים כל התורה כולה. כיון שבדעתו לקיים מה שיאמר לו החכם. וכן מפורש בהגות הר' נתן [פכ"ג] דתנן התם כל שמעשיו מרובים מחכמתו שנאמר נעשה ונשמע שהקדימו נעשה לנשמע וקבלו שכר כאילו עשו הכל קודם שנשמעו ולא בחכמתו מרובה ממעשיו אלא יאמר אשכח הלכה ואקיימנה. ע"כ. והשתא מהוכן שפיר דמרובין הייט קודמין כמעין נעשה ונשמע והא דלא נקיט קודמין. לפי שאי"א שיקדמו המעשים בעצמם. שהרי איט יודעים אלא הקבלה שיקבל עליו לעשות היא שתקדם. ושמקבל הרי מקבל הכל יוהר ממה שילמד לשולם. ולפיכך תנן מרובין שכיון להשמיעו זאת שהקדימה היא הקבלה. והקבלה היא במרובה מהחכמה ובהכי נמי אין מקום לשואלים שנמצאו חכמים הרבה באומות שחכמתם מרובה ממעשיהם וחכמתם מתקיימת כמו שנזכרה הכאלה בדרך חיים. ותיכון דמשמעיו בסתם בני אדם וכו'. ושוד תיכן דהכא בחכמת התורה בלבד וכו'. ולדידן מעיקרא איכא שאלה דכיון שהמרובים הוא בקבלה. אפשר שחכמיהם קיימו וקבלו עליהם להתנהג ע"פ החכמה הכיא שילמדוה. ולפיכך חכמתם מתקיימת בהם: וכל שחכמתו וכו'. יש מחליפים וגורסים כל שאין מעשיו וכו'. ואין צורך לאותו התיכון שתירצנו נבי כל שיראת חטאו וכו' דשייך נמי הכא. וקל להבינו. מד"ש: הכל שרוח הבריות טוה המנו. פירש הר"ב כל מי שאהוב למעה בידוע שהוא אהוב למעלה. וכן פירש"י ומר"ש בשם הרב"ם שנאמר (משלי ג') ומצא חן וכשל טוב בעיני ונו' ואומר (תהלים קנ"ג) ואסר ע"ו מעולם ועד עולם על ירחיו חוט של חסד. בידוע שהוא ירא שמים: ["נוחה הימנו. ובהאי לישנא תנן בכוף מס' שביעית רוח חכמים טוה המנו. ובשם כתבתי לשון הר"ש ולכון רש"י בפירשו כענין החזקת טובה. ובפרק האבן [יש] דף מ"ח פירש"י שיש נחת רוח לחכמי ישראל במעשיו של אה ודעתם טוה עליהם. והמנו של ידו ע"כ. ולשוט בפ"ק דקדושין סוף דף י"ז וקאי אהאי דביעית אין רוח חכמים וכו' ומרכיב שני הפירושים ביחד. אין דעת רוח חכמים טוה עליהם במעשיו לשמר אין מחזיקין לו טובה וכו' כמ"ש בכוף שביעית. ותמיהני על מה שפירש"י בפרק הגוזל קמא דף נ"ד ע"ב במקבל מבעלי תשובה שאין רוח חכמה וחסידות בקרבו. ע"כ. אכן ראיתי במשניות כתובים בכוף שביעית שהגיה שם במכה רוח") חכמה]: וכל שאין רוח הבריות וכו'. לריכא תרוויהו דאי תנא ריש כל שרוח וכו' הוה אמינא הא כל שאין וכו' ליכא למשמע דאפשר שאין רוח הבריות נוחה אבל שהוא עושה אל הקב"ה אחרון מחסידות. ואפי' הכי רוח המקום נוחה המנו. קמ"ל. ואי תנא סיפא כל שאין וכו' הוה אמינא הא כל (שיש) [שרוח] וכו' ליכא למשמע לפי שאפשר שרוח הבריות נוחה המנו. לפי שמרחה בעצמו שמני מהרה. ובקרבו שיש אדבו. קמ"ל. דשמין מובהק הוא בשני הפנים. בין המיוב. בין הבלילה. ומעמא דכתיב [יחזקאל נ"ו] ואת רוחי אתן בקרבכם הרי רוח הבריות רוח המקום. ולא קאמי שרוח כל הבריות נוחה וכו'. דלא חיישינן למישמעא. דלאשכחן במרדכי [מגילה פ"ז]. שנאמר [אסתר י"ן ורצוי לרוב אחיו ולא

*) וכ"ס רוח מבשר גם בגמ' ב"ק שם בכל"י מינכן.

יכין — תפארת ישראל — יכין

נה) שמגלגלין הדבר שיבוא לעשות, מדלא תשש שמא יאבד עולמו וקרא טוב הרחק מעליה הרכיך [כפ"ז דפ"ז]. מיהו, לאחר שבתרם היטב בקדושת התורה וירא, מוטר ומוה לעיין בספריהם, וכמו שהזהרונו חז"ל. דע מה שתשיב לאפיקורוס. ואפשר גזה בכלל מי בתמיהין. ודו"ק: נו) שהוא לדיק יבר ואפילו אינו לתדן כל כך: נז) אל תבטח על מעוט חכמתו. דמדאמר ע"מ לעשות, הבא לטהר מסייעין לו, ויפתחו לו שערי אור החכמה: נח) שאינו עובה כפי שלמד: נט) דכל לומדו רק להתיהר היה, ומכוס שתאות הגופניות גברה בו בבבמה, לבסוף התבשל והתעבר חכמתו, כי נרקב בדם חכמתו מלמעה. [ואפשר עוד דכוונת מתניתין מדיש כ' מיני מעות בכליות, ומפשיות [רפליגיפוס ומתרלגיפס פפליכטפן]. ופליגין לאמר תנא, כל שמעשיו מרובין מחכמתו, ל"ל שעשה מעות התורה אף שחכמת אתעשי לא תעיגם, אז תדע שחכמתו מתקיימת, שגם [פטונגפנדפן], פס מעות בכליות שיעיג עפמן, מלד חכמתו יקיימן ולא מלד תוקף ולכיעות. אבל כל שחכמתו מרובה לו מעשיו דשייגו שיבמת רק על חכמתו, ויאמר שמה שלא יכין לא יעשה, דע כי גם המעשים שחכמתו מפכמת עמהן לא יעשה רק בתוקף ובמסוה שפל פניו, וכשיראה מזק לעצמו יעבור גם על [פטונגפנדפן]: ס) שגומר גם חיוביו לבני אדם להיטיב להם, וכ"ש שלא להרע להם ועי"ז דעתם טוה המנו ויאהבוהו: סא) ר"ל הקב"ה לוהבו: סב) מדאיתו בומר חיוביו להם. אף בשומר מעת בבין האדם למקום, ולומד תורתו: סג) כדאמרינן [יומא דפ"ו ח"], ואהבת את ד"ל שיהא שם שמים מתאהב על ידיך, בבזתן שאדם קורא ושונה וכו' ומשלו ומהנו באמונה, ודברו בנחת עם הבריות, מה הבריות אומרות עליו. אשרי פלוני שלמד תורה וכו', ראו כמה נאין מעשיו כמה מהוקנים דרכיו, ועליו הכתוב אומר ישראל אשר בך אתפאר. אבל בזתן באדם קורא ושונה ואין משאו ומתנו באמונה וכו', ואין דבורו בנחת

ד כל שיראת חטאו קודמת לחכמתו חכמתו מתקיימת, וכל שחכמתו קודמת ליראת חטאו אין חכמתו מתקיימת.

יבואר בהקדם הא דמבואר בגמרא (בבא קמא צט.) דאיכא למ"ד אומן קונה בשבח כלי, וצריך שישביח משלו, אבל אם השביח בסממנים של בעל הבית, אין אומן קונה בשבח כלי, עי"ש בגמרא. ובשו"ע (חו"מ סי' ש"ו ס"ב) נפסק ההלכה דאין אומן קונה בשבח כלי, אמנם בש"ך (סק"ג) הביא הרבה שיטות דס"ל אומן קונה בשבח כלי, עי"ש.

ובזה יש לבאר הא דאמרינן במס' קידושין (דף לב.) תלמיד חכם תורה דיליה היא. שזהו משום שהתלמיד חכם משביח התורה בציורים ופרחים, וזה נקנה התורה אליו להיות שלו, והגם שנאמר (משלי ב ו) כי ה' יתן חכמה מפיו דעת ותבונה, וגם החידושי תורה הם משל הקב"ה, והוי השבח משל בעל הבית, אמנם היות שיראת שמים הוא תנאי להשגת התורה כדכתיב (תהלים קיא י) ראשית חכמה יראת ה', וזה תלוי בבחירת האדם עצמו, כמו שאמרו ז"ל (ברכות לג:) הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים, שוב הוי ליה הסממנים משל אומן וקונה את התורה במה שהשביח בה.

וזה י"ל ברמז דברי המשנה, כל שיראת חטאו קודמת לחכמתו, היינו שיראת חטאו הביאו להשיג חכמת התורה, חכמתו מתקיימת, היינו שהתורה דיליה היא שהרי השבח משלו הוא, וכל שחכמתו קודמת ליראת חטאו אין חכמתו מתקיימת, רמז שאז אין התורה נקרא חכמתו ולא נחשב שלו אלא של הקב"ה, [illegible] מה שמוסיף חידושי תורה אינו שלו, כי ה' [illegible] חכמה מפיו דעת ותבונה.

*

ה כל שיראת חטאו קודמת לחכמתו חכמתו מתקיימת, וכל שחכמתו קודמת ליראת חטאו אין חכמתו מתקיימת.

י"ל על פי מה שאמרו חז"ל (גיטין נז.) בטבע שנקרא ארץ ישראל ארץ הצבי (דניאל [illegible] מא), מה צבי אין עורו מחזיק את בשרו, [illegible] ארץ ישראל פשטא לה וגמדא לה. והיינו [illegible] ארץ ישראל אינה סובלת עוברי עבירה (מו"ק [illegible] קדושים פ"י סי"א), על כן מחמת העונות האדם פשטא וגמדא לה. ובבחינה זו ביאר כ"ק מרן דו"ז זללה"ה בדברי יואל (פ' לך עמוד רכ) הפסוק (ירמיה ט יא) על מה אבדה הארץ וגו', ויש להבין איך שייך ענין אבידה בארץ, שלא אמר חרבה הארץ, אך הכוונה כי בשביל העונות הארץ גמדא לה, ויולדת בזה על עם החורבן לשון אבידה, שהיא נעלמת מעינינו לגמרי לשעה ועתיד לחזור אלינו, עכ"ד.

והנה כתבו המפרשים (הובא בייטב לב פ' מפטיר) שהרחבת גבולי ארץ ישראל, הוא על ידי לימוד תורה שבעל פה, עכ"ד. אך היות שארץ ישראל אינה סובלת עוברי עבירה, אם כן יש לומר כי רק אם עוסק בתורה בקדושה ובטהרה, אז יש קיום אל חלק ארץ ישראל שהוא מוסיף בתורה, שאז ארץ ישראל סובלת חלק הניתוסף בה, וזה יתגלה לנו לעתיד לבא, מה שאין כן אם עוסק בתורה בעוד שלא נטהר

[illegible] מ"ו, אינו מתקיים מה שמוסיף בתורתו והארץ גמדה לה.

[illegible] יתבאר הכוונה בדברי המשנה, כל שיראת חטאו קודמת לחכמתו, שהוא [illegible] מעבירות ועוסק בתורה בטהרה, חכמת"ו [illegible] מה שמוסיף בתורתו, מתקיימת ומיכרת [illegible] כל רואה שניתוסף גבולי ארץ ישראל, וכל [illegible] ארץ ישראל קודמת לחכמתו, שאינו לומד [illegible] בקדושה ובטהרה, אין חכמת"ו מתקיימת, והארץ גמדה לה ונתכווצה.

*

[illegible] כל שיראת חטאו קודמת לחכמתו חכמתו מתקיימת.

[illegible]בואר על פי מה שכתבו חכמי האמת והעתיקן הבאר היטב בשולחן ערוך [illegible] (חו"מ סימן תקע"ח סק"ח) שכל המצות ומעשים [illegible]ובים שאדם עושה ותורה שלומד בעודו רשע [illegible]מלוכלך בחטא, טורפין הסטרא אחרא מפניו. [illegible] בהקדמת דרך פקודיך האריך בזה טובא, וזה [illegible]שון קדשו, אמר הנביא (ירמיה ד ג) נירו לכם [illegible]יר ואל תזרעו אל קוצים, כמו שהזורע קודם [illegible] מתקן את האדמה ומסקלה מאבני נגף [illegible] הקוצים, הנה עמלו לריק ומקלקל את התבואה [illegible] הזרעת, ואדרבה נותן כח יותר בהקוצים [illegible] שיסתבכו וירבו ויגדילו, כמו כן בעניני תורה [illegible] ותפילה ומצות אשר יעשה אותם האדם בעודו [illegible] נקרא רשע ונסבך בקוצים ואבני נגף [illegible] מהקליפות וסטרין בישין נותן מ"ו כח בהם, [illegible] ולכן צריך לעשות תשובה טרם יבא לקיים תורה ומצות, עי"ש.

ובזה אמרתי לפרש בדרך רמז מאמרם (חגיגה ד.) איזהו שוטה זה המאבד כל מה שנותנים לו, דהנה אמרו חז"ל (סוטה ג.) אין אדם עובר עבירה אלא אם כן נכנס בו רוח שטות, וזה שאמרו השוטה מאבד כל מה שנותנים לו, היינו שכל מה שסיגל בעצמו המצות ומעשים טובים, הוא מאבדם בחטאו רח"ל. ועל זה שינו לעיל בשבחו של אותו תנא (לעיל פ"ב מ"ח) רבי אליעזר בן הורקנוס בור סוד שאינו מאבד טיפה, היינו שלא נאבד שום טיפה מצות ומעשים טובים שלו, שעל ידי שהיה נקי מחטא ופשע, לא היה היכולת להחילוים לחטוף ממנו המצות ולא נאבד ממנו.

וזהו כל שיראת חטאו קודמת לחכמתו, הרי בשעה שעוסק בתורה הוא נקי מעבירות, חכמתו מתקיימ"ת, שמתקיימת אצלו להיות שלו לנצח, ואין להחילוים שום אחיזה ויניקה בה.

*

ב כל שיראת חטאו קודמת לחכמתו חכמתו מתקיימת.

ירמוז אהא דאיתא בגמרא (תענית ז.) אין דברי תורה מתקיימין אצל במי שדעתו שפלה. והנה כתיב (משלי כב ד) עקב ענוה יראת ה', ובכן אם יש לו יראת חטא, ודאי שהוא מתנהג בענוה ושפלות הרוח. ועל כן כל שיראת חטאו קודמת לחכמתו חכמתו מתקיימת, כי דברי תורה מתקיימין במי שדעתו שפלה.

*